

Burjebetza

XXI. Mendebaldeko

Burujabetza XXI. mendean

Udako Euskal Unibertsitatea
EZBAIKA Elkarte

Udako Euskal **Unibertsitatea**
Bilbo, 2000

«Liburu honek Eusko Jaurlaritzako Lan, Justizia eta
Segurantzaren Sailak emandako laguntza jaso du»

© Udako Euskal Unibertsitatea

ISBN: 84-8438-013-0

Lege-gordailua: BI-3106-00

Inprimategia: SERVISISTEM, Bilbo

Azalaren diseinua: Iñigo Ordozgoiti

Azaleko irudiaren egilea: Aitor Larrañaga

Hizkuntza-zuzenketen arduraduna: Jose Ramon Etxebarria Bilbao

Banatzaileak: UEU. Concha Jenerala 25, 4. BILBO telf. 94-4217145

e-mail: argitalpenak@ueu.org www.ueu.org

Zabaltzen: Igerabide, 88 DONOSTIA

Aurkibidea

HITZAURREA, Ekai Txapartegi	7
ARGITU DEZAGUN ASKATASUNAREN BIDEA, Fito Rodriguez	15
BURUJABETZARI BURUZKO DOKUMENTUAK, Pilartxo Iparragirre . .	17
Mahai-ingurua: Burujabetza eskuratu ahal izateko bideak (EAJ-EH-EA)	17
Elkarrizketa: ABren ekarpena.	23
Analisia: Kanpoko ikuspegia (Gerardo Trujano).	26
Mahai-ingurua: Euskal Selektzioaren oraina	29
BURUJABETZAREN AUZIA KONSTITUZIONALISMOAREN	
PERSPEKTIBATIK, Inaki Soto	35
SAREA ETA ASKATASUNA: INFORMAZIOAREN GARAPEN TEKNO-	
-ZIENTIFIKOAK ASKEAGO EGITEN OTE GAITU?, Julio Abascal	45
KAPITALISMOAREN LAUGARREN GLOBALIZAZIOA,	
Antxon Mendizabal	57
BURUJABETASUNA ETA DESORDENA MONETARIOA,	
Henrike Galarza Prieto	69
BATEN FALTAN BI. IDENTITATE FORMALAK, HERRITARTASUNA	
ETA NAZIOGINTZA, Aitzpea Leizaola	81
HERRITARREN ETA ESTATUAREN ARTEKO ERLAZIOA: ZER GER-	
TATZEN DA GUTXIENGO-EGOERAN DAUDEN TALDEEKIN?,	
Joxe Valencia eta beste.	95
GIZABANAKOAREN ETA GIZARTEAREN ASKATASUNAZ,	
Fito Rodriguez	113
NORVEGIAREN NAZIO-ASKAPENA, AUTODETERMINAZIO-KASU	
BAT XX. MENDEKO EUROPAN, Txillardegi	119

Hitzaurrea

UEUKO FILOSOFIA SAILA

Filosofia era askotara egin daiteke gaur egun, legitimazio guztiz. Kontua, hartaz, hauxe da: askatasun horretan gal ez gaitezen ondo aukeratu behar dugu zein den guri gehien interesatzen zaigun filosofia egiteko modua. UEUko Filosofia Sailean, adibidez, euskarazko filosofia praktikoa aukeratu dugu filosofia egiteko modutzat. Horrela, Euskal Herriaren beharrei begira Euskal Herritik egiten den filosofia bilatzen dugu batez ere, zer garen eta zerk inguratzen gaituen, apurka--apurka eta guztion artean problematikotasun bihur dezagun.

Azken batez, Txillardegik *‘Huntaz eta hartaz’* liburuarekin edo Joxe Azurmendik *‘Gizona Abere hutsa da’* liburuarekin ireki zuten bideari jarraitzen diogu. Haiek (baina ez haiek bakarrik) hasitako tradizioa da UEUko Filosofia Sailak aukeratu duena: antolatzen ditugun ikastaroak eta argitaratzen ditugun liburuak, eskutara erori zaizun hauxe adibidez, horren adierazgarri dira. Hala ere, haien mailara ez iristea, guri bakarrik dagokigun erantzukizuna da, jakina.

Duela bost urte, biolentziei buruz hitz egin genuen UEUko ikastaroan. Bertan irakurri ziren artikuluekin *‘Biolentzia’* izenburua zeraman liburua osatu zen. Aurtengoan, berriz, burujabetasunari buruz hitz egin dugu Iruñeko Larraona ikastetxean, eta, EZBAIKA elkartearen laguntzari esker, udako ikastaroan hitz egindakoa argitaratzeko aukera izan dugu.

BURUJABETZA

Esan bezala, *‘burujabetza’* da liburu honetako gaia. Izan ere, 2000. urte honetan, etorkizuneko gogoeta egitea proposatzen dugu burujabetasunaren inguruan: Zein izango da XXI. mendean burujabetzaren balizko eraginkortasuna? Horregatik, bada, aukeratu dugun izenburua: *‘Burujabetza XXI. mendean’*.

Euskal Herria eta burujabetasuna, horra eztabaidarako gaia, eztabaidarako gai-rik bada. Gai bero-beroa, egun-egungoa, zalantzarik gabe. Nor ez da jarri ondoko galderen aurrean noraezean gabiltzan edo ziurtasunez erantzuten ote ditugun ezin erabakirik: esaterako, gauza bera ote dira autodeterminazioa eta burujabetza? Gaur egungo munduan bideragarri ote da burujabetza ekonomikoa? Kulturala? ...? Arrazoi

berriz hornituta, burujabetzaren inguruko eztabaida berriro lehen mailako garrantzia hartzen ari da gure artean. Azken finean, galdera honek kezkatzen gaitu: Euskal Herriaren aspirazioak ez ote dira izango modernia zaharretik dakartzagun oskol pisutsuak? Edo, askotan esaten diguten moduan, euskaldunak ez ote gabiltza modaren aztarnak galduta, burujabetza aldarrikapenekin beti bueltaka? Ez ote gabiltza geure zilborrari begira, inguratzen gaituen mundu berriaz pentsatzeko betarik hartu gabe? Galdera horiek guztiek modan jarri dute burujabetzaren inguruko eztabaida.

Argitu dezagun, hala ere, modan egon arren, burujabetasunaren gaia ez dela interesgarria modan dagoelako bakarrik. Euskal txokora modak nortzuek eta zertarako ekartzen dituzten jakinik, modan egotea ez da kasu gehienetan batere seinale ona izaten. Ez dugu ‘burujabetza’ aukeratu, modan dagoen gaia delako. Badira pisu handiagoko arrazoiak. Halako batez, gure inguruko pentsalari ezagun batek kontrako argumentuen elkar bizitzara ohitzen ari garela aipatu zidan. Kontraesanean bizitzen ohitzen ari garela, alegia. Eta hori larria da —gehitu zuen—. Argumentuek indarra galtzen omen dute, norberaren fedea eta besteen zaratak baizik balio ez duten arrazoi zurrunbiloan. Azkenik, hori gerta ez dadin, argumentuei garrantzia ematea proposatzen zuen. Argumentuak aintzat hartzea, alegia.

Inguruari arretaz begiratzea aski da horretaz ohartzeko: egunkarietan, kalean eta norberaren barrunbeetan bolo-bolo entzuten dugu kontrako argumentua, beste argumentu baten inguruan. Biak batera, irtenbiderik gabe. Burujabetasunaren inguruan, adibidez: Euskal Herria burujabea ez dela eta Euskal Herria burujabea dela; Burujabetza ezinezkoa dela eta burujabetza beharrezkoa dela; Burujabetza askatasuna dela eta burujabetza zapalkuntza dela... eta beste hainbat. Burujabetasuna da kontraesanean bizitzera garamatzan gaietako bat.

Bizi dugun egoerari buruz inguruko pentsalariek diotena-edo erruki handirik gabe plagiatur, honelakoxe laburpen bat egingo nuke: abiadura azkarreko mundu interkomunikatuan bizi gara; edo hobeto esanda: euskalduna bat-batean ohartu da, abiadura azkarreko mundu interkomunikatuan bizi dela. Hala ere, arazoa ez da euskaldunak modernia-ostean bizi behar izatea; hori datu bat baino ez da. Bi hitzetan jarrita, hauxe da puntua: Modernia bizi izan gabe, euskaldunak modernia-ostea bizi behar du. Eta eztabaida hori ‘burujabetzaren’ eztabaidaren erdi-erdian agertzen da. Ikus dezagun.

Askatasuna eta identitatea batera behar diren kontzeptuak dira; elkarren beharra dute. Ohartu besterik ez, ‘burujabetza’ kontzeptuak biak biltzen dituela, nola askatasuna nola identitatea. Kontua da, modernia puskatu denetik (puskatzen ari denetik), bai askatasuna eta bai identitatea zer diren berriz pentsatu beharra dagoela. Horrela, mundu berrian identitateak urtzen ari direla esaten digute, sekula santa identitaterik izan ez dugun Euskal Herrikooi, ez behintzat identitate aitortua edo egitura instituzionalekoa. Identitatearen orde, etorkizuneko aldarrikapenak mesti-zaia, herritartasuna eta antzekoak direla esaten digute. Eta berdin askatasunarekin. Sekula askatasunik izan gabe, ez behintzat aitortua edo egitura instituzionalekoa, mundu berrian askatasuna ilusio hutsa dela eta gaur egun joeraren muina interdependentzia dela esaten zaigu. Hori da egoera, aldrebes samarrean azalduta beharba-

da. Eta egoera horrek baditu bere ondorioak, zeren identitatea eta askatasuna kolokan kausitzen direnean, burujabetzaren aurrebaldintzak ere kolokan baitira. Horrela, abertzaletasunaren sorrera ekarri zuten askatasun eta identitate kontzeptuak birpentsatu behar direla dirudi. Edo, bestela, zintzoak izan eta dramatismorik gabe abertzaletasun politikoa baztertu.

‘Identitate’ eta ‘askatasun’ kontzeptuek gaur egun bizi duten momentu ahulen adierazlea ‘estatuaren krisia’ deitzen dutena omen da. Esaten denez estatuak goitik eta behetik sartu dira krisian. Goitik, estatuak beren betiko askatasunaren galera jasaten dutelako, mundua ‘benetan’ gobernatzen duten super-potentzien erruz. Eta behetik, estatuak identitatearen galera jasaten ari direlako, liberalizazio kulturalaren eta interkomunikazioaren eraginez. Moderniako ‘estatu-nazioa’ delako eskema krisian omen dago, eta guri dagokigunez, burujabetza-aldarrikapenaren jadanikotasuna. Izan ere, bai nazio-izaera eta bai askatasuna ere ameskeriak badira, zertan gabilta euskaldunak burujabetzari begira? Zergatik jarraitzen dugu estatua aldarrikatzen (halakorik egiten badugu bederen), mundu zabalean gero eta nabarmenago ikusten dugun joera estaturik nahi ez izatea denean? Hitz bitan, berriz ere euskalduna historiaren aurka edo historiatik kanpo ote dabil? Esan dezadan, galdera horiekin guztiekin nire asmoa ez dela burujabetza-aldarrikapenen aurka egitea, ‘gaur egungo mundua’ esaten diogun atmosfera kulturalen ‘burujabetza’ aldarrikatzea bera problema dela erakustea baizik. Jakinik, gainera, zenbait ‘lagunek’ ez dutela okasiorik alferrik galtzen, horixe berori beste intentzio batzuekin aurpegiratzeke.

Horregatik, eta zuk zeuk izan ditzakezun arrazoiengatik, burujabetasunari buruz hausnartzea proposatu dugu. XXI. mendearen atarian burujabetza pentsatzen jarraitzea, batzuen eta besteen argumentuak entzun eta eztabaidatzea. Euskaldunon ikuspegitik, baina ondradu. Beste hark zioen moduan, argumentuak aintzat hartuz. Argumentuak aintzat hartzea, filosofian bederen, argumentuak hartzea baita; hartzea eta lantzea, buztinezko irudiak bailiren.

AURKITUKO DUZUNA

Argumentuak hartu eta miatu, horixe da, gure ustez, filosofia praktikoa: praktikoa den filosofia. Guztioi baliagarri zaiguna, zenbaitzuetan akritikoki erabiltzen ditugun argumentuen atzean inplikaturata zer dagoen argitzeko. Eta horregatik, azken finean gizarte-mailako interesa duelako, eta beste arrazoi batzuengatik, ez gara filosofoen arteko elkarriketara mugatzen. Alderantziz, disziplinarrekotasunean oinarritutako metodologia hartzen dugu, gaiak jorratzeko metodologia egoki gisa; egokiena, gure ustez. Filosofiak praktikoa izan behar badu, integratzailea izan behar du. Sintesia bilatzea da filosofia praktikoareen zeregina, gure ustez. Horregatik, erabiliko dugun metodologia, gai bakoitzari lotzen zaizkion hainbat matrize hartu eta diskurtso bateratuan bilduko dituen izango da. Izan ere, burujabetasuna bezalako adar anizkune-ko gai batean, UEUko Filosofia Sailaren funtzioa burujabetasuna lantzen duten perspektiba interesgarrienak jaso eta koherentziaz janztea dela uste dugu.

Bestalde, unibertsitateetan, jakintza espezializatuen garaiotan, ikuspegi zabala eta integratzailea eskainiko duten ikastaroak falta dira, gure iritziz. UEUren baitan Filosofia Sailak, besteak beste, espazio hori bete dezakeela iruditzen zaigu. Aurren, adibidez, filosofoak, ekonomialariak, kazetariak, informatikariak, antropologoak eta politikariak gonbidatu ditugu gure ikastarora, modu horretan ikuspuntuak biderkatu eta diskurtso integratzaileak sortzeko aukera errazten baita.

Aniztasun hori dela eta, liburu honetan gaurkotasun handiko hainbat eztabaida aurkituko dituzu. Hasteko, gure arteko eztabaida sonatuena dena jasotzen saiatuko gara. EZBAIKA elkarteak su-eten garaian (1999. urteko apirilean) burujabetzaren inguruan antolatu zituen eztabaidak jaso ditu Pilartxo Iparragirrek. Horrela aski ezagunak diren hiru politikari abertzale (EAJtik, EHTik eta EAtik) burujabetasunari buruz arituko dira: Markel Olano, Joseba Permach eta Martin Aranburu. Bakoitzaren jarrerak argiago ikusteko eta erkaketa errazteko, P. Iparragirrek linealtasuna eman die argumentuei, eta elkarren ‘kontra’ jarri beharrean, elkarren segidan utzi ditu. Horrela, alderdi abertzaleen arteko adostasunak zein desadostasunak lehenengo kolpeaz identifikatu ahal dira. Alderdi abertzaleek daramaten abiadura kontuan izanik, dokumentu arras garrantzitsuak eta interesgarriak izan daiteke mahai-ingurua. Gainera, mahai-inguru hori osatzeko ABren ekarpena ere jaso dugu, hori ere P. Iparragirreraren eskutik. Eta aurreko hiru ikuspegiak objektibotasunez aztertzen eta erkatzen dituen EZBAIKA elkartearen artikulua labur bat ere badator, azken bost urteotan gure artean bizi izan den Gerardo Trujano behatzaile mexikarrak egina.

Ondoren, Euskal Selektzioen gaur egungo egoera aztertzen duen txostena jar-tzea erabaki dugu. EZBAIKA elkartearen txosten hori kirol-arloko hainbat adituren arteko mahai-inguruaren laburpena da. Nazioarte-mailan euskal nortasunaren ikurra izan daitezkeen kirol-selektzioek izan duten garapena eta bidean aurkitzen dituzten oztopoak jaso ditugu. Horrela, gure ustez, nahiko nabarmen ondoriozta daiteke, kirol-munduan euskal selektzioek jasaten duten betoek nagusiki izaera eta jatorri politikoa dutela.

Eztabaida lurtarretatik zertxobait goratuz, artikulua landuagoak daude jarraian. Hain zuzen, horietatik dira UEUko filosofia-ikastaroan irakurri eta aztertu ziren artikulua. Gaiari Inaki Soto filosofo gazteak eman dio sarrera. Bere lanean Euskal Herrian “nazionalisten” eta “konstituzionalisten” artean ezarri nahi den banaketaren faltsutasuna salatu du. Horretarako, proiektu abertzalearen izaera konstituzionala aldarrikatu du. Burujabetasuna aldarrikapen bat bada, aldarrikapen horren gauzapean politikoa alor juridikoan konstituzio baten bitartez eman behar da. Modu horretan, Soto-k Euskal Estatuaren bideragarritasun juridiko-politikoaz azaldu nahi izan du.

Estatuaren aldarrikapena, ordea, ezkerretik zein eskuinetik kritikatzeko da. Ezkerreko kritikak dio, Estatu —berez eta nahitaez— bortxa dela. Euskal Estatuaren defentsak, honenbestez, bortxaren defentsa dakar. Eskuineko kritikak, berriz, Estatu desagertzeaz dagoen egitura zaharkitu eta ahula dela dio, eta Estatu minimoen Europa eraikitzen ari garenean, arinkeria dela Euskal Estatuaren berragerpena nahi izatea. Kritika hauek gogoan izan ditu Soto-k bere proposamena luzatzeko orduan.

Ondoren, mundializazio-prozesuak ekonomian, gizartean eta kulturen izan dezaketen eragina aztertu dugu. Esan beharrik ere ez dago, zientziaren eta, batez ere, teknologia berrien garapen itzelak modu erabakigarrian eragin duela behin eta berriz aipatzen ari garen ‘burujabetza’ kontzeptuaren debaluazioa. Burujabetza jadanik ez da buruaskitasuna. Gero eta berdinagoak gara: hogeitabesti dira, adibide bat jartzearen, mundu osoko irrati eta diskoteketan gehien entzuten direnak, berdin Mexikon, Hego Korean edo Bidarrain. Eta berdintasun hori oso urrun erabakitzen eta kudeatzen da. Identitateak ez daude bata bestetik banatuta eta botere-guneak gero eta elitistagoak eta indartsuagoak dira. Badirudi mundu-mailako prozesu horietan (prozesu ekonomikoak, politikoak, sozialak edo kulturalak) identitatea eta askatasuna aldarrikatzea ameskeria dela. Edo, agian, erresistentzia-modu bakarra, bizirik mantenduko gaituena.

Julio Abascal informatikariak ‘Sarea eta Askatasuna’ izenburu arras esanguratsuekin jarriko gaitu arrastoan. Informazioaren garapen teknozientifikoak, informazioa balioa den garaiotan, Internet ekarri du mundura. Eta Internetek iraultza, biribil esatearren. Hala ere, Internetek ez du bete agindutakoa. Are gehiago, Internet liberalismoaren esanetara jarri dela mantentzen du Abascal-ek. Internet ‘liberalismoaren paradisua da’ epaituko du. Horrela, liberalismoaren asimetria ekonomikoak eta kulturalak erreproduzitu eta sakondu egiten ditu Internetek, apaldu beharrean. Inperialismo ‘atsegin’ dei genezakeen egoera soziopolitiko horretan, ordea, norbanakoaren eta herrien burujabetza-aldarrikapenak indarra eta gaurkotasuna irabazten dute, Abascal-en iritziz. Ondorioz, heziketa aintzat hartzea eta, batez ere, erakunde nazional zein internazionalen eraginkortasuna eskatzen ditu, norbanakoaren gaineko kontrola ekidin eta herrien burujabetasuna babesteko.

Antxon Mendizabal-en iritziz, berriz, ekonomia da giltzarria. Abascal-en ildoari jarraiki, diruaren liburuan irakurri behar ditugu gaur egungo joera kulturalen zergatiak. Ekonomialaria izanik, Mendizabal ekonomiaren ikuspegitik ‘globalizazio’ kontzeptua argitzen saiatuko da bere artikuluan zehar, prozesu hori ekonomia garaikidearen muineko ezaugarria delako. Hain zuzen, ‘globalizazioa’ deitzen dugun horren jatorri historiko eta ekonomikoak arakatu ditu bere lanean. Horrela, ‘laugarren globalizazioa’ bizi dugula dio, kapitalismoaren historiak ezagutu duen laugarren globalizazioa alegia. Globalizazio horren ondorioak, besteak beste, karta sozialen ezinezkotasuna eta homogeneousazio kulturala dira. Mendizabal-en analisiaren ere, burujabetza indibiduala nahiz nazionala berma dezaketen zutabeen aurkako ondorio zuzenak lituzke, beraz, globalizazioak.

Ondoren, diruaren eta burujabetza nazionalen auzian sakondu du Henrike Galarza NUPeko irakasleak. Burujabetza nazionala eta moneta abstraktua erlazio-naturik daudela azaltzen saiatu da. Horretarako, erresuma feudaletatik hasita, aro modernoko estatuen sorrera eta prozesu horri dagokion burujabetasunaren garapena arakatu ditu. Ondorio moduan, eragiketa ekonomikoak moneta-ordainketen bitartez egitearen hainbat ondorio formal eta praktikoa azaldu ditu. Horrela, moneta zentralizatua beharrezkoa da, Galarza-ren arabera, biztanleria jakin baten baliabide ekonomiko ezberdinak formalki alderagarriak eta batugarriak izan daitezen; eta are oinarritzokoagoa, baliabide horien esleipena kudeatu ahal izateko.

Horrez gain, identitateen eraketari buruzko hiru artikulu bildu ditugu. Euskal Herriko egoera, gainera, egoera ezin hobea da halako arazoak planteatzeko. Adibidez, zer gertatzen da estatuak ematen duen nortasuna norbanakoak sentitzen duen nortasuna ez denean? Aitzpea Leizaola antropologo gazteak jardun du horretaz. Nolakoa behar du izan norbanakoaren eta egitura politiko jakin baten arteko loturak? Nortasun-agiri ofizialek betetzen duten funtzio soziala hartuko du hizpide Leizaola-k, beti ere, atze-oihal gisa identitate formalek gizarte-mailan sor ditzaketan gatazkak izango dituelarik. Izan ere, beharrezkoa da kontzeptualki argiketa bat egotea: sarritan sinonimo moduan erabili ohi diren hainbat kontzeptu (hiritartasuna, herritartasuna, naziotasuna eta nazionalitatea besteak beste) ez dira beti elkarren baliokide. Eta bereizketa erreal horiek, Leizaola-k azalduko duen moduan, gatazka-iturri gerta daitezke, DNI edo *Carté d'identité*-ren ordezkari ENA sortzeko erabakia kasu.

Jarraian Joxe Valencia eta bere psikologiako ikerketa-taldeak aurreko lerroetan aipatutako gatazkak hobeto ulertzen lagunduko digute. Talde horrek perspektiba historiko eta psikologikotik aztertu du estatuen ideologiaren barnean nazioen izaera eta haiek jaso duten trataera. Gainera, ikerketaren izaera enpirikoak interes berezia ematen dio artikuluari. Gutxiengoek —nazionalak barne— estatu-nazioen egitura modernoaren baitan agertzen dituzten ereduak jorratu dituzte banan-banan. Askotan nazioek estatu nazionalak deserotasuna —lehia, etsaigoa...— ekarri dutelako (Euskal Herriaren kasua, adibidez, eredu-mota horretakotzat hartu ohi da). Herritarren eta estatuaren arteko harremanetan islatzen den deserotasuna, hain zuzen. Eta ondoren hainbat nazio-askapenerako mugimendutan eta autodeterminazioarako aldarrikapenetan zertuko den deserotasuna. Horregatik beren ikerketaren izenburua: *‘Herritarren eta Estatuaren arteko erlazioa: Zer gertatzen da gutxiengoan dagoen taldearekin?’*

Autodeterminazioa aldarrikapen naturala dela esatea, ordea, ez da nahikoa. Aitzitik, autodeterminazioak arrazoiketa eta eztabaida asko egitea merezi du; izan ere, demokraziaren gorespen itsuaren garaiotan, autodeterminazioa bera ere gorespen horrek kutsatuta agertzen baita. ‘Autodeterminazioa’ edozein kritikaz gaindi (positiboa izan zein negatiboa izan) dagoela dirudi. Horregatik, eta eztabaidari nola-baiteko abiapuntu teoriko bat ematearren, Fito Rodriguez-ek filosofia existentzialetik birpentsatuko du autodeterminazio kontzeptua. Konkretuki, askatasunaren irakurketa existentziala oinarritzat hartuz, Euskal Herrian autodeterminazioa aldarrikatzeari buruz egin du hausnarketa. Pentsaera existentzialistaren ardatza honetan omen datza: hala gizabanakoek nola gizataldeek erdiets dezaketen gizatasunaren muina etorkizuna sortzeko ahalmenean aurkitzen dela adieraztean, askatasunean alegia. Ondorioa, honako esaldi biribil honetan laburtzen da: etorkizuna eraikitzeak —erabakiak hartzeak beraz— askatuko gaitu. Gogoratu hasieran egin dugun galdera: autodeterminazioa eta burujabetza gauza bera ote dira? Perspektiba existentzialetik ikusita, agi denez, badira baietz erantzuteko arrazoi sendoak.

Liburua Txillardegik ekarritako adibide historiko batekin amaitu dugu. Esperantzaz amaitzea egokia iruditzen zaigulako. Imajinatzen al duzue herriek burujabetasuna batuta eta baketsuki lortzea? Herri horren borondatea adierazten duen

gutun bat agintarien etxera bidaltzea nahikoa balitz? Ba, guri harrigarria egiten bazaigu ere, horrelako kasuak gertatu dira munduan. Txillardegik azaldu duenez, norvegiarrek horrela lortu zuten beren burujabetza 1905. urtean. Gutun baten bidez, erantzunaren zai egon gabe. Txillardegik Larraona ikastetxean eskaini zuen hitzaldiaz egin duen laburpenean, ohikoa duen argitasun eta maisutasunez, distantziak distantzia, norvegiarrek beren burujabetza politikoa nola lortu zuten azaldu digu. Hala ere, zaila izango da Txillardegik zuzenean entzuteak eragin zigun atsegina testu idatziaren xumetasunak sorraraztea.

Hitzaurrea, zuzeneko mintzaldiak eragindako atsegina aipatuz amaitu nahi dut. Eta, bide batez, atsegin hori banatzeko gogoz gaudenez, datorren urteko ikastarorako gonbitea luzatuz. Gainera, aurten etorri izan bazina, aparteko lagun-giroa eza-gutzeaz gain, ez zenuke orain liburua irakurri beharrik izango.

Ekai Txapartegi
UEUko Filosofia Saileko kidea

Argitu dezagun askatasunaren bidea

Argien mendean gauzak argiegi zeuden, nonbait. Garai hartakoek arrazoian eta berdintasunean oinarritu nahi izan zuten demokraziak, gehiengoaren legea ardatz hartu, eta, ondorio historiko gisa, gutxiengoan zampaketa erdietsi zuen. Horrela, gurea bezalako estaturik gabeko nazioei beren aldarrikapenak azaltzerakoan, ezinbestekoa suertatu zitzaien arrazoiak, estatuaz nahiz demokraziaz irakurketa berriei ekitea. Euskaldunok horretan dihardugu oraindik ere. Eguneroko bizitzan askatasunak ematen duen duintasuna lortzeko aukeretan, ez dugu aski, gizabanakoen eskubideak soilik kontuan hartzen dituen egoera; horrez gain, gure herriaren eskubide kolektiboak alboratu ezinezko erreferentzia suertatzen zaizkigu. Ez dugu, bada, batere lan errazik. Ikerketak eta bilkurak. Proposamenak eta eztabaidak. Debate politikoaren kultura landu eta sustatu beharra dago. Honetarako sortu genuen **Ezbaika** elkartea duela bi urte. Eskubide kolektiboen inguruan funtsezkoa zaigun lan teorikoan behar bezala murgildu ahal izateko, hain zuzen. Amarrurik gabe eta gaur egun gure eskubideak zapaltzen dituen zuzenbideak aztertzeko. Tranpa barik.

Konstituzio tranpatia zer den K. Loewenstein irakasleak adierazi zuen aspaldi (*Political Power and the Governmental Process*. University of Chicago Press. 1965. 147. or.), eta izendapena Espaniakoari dagokio bete-betean, zeren estatu horren menpean dagoen biztanleriarentzako bermea ez emateaz gain, estatu beraren aginte-goseari behar adinako mugak ezartzeko ere ez da gauza izaten; betetzen ez den betebeharrak hori litzateke, ordea, konstituzioaren izaera funtsezkoena.

Konstituzioak idatzita ala idatzi gabekoak izan daitezke. Azken hauen eredu gardena Erresuma Batuko konstituzionalismoan aurki daiteke, non Cromwell-en garaietatik (1649-1660) estatu barneko botereen banaketa eta beraien arteko adostasuna ezinbesteko bihurtu zen bertako jendearen babesa bermatu ahal izateko (*constitution, commonwealth, pact, bill of rights, rule of law...*); izan ere, testurik gabeko zuzenbide-sistema ere badago han (konstituzionalismoa deritzana), Estatuaren indarrak egin ditzakeen gehiegikeriak debekatzeko.

Frantziar konstituzioa (1958) eta baita espainiarra ere (1978) idatzita daude; baina estatuen oinarritzat hartuak izan dira, eta ez bertan bizi diren gizabanakoen zein gizataldeen eskubideak bermatzeko. Aipaturiko testu horiek, bada, konstituzio izena eraman arren, ez dira zuzenbidean —eta politikagintzan are gutxiago— konstituzionalismoaren ildokotzat hartu behar. Aitzitik, lehenengo Mundu-Gerraren

ondoren idatziriko zenbait konstituzioren antzera, estatuko egituraren berri ematen digute; baina ez dute balio, estatuaren aurrean giza eskubideen defentsa behar adina bermatu ahal izateko.

Batere susmagarria ez den Giovanni Sartori-k dioskunez (*Elementos de Teoría Política*. Alianza, 18. or.) gobernuaren antolaketa azaltzeaz gain, konstituzioak biztanleriaren eskubideak zaintzeko bideak argitaratu behar ditu; eta goian aipaturikoek lehenengo baldintza besterik ez dute betetzen. Estatuaren bermea dira soilik, giza-ekiekiko duten betebeharrari muzin egiten dioten era berean.

Espainiar Estatuan, euskal gatazkari dagokionez behintzat, botere legegileak ez du gaur egun botere exekutiboa kontrolatzerik, ez eta hori botere judizialek bereizterik ere. Dena dugu *gubernaculum* (agintea), eta inola ere ez *jurisdictio* (estatu-boterearen kontrola). Zentralismotik Absolutismora pasatu da: *Führerprinzip* delakora, alegia. Baina hau guztia euskaldun arazoa dela-eta gertatzen denez, salbuespen-egoera argi batean oinarritutik hain zuzen, demokrazian funtsezkoa dugun berdintasunaren hastapena urratzeaz gain, nabarmen dago berriro ere eskubideei dagokienez kolonizazio-egoerak dakarren ondoriozko asimetria (berez bi motatako herritarrak daude Espainian, hau da, euskaldunak eta besteak...); eta, gainera, espainiar erregimen politikoaren ezaugarriak behar bezala antzemateko argigarria suertatzen zaigu. Horregatik, Espainian euskaldunontzat demokraziarik ez dagoela esan dezakegu. Eta baita euskal biztanleriarentzako bertako Konstituzioa amarrua eta tranpa politikoa besterik ez dela ere.

Tenore honetan, kanpotik ezarritako konstituzioei erreparatu ordez Euskal Herriko konstituzioren alde aritzean, euskal demokrazia erdiets daitekeela sinesten dugu. Bestela, faxismo eta agintekeria gehiago besterik ez da etorriko euskaldunon aurka. Pertsekuzio ideologikoa eta politikoa. Errepresioa eta sufrimendua. Askatasunaren etengabeko urradura...

Liburu honekin **Ezbaika** elkarteak oinarritzko ekarpena egin nahi du, gure eskubide kolektiboak gauzatzeko bidean, horretarako alderdi abertzale desberdinen proposamen politikoekin batera ildo bereko adituen ikerketak argitaratuz. Liburua, era berean, dokumentua ere bada. Abertzaleen arteko lankidetzak posiblea izan den sasoi baten testigantza, baita elkarren arteko eztabaidak askatasunaren bidea argitzeko balio izan duen ekimen horren aldeko apustua ere. Gizarte-zientzietako disiplinartekotasuna ardatz harturik eta alboraezinezko debatearen bidez, irakurleak gaur egungo politikagintzari buruzko aburuak eskuratzeaz gain, gai horretan sakontzeko aukera izango du. K. Levin antropologoak zioenez, “ez dago ezer praktikagorik teoria sendoa baino”. *Theoria* begirada zabaltzea baldin bada eta gizakia *zoon politikón* aristotelikoa baldin badugu, hona hemen teoria politikoen ezbaika; filosofia, alegia.

Fito Rodriguez
Ezbaika elkarteko lehendakaria

Burujabetzari buruzko dokumentuak

Pilar Iparragirre

BURUJABETZA ESKURATU AHAL IZATEKO BIDEAK

Askotan aipatu ohi dira alderdi abertzaleen arteko ezberdintasunak. Gutxitan, berriz, haien artean dauden adostasunak. Baina, izan, badira. Adibidez, Euskal Herriko alderdi abertzale guztiak (Abertzaleen Batasuna, Euskal Herritarrok, Eusko Alkartasuna eta Euzko Alderdi Jeltzalea) bat datoz Euskal Herria nazioa dela esatean eta, beraz, beste edozein nazio gisa, bere erabakitze-ahalmena gauzatzeko eskubide ukaezina duela aldarrikatzean. Eskubide demokratiko hori euskal herritar guztiei dagokiela diote denek, Estatu espainiarrak eta frantziarrak ezarritako lurralde-zatiketa eta jazarpenaren ondorioz, gaur egun gure gizartean dagoen nazio-kontzientziaz dauden mailen ezberdintasunaz jakitun badira ere. Halaber, nazio-eskubideen aldarrikapen hutsa egitetik haiek gauzatzera jauzi egiteko garai aiposean gaudela irizten diote. Baina, nola aurreikusten du bakoitzak, oraingoz bederen, autodeterminatzera eraman gaitzakeen prozesua?

Hori jakin nahian, “Euskal Herriko etorkizuna globalizazioaren munduan” izenburupeko mahai-ingurua antolatu zuen EZBAIKAk, apirilaren 11n, Donostiako Koldo Mitxelena kulturgunean. Bertan hizlari hauek parte hartu zuten: Euskal Herriarrok ordezkatzuz, Joseba Permach (ekonomialaria eta HBren Mahai Nazionaleko koordinatzailea); Eusko Alkartasunaren izenean, Martin Aranburu (Gazte Abertzaleak taldeko lehendakaria eta EAren exekutibako partaidea); eta Euzko Alderdi Jeltzalearen ordezkari gisa, Markel Olano (EAJ-PNVren EBBko partaidea). Moderatzaile lanean, Fito Rodríguez aritu zen, EZBAIKako lehendakaria. Bestalde, Abertzaleen Batasunak ez zuen ordezkariarik bidali, une haietan alderdi barruan hau guztia aztertzen ari zirelako (liburuan, ordea, ABren jarrera jaso dugu). Hona hemen, oso laburbildurik, guk zuzendutako lau galdera zehatzei bakoitzak eman zion erantzuna.

Zer-nolako urratsak eman beharko lirateke euskal herritarren autodeterminatzeko eskubidea bermatzeko?

Joseba Permach (Euskal Herriarrok): Gaur egun, benetako aukera historikoa dugu erronka horri heltzeko. Hainbat urte pasatu ditu Euskal Herriak etengabe autodeterminazio-eskubidea aldarrikatzen, eta zentzu horretan bereziki azpimarratu behar da ezker abertzaleak jorratutako lana, urte askotan bakarrik aritu delako autodeterminazio-eskubidea era duin eta koherentean aldarrikatzen, orain gurekin batera gauza bera aldarrikatzen ari diren horiek Euskal Herriaren hitza mugatzen zuen marko batean etengabe murgildurik egon ziren bitartean, Euskal Herriaren kalterako denbora galtzen. Edozein kasutan, gaur indar abertzaleak denak hein berean esaten ari gara Euskal Herriak baduela erabakitzeko ahalmenik. Baina, guretzat behintzat, hori ez da nahikoa:

Euskal Herriak bere hitza eta erabakiak hartzen hasteko garaia iritsi da. Eta hor kokatuko genuke, lehenengo urrats historiko modura, Udalbiltzaren sorrera, non Euskal Herriko herrialde ezberdinetako udal-ordezkariak bildu diren, eta jada pausoak ematen ari diren atalez atal Euskal Herriaren diagnostikoa egiteko, eta horren ondorioz hartu beharreko lehenengo erabakiak hartzen hasteko. Ba, gure ikuspuntutik, Udalbiltzarekin egin dugun bezala, gure helburua hitza har-

Joseba Permach (EH).

tzea eta erabakiak hartzen jarraitzea baldin bada, geure erakunde nazionalak sortzen jarraitu behar dugu. Horretan, Udalbiltzari zeregin berezia dagokio, udalei dagozkien gaiak martxan jar ditzakeelako eta ireki den prozesuaren lehenengo kimua izan daitekeelako. Baina, aurrerantzean, beste bi motatako pauso kualitatiboak eman beharra dago, egituratze instituzional berri bati begira. Alde batetik, bai historiak Euskal Herrian zehar izan dituen ondorioengatik, bai herrialde ezberdinen izaeragatik, hala nola une honetan ematen diren egoera ezberdinengatik, errealitate gordin da, herrialdeek pisu espezifiko eta berezia dutela Euskal Herrian, eta, beraz, euskal gizartearen aurrean oso ondo azaldu beharko genuke, eraiki nahi dugun Euskal Herria herrialde ezberdinen izaera propioa errespetatu eta kontuan hartuko duen Euskal Herria dela. Zentzu horretan, bigarren mailako urrats bat eman beharra aurreikusten du EHk, non herrialde ezberdinetako ordezkariak batu beharko genituzkeen eta herrialde ezberdinen pentsamoldea, proposamenak, iritziak eta ekarpenak jaso, eraiki nahi dugun Euskal Herria horri begira. Herrialdeen ahots propioa bermatu behar dugu, eta horretarako Herrialdeen Ganbera edo Herrialdeen Batzarra osatzea proposatzen dugu. Baina, edozein kasutan, guk planteatzen duguna, prozesu konstituziogile bat bururaino eramatea da. Eta horretarako EHk ikusten duen aukerarik logiko eta koherentearena, Batzar Eratzaile bat martxan jartzea da, Udalbiltzak eta Herrialdeen Ganberak hasitako prozesu hori bururaino eramateko. Batzar Eratzaile hori hauteskunde libre eta demokratikoen bitartez osatuko litzateke. Batzar horren helburuak hauexek izan beharko lirateke: prozesu hori bururaino eramatea eta Euskal Herriarentzat zein euskal herritar sentitzen diren guztientzat marko berri bat diseinatzea, kontuan hartuz bai Udalbiltza, bai Herrialdeen Ganbera, baita egon daitezkeen eta gaur egun dauden beste erakundeak —hauex ere zeregin bat bete beharko dutelako—, eta baita eragile politiko, sozial eta sindikalak ere, denen artean eta ahalik eta parte-hartze zabalenarekin marko berri hori eraikitzeko.

Martin Aranburu (Eusko Alkartasuna): Eskubide bat bermatzeko, lehenik, eskubidea lortu behar da. Hor dago gaur egungo gatazka gainditzeko gakoa. Eskubidea lortzeko, gure ustez, gaur egungo arazo nagusia Gobernu espainiarraren jarrera da. Izan ere, eskubidea lortzeko, negoziazio politikoa egon behar da, eta negoziazio politiko horrek abertzaleen arteko akordioa eskatzen du, Gobernu espainiarrari planteamendu bateratua egin diezaiogun. Negoziatio politiko horretan abertzaleen arteko akordioa islatzen bada, Gobernu espainiarrak onartu egin beharko du planteamendu hori: edo guk autodeterminatzeko eskubidea dugula onar dezake, edo bere Konstituzio famatu horrek eskatzen dituen moldaketak egin ditzake, guri eskubideak aplikatzeko baldintzak ziurtatuz. Baina autodeterminazio-eskubidea bermatzeko, eskubidearen onarpena lortzeaz gain, Euskal Herrian hura aplikatu nahi izateko kontzientzia sortu behar dugu. Euskal gizarte guztiari jakinarazi behar zaio, autodeterminazio-eskubidea ez dela abertzaleen eskakizuna bakarrik, denei dagokigun eskubidea baizik. Eta gero, azken hauteskundeen emaitzak ikusita, haxe ondoriozta daiteke: Euskal Herriko jende askori, batez ere gaur egun bere burua abertzaletzat ez daukanari, politika-arazoak baino ardura handiagoa diotela zenbait ekonomia-arazok, bere bizi-maila hobetzeko aukerak, eta abarrek. Autodeterminatzeko unean planteatzen dugun galderan, abertzaleok politikoa bakarrik ez den plan-

Martin Aranburu (EA).

teamendu bat egiteko gai baldin bagara, hau da, euskal gizarteari guk nahi duguna bakoitzaren ongizatea bermatzea dela demostratzeko gai baldin bagara, eta hainbeste eskatu den eskubidea aplikatuta, egoera demokratikoagoa lortzeaz gain, ongizate-baldintza hobeak lortzen dituela ikusten baldin badu, euskal gizarteak ez dio ez gaur ez etorkizunean eskubide horri uko egingo. Erakunde berriak sortzeak lagunduko ote lukeen? Bai, zalantzarik ez. Instituzionalki dauzkagu, alde batetik, nolabait ere legalki onartuta dauden erakunde

batzuk, eta, beste aldetik, Euskal Herriko borondateak onartu dituen beste erakunde batzuk; eta hor sartzen dut Udalbiltza, baina ez Nafarroako erakundeak, Nafarroako populazioari Amejoramentua nahi duen ala ez sekula galdetu ez zaiolako. Iparraldean ez daukate inolako erakunderik. Erkidego Autonomoan, berriz, bai Legebiltzarra eta bai Gobernua Erkidegoko populazioaren zati batek onartu zituen bere garaian. Ba, gure ustez, autodeterminazio-eskubidearen lorpenean eta aplikazioan, Eusko Legebiltzarrak eta Euskal Gobernuak zeresan handia izan beharko lukete. Eusko Legebiltzarrean dagoen abertzaleen gehiengoak ados jarri beharko luke, gaur egun onartuta dagoen erakunde horrek aberrigintzan eta euskal nazioan sakontzen lagunduko duten legeak egin ditzan. Eta Nafarroako Legebiltzarrari dagokionez, beste gehiengo abertzale bat posible balitz, bere garaian egin zen kooperazio-organoa egin beharko litzateke. Hori gauzatuta balego, eta nafar populazioak zein ondorio positiboak ekartzen dizkion ikusiko balu, askoz errazago ulertuko luke guk planteatzen duguna, alegia Dieta Komuna Erkidego Autonomikoaren eta Nafarroaren artean.

Markel Olano (Euzko Alderdi Jeltzalea): Proposatzen dugun ekimen zehatza, proiektu politiko bat lantzea da. Baina abiapuntu gisa, bortizkeria-sintoma edo egoera guztiak desagertu beharko lirateke. Horren ondoren hasiko litzateke guk mahaigaineratzen dugun prozesua, hots, proiektu politiko bat gauzatzearena. Horretarako, gure iritziz, ezinbestekoa da gizartearen parte-hartzea, gizartearen sektore guztiena, herritarrena zein sindikatu, gizarte-mugimendu, Udalbiltza eta abarrena. Ezinbestekoa da, baita ere, alderdi politiko guztien artean proiektu hori jorratzea eta lantzea, ezinbestekoa den bezala, denen artean, alderdi abertzaleak ere beren proiektua gauzatzea, momentu historiko honetan horixe baita eskatzen zaiguna eta egin beharko genukeena. Guk, jeltzaleok, geure ahalegina egin dugu ponentzia poli-

tiko baten eta horren gehigarriaren inguruan, eta nik uste dut beste alderdiek ere egina dutela (EAK egin du, eta badakit EH ere lehenengo proposamena gehiagorantz lantzeko asmotan dabilela). Kuestioa da, norberak bere proposamena egin beharko duela, eta ondoren alderdi abertzaleon artean saio bat egin beharko dugula, elkarrekin gutxieneko puntu batzuk gauzatu ahal izateko. Hori ezinbestekoa litzateke. Eta ezinbestekoa izango litzateke, baita ere, abertzale ez diren alderdiekin hitz egitea, hori gutxienez, edo definizio-saia-

Markel Olano (EAJ).

kera bat egitea behintzat. Hori litzateke, beraz, alderdi politikoen bidetik egin beharrekoa. Gainera, gure ustez, norberak gauza lezakeen planteamendua herriari eskaini beharko litzaioke —lehenago aipatu ditudan herriko sektore horiei—, aztertzeko eta jorratzen joateko. Bi lan horiek paraleloan joango lirateke, eta definizio-lana osatuko lukete. Definizio-lan horrek, noizbait, testu jakin bat beharko luke. Noski, horretaz denek ez lukete bide berdina jarraituko, eta alderdi politikoei, abertzale direnei bederen, testu jakin bat egin beharko lukete, testu artikulatua, lege-proposamenen forma edo lege-logika izango zuena. Eta lege izanik, momentu honetan Legebiltzar modura daudenek landua izan beharko luke; hau da, Nafarroako Legebiltzarrak zein Gasteizkoak landu beharko lukete. Hori guztia egin eta gero, testu horrek referendumean onartua izan beharko luke. Beraz, guk aurreikusten dugun prozesua pausoka-pausoka doana da.

Zuen ustez, nola gaindi daiteke lurralde-zatiketa?

Martin Aranburu (EA): Lurraldetasunaren arazoa... Nafarroan, adibidez, UPNk du gehiengo absolutua. Hori gainditzeko zer egin, Erkidegoko erakundeetatik azter daiteke. EAK, EHk eta EAJ-PNVk Erkidego Autonomikoan lan komuna egiten badute, lan horrek emaitzak ematen baditu, eta jarrera demokratiko baten bidez gauzak egiten baldin badituzte, zergatik ezin dugu pentsatu nafarrek ere horretaz ohartuko direla eta, pixkanaka-pixkanaka, hori Nafarroako Legebiltzarrean islatuko dela? Prozesu luzea izango da, baina UPNk gaur egun Nafarroan duen pisu politikoa izateko, guk ere zerbait gaizki egingo genuen, ezta? EAK egiten duen planteamenduak gaindi dezake hori; hots, nafarrei esatea: zuek aukeratuko dituzue, hala nahi izanez gero, zeuon Parlamentuko edo Gobernuako ordezkari batzuk, gurekin bat

egin dutenak. Guk onartzen badugu, Erkidego Autonomikoan, eta zuek onartzen baduzue, Nafarroan, organo komun bat egin dezakegu, eta organo horrek hartuko ditu zuek eta guk adostutako gaiak. Hori nafarrei planteatuz gero, eta nafarrek hori onerako izango dela ikusten baldin badute, guk Erkidego Autonomoan horrek emaitza onak ematen dituela demostratu izan dugulako, ez ote lukete onartuko? Iparraldean, berriz, kontzientzia-mailako lan oso gogorra egin behar da. Ikusarazi egin behar zaie, euskalduna izateak zer esan nahi duen. Eta horrez gain, Departamenduaren eskakizuna bultzatu behar dugu, bertako jendeak tresna propioekin emaitza hobeak lortzen direla ikus dezan. Gainera, nafarrekin osatu dugun organo komunak emaitza onak ematen dituela ikusten badute, gureganako desioa piztuko zaie pixkanaka.

Markel Olano (EAJ-PNV): Gure iritziz, Euskal Herria Atxurri eta Ebroren arteko lurraldea da. Momentu honetan instituzionaliki hiru gunetan banaturik dago, alde batetik Erkidego Autonomikoa, bestetik Nafarroa eta beste aldetik oraindik konfigurazio instituzionalik ez duen Iparralde. Dena den, historiaren eraginez, aipatutako zatiketa instituzional horrez gain, zatiketa soziala eta kulturala ere badauzkagu. Eta hori gairitzeko ahalegina egitea beharrezkoa da. Hala ere, jeltza-leontzat, etorriko den Euskal Herri subiranoan, bere lurralde guztiek eta herritar guztiek eduki beharko lukete parte hartzeko aukera. Gertatzen dena da, Espainiako legerian hori martxan jartzeko oztopoak dauzkagula. Adibidez, badago, espreski, galerazpen federatibo bat (katalanen iritziz, Pais Valencià, Mallorca eta Catalunya federa ez daitezen bereziki eginga; baina guretzat ere oztopoa izango litzateke pausoak emateko momentuan). Dena dela, oro har, guk filosofia bat daukagu: ez diogu hainbeste garrantzi ematen Estatuak gure eskubideei egiten dieten errekonozimendu-ezari, bai ordea guk eduki dezakegun izateko eskubideari eta hori martxan jartzeari. Eta filosofia horrekin planteatzen dugu Iparralde eta Nafarroako egoera, hala nola Arabakoa (zenbait zonalde urbano) eta abarrekoa; izan ere, antzeko fenomenoak eduki baitezakegu horietan. Guk mahaigaineratzen duguna, atxikimenduari bidea emango dion planteamendua da, hots, eskema bat lortzea non herritarrek eta lurralde guztiek sartzeko eta parte hartzeko aukera edukiko duten. Zer gertatzen da, ordea, lurralde modura, gaur egun daukan ordezkartza instituzionalarekin, Nafarroak proiektuan parte ez hartzea erabakitzen badu? Bada, gure ustez, kasu horretan, eskubidea lurraldearena izatetik herritarrena izatera pasatzen da. Egon daitezke 60.000-80.000 nafar estruktura berri horretan parte hartu nahi dutenak, nahiz gehiengoak parte hartu nahi ez izan, eta etorkizuneko egituraketa horretan herritar horiek eskubidea eduki beharko lukete parte hartu ahal izateko.

Joseba Permach (EH): Batez ere arrazoi historiko eta soziologikoengatik, eskualdeka egoera ezberdinak daudela onartzen dugu. Adibidez, gerra zibilean erail zituzten hainbeste nafarren heriotzaren ondorioz, gaur egun indar-korrelazioa aldatu egin da Nafarroan; Bizkaiko Ezkerraldean, emigrazioaren ondorioz, indar-korrelazio berria sortu da; Ipar Euskal Herrian Paristik bizitzera etorri diren pertsonen eragina ere hor dago... Baina euskal herritar sentitzen garenon eskubide politikoak aitortzeko eskubidea ukaezina da. Inori ez zaio euskaraz aritzeko eskubidea ukatzen, nahiz eta Erriberakoa izan eta gaur egun eskubide hori han legez ukatuta egon.

Edonori ea pertsona horrek eskubide linguistiko batzuk dituen eta, beraz, euskaraz aritzeko eskubidea daukan galdetzen badiogu, inork ez luke hori ukatuko. Bada, guk ulertzen ez duguna hauxe da: pertsona horrek eskubide linguistiko batzuk dituen bezala, zergatik ez dituen izan behar eskubide politikoak. Egia da, guk planteatzen dugun proiektuan, Nafarroan, laurogei mila lagunek parte har dezaketela. Baina pertsona horiek beren eskubideak dituzte, Gipuzkoan, Bizkaian edo Ipar Euskal Herrian beste batzuk dituzten bezala, eta eskubide politiko horiek era praktikoa jarri behar ditugu martxan.

Zein eratarata gauza daiteke euskal gizarte osoaren parte-hartzea?

Markel Olano (EAJ-PNV): Esan beharra dago, guk, gaur egungo marko juridiko-politikotik abiatuta planteatzen dugula hori guztia. Gustatu edo gustatu ez, hori besterik ez dugu; eta planteamendu horrekin euskal herritar guztien eskubidea bermatuko litzateke. Izan ere, gutxienez badaukagu gune bat non prozesua bermatuko litzatekeen, eta gero gune hori Euskal Herria osora enfokatua izango litzateke, nahi duten guztiek parte har dezaten. Ez inkorpora daitezen —hori agian Gernikako Estatutuaren hutsetako bat izan da, eta noski, nafar batek, ziurrenik arrazoi handiz, esan dezake: inkorpora zaitez zu nigana, ni naizelako lehenengoa eta jatorrizkoa, ez?—. Orduan, gure planteamenduan, Euskal Herri osoarentzat egiten da proiektu politikoa, eta gero atxikimendu-prozesua dator, ezin duzulako inor behartu prozesuan parte hartzera, eta ezin da eskubide kolektibo bat bermatu eskubide indibiduala zapalduz; aitzitik, biak lotu behar dira. Beraz, nahiz eta Nafarroako gehiengo batek gure prozesuan parte ez hartzea erabaki, gutxiengoak parte hartzeko eskubidea izango luke. Baina borroka armatua ematen den eszenatoki batean, hori ezin izango genuke martxan jarri. Borroka armatua martxan dagoen bitartean horrelako ekimen bat martxan jartzea, proiektuarentzat kaltegarria izango litzateke.

Joseba Permach (EH): Uste den baino askoz jende gehiagok har dezake parte horrelako proiektu batean. Adibidez, gaur egun Nafar Parlamentuko lehendakaria den Castejón jaunak, PSNko kidea izanik ere, onartzen du Euskal Herria badela kulturalki, sozialki eta historikoki; eskubide politiko batzuk ere badituela onartzea bakarrik falta zaio. Pertsona horri, eta Baztanen bere burua euskal herritar gisa hartu arren UPNri botoa ematen dion hainbati, une batean ea lapurtarrekin, gipuzkoarrekin, zuberotarrekin, arabarrekin eta bizkaitarrekin batera bere etorkizuna eraiki nahi duten planteatuko balitzaie, gaur egungo indar-korrelazioa ez litzateke ordukoaren parekoa izango.

Martin Aranburu (EA): Gradualitatearen aldekoak gara gu. Bestela, bihar bertan Euskal Herri osoan autodeterminazio-eskubidea martxan jartzen badugu, Iparraldean galdu egingo genuke, Nafarroan ere bai; eta Erkidego Autonomikoan irabazi egingo genuke, baina Araba hortxe geldituko litzateke. Planteamendu politak egin ditzakegu, guztiontzat eta abar; baina paretaren kontra jo behar badugu, zertarako balioko lukete? Beraz, azter dezagun nola dagoen Euskal Herria eta, horren arabera, egin dezagun planteamendua. Badirudi Erkidego Autonomoan eskubide hori lor daitekeela eta aplika dezakegula. Zergatik ez dugu planteatzen hori egitea, aukera utziz, gero, bere garaian, nafarrek eta iparraldekoek aplika dezaten?

Autodeterminazio-eskubideaz baliatu ahal izatea, daitekeena da. Baina, nola euts diezaioke Euskal Herriak bere herritarren borondate horri?

Joseba Permach (EH): Aurrez aurre ditugun estatuekin, nahiko gauza zaila da hori. Dena den, gure ustez, horrelako prozesu batek ez dauka atzerapausorik. Garai batean euskal herritar askok esan zuten Euskal Herrian zeuden eskola nazionalak ez zituztela begi onez ikusten, eta beren ikastola propioak antolatu zituzten. Urteak pasatu dira, eta marko arrotz batetik datozen erakundeek subentzionatu egiten dituzte ikastolak gaur egun. Bide praktikoen bitartez ematen diren pausoak, bere horretan gelditzen dira. Bai Madril eta bai Paris guk hartutako erabakiak errespetatzera behartu behar genituzke.

Martin Aranburu (EA): Alderdi abertzaleok, elkarrekin, planteamendu demokratiko bat egiten baldin badugu, inori eskubiderik kendu gabe baina gaur egun ez daukanari emanda, eta guk nahi dugun etorkizuneko Euskal Herria horrelakoa izango da eta Espainia eta Frantziarekin horrelako erlazioak izango ditu esaten badugu —Quebec-en egin duten modura—, eta lege-agintaldi batean (guk epea jaritzen dugu) Gobernu espainiarrak hori onartzen ez badu, ekin diezaiogun beste bide bati. Zergatik ez du Gasteizko Legebiltzarrak subirano deklaritzen bere burua? Esan diezaiogun PPri hori egiteko prest gaudela, eta eraman dezagun gatazka konstituzional hori nazioarteko mailara.

Markel Olano (EAJ-PNV): Garai batean, estatuek errepresioa erabiltzen zuten horrelakoei aurre egiteko, baina orain, gure ustez, estatu berrien inkorporazioaren dinamikan murgildurik dago Europa. Beraz, gure herriaren gehiengoa egiten dugun proiektu politikoaren atzean demokratikoki ipintzea lortzen badugu, gu ere joan gitezke ate-joka Europara. Eta Estatu espainiarrak gizarte zibila zapaltzera bere armada hemen sartuko balu, Europan ezingo litzateke hori ulertu.

‘ABERTZALEEN BATASUNA’-REN EKARPENA

Ezin, bada, euskal nazioarentzat hain garrantzitsua den gaia ukitu Iparraldeko ahotzen bat entzun gabe. Baina Abertzaleen Batasuna autodeterminazioaren inguruko barne-eztabaidaren erdi-erdian aurkitu genuen! Xabier Larralde, gure mintzakidea, ABko bozeramailea da, baina garbi gera bedi ez diola EZBAIKaren deiari erantzun AB edo erakunde horretako inor ordezkatzeko asmoarekin, eta guri azaldutako guttia bere iritziz pertsonala baino ez dela.

Zein erataro eskura dezake Euskal Herriak bere burujabetza, zure ustez?

Xabier Larralde: Autodeterminazioaren inguruan bi galdera nagusi daude. Lehena, ea eskubide hori nola gauzatu behar den: edo estatuetatik jasotako aitorten baten bitartez, edo euskaldunek berek emandako urratsen bitartez. Beste galdea lurraldetasunari dagokio: edo gauzatzen da abertzaletasuna gehiengo den lurraldeetan, edota egiten da, hastapenetik, Euskal Herri osoaren barruan. Horrez gain, tesuinguru orokorra dago. Eta hor, nik uste, Europa eraikitzearen prozesua guztiz konfiantza hartu beharreko datua da. Horrek aldaketak ekarriko ditu, ziur, nahiz eta nihaur

ez ados egon prozesu hori eramaten ari den moldearekin. Gero eta gehiago, orain arte estatuen mailan finkatzen ziren konpetentzia ekonomikoak Europar finkatuko dira. Eta horrek bere ondorio politikoak izanen ditu. Hor dago botere ekonomiko bat, euroaren kudeaketaren bitartez; baina kudeaketa horrek badu bere alde politikoak, aurrekontuen politika, eta momentuan hori estatuetan finkatzen bada ere, egoera horrek ezin dezake luzaro iraun. Jadanik lehen arazoak sortu dira kanporako proiektzioan, Europa

Xabier Larralde (AB).

mailan politika ekonomikoa finkatzeko botere politikorik ez dagoelako. Finantza-munduan botere politiko horren eskasia sentitu da, eta, noski, hori ere etorriko da.

Zer-nolako eragina izango du horrek gudan?

X. Larralde: Ene ustez, botere politikoak finkatzeak herritartasunaren kontzeptzia aldatuko du erabat. Herritartasuna bi mailatan finkatzen da: maila ekonomikoan, herritar bakoitzak baditu Estatuarekiko betebeharrak (zerga-kontuak) eta eskubideak ere (Estatutik jaso ohi den gizarte-asegurantza, hezkuntza, bideak eta horrelakoak). Herritartasunaren bigarren dimentsioa politikoak da; alegia, norbera komunitate baten partaide sentitzen da eta hori hauteskunderen bitartez gauzatzen du. Herritartasunaren alde ekonomikoan aldaketak egonen dira, justuki, geroz eta konpetentzia gehiago Europa mailan finkatzen direlako. Jada hemen, Iparraldean, kasik Barnealde osoa Europari so dago bere dimentsio ekonomikoan, hango biztanleriaren parte handi bat laborantzatik bizi baita, eta laborantza-politika ez baita Parisen finkatzen, Bruselan baizik. Joera hori handituz joanen da. Eta herritartasunaren alde politikoan ere gauzak aldatzen ari dira, mundializazioak eta Europaren eraikuntza-prozesuak nazioaren kontzeptzia desitxuratzen dutelako pixka bat.

Egoera horretan, zer ekar dezake euskal herritarren autodeterminatzeak?

X. Larralde: Europak dakartzan aldaketa horiek estatuek ere sentitzen dituztela ikusirik, ni beldur naiz gero eta zailago izanen dela Paristik eta Madrildik autodeterminazio-eskubidearen onarpena lortzea. Estatu frantziarrean jada sentitzen dira mugimendu arrunt kezkarriak. Historia-Geografia ikasgaietako programak

aldatzen ari dira, eta eskoletan ere lehen ez zegoen gai bat sartzen ari dira, Herriar heziketa, non frantses izatearen ohorea esplikatzen den, eta abar. Orduan, estatuen-gandik eskubide hori ukaiteko gero eta aukera gutxiago baldin badugu, guk *de facto* gauzatu beharko dugu. Eta nola egingo dugu? Abertzaletasunak gehiengoa duen lurraldeetan bakarrik gauzatuz, ala jada, hastapenetik, Euskal Herriko zazpi probintziak abiapuntu modura hartuz? Lehen aukerak egingarriagoa dirudi, baina, geroan proiektatzen bagara, zer aukera egonen da, epe luzera, Euskal Herri batua eraikitzeo? Nik, Iparraldetik, horrelako eskema bat arriskutsua ikusten dut, kasik esan genezakeelako, hogeit urteren buruan gure euskalduntasuna desagertua izanen dela. Maila apalenetan ere, Estatu frantziarrak inongo borondaterik ez du gure euskal izaera onartzeko. Beraz, gaudenean jarraituz, hogeit urteren buruan hemengo lurraldea ezingo da Euskal Herri gisa kontsideratu, euskaraz hitz egin dezaketen hamar bat pertsona bakarrik egongo direlako.

Bere euskalduntasuna ez galtzeko aukerarik ba al du Iparraldeak?

X. Larralde: Dugun aukera bakarra, gainontzeko euskaldunekin kontatzea da. Autodeterminazio-eskubidea maila ekonomikoan eta maila politikoan gauzatu beharko genuke. Adibidez, hezkuntzan, orain dagoen egoeran Seaskak ezin dezake iraun, ekonomikoki itoa izanen da: frantses hezkuntza sisteman integratzearen bidea hartzen du ala gainontzeko Euskal Herriko ikastolekin kontatzen du. Hori da autodeterminazio-eskubidearen gauzape praktiko bat. Gehiago behar dira. Udalbiltza izan da lehen urratsa, baina guretzat nahikoa sinbolikoa gertatzen da: jarduera konkretu bat ez dueno, ez du balioko autodeterminaziorantz bide erreala egiteko. Eta gure helburua hauze izan behar da: egun batez, abertzaletasunak gehiengo osoa izatea Euskal Herria osoan. Posible da abertzale ez den jendea gure proiektuarekin bat etortzea, ez alde ideologikotik, alde praktikoetatik baizik. Horregatik diot nik: Iparraldearen egoera sozio-ekonomikoari begira, dugun aukera egingarri eta eman-korrena, Hegoaldearekin harremanak sendotzea da.

EUSKAL ALDERDI NAZIONALISTEN PROPOSAMENEI BURUZ

Gerardo Trujano (Mexiko), Ekonomialaria. EHUko Ekonomia Fakultatean doktoregai

Herrietako barne-arazoak nola konpondu, herri bakoitzeko jendeak erantzun beharreko galdera da beti. Besteen etxean atzeritar garenoi begirale-lanak dagoz-kigu, agian baita iritzi-emailearenak ere, baina inoiz ez epailearenak. EA, EAJ eta EH hiru alderdi nazionalisten txosten politikoei buruz nire iritzia eman dezadan eskatu zait, eta erronka onartzea erabaki dut, nahiz eta badakidan jakin, gaia guztiz korapilatsua dela eta, hartaz, aukera guztiak dauzkadala bat baino gehiago mintze-ko. Horregatik, alde z aurretik barkamena eskatzen dizut zuri, irakurle horri; kon-tuan har ezazu ondorengo nire iritzi pertsonala dela, nirea bakarrik.

Nire ustez, aipatutako euskal alderdi nazionalisten txosten politikoak hiru printzipio hauen arabera daude moldatuta:

1) Nahiz eta denbora luzetik hona zatiketa politiko, ekonomiko eta administrazio larriak astindu, Euskal Herria nazio bat da, historia, kultura eta hizkuntzaren zilbor-hesteak elikatutakoa.

2) Euskal Herriak autodeterminazio-eskubidea bete, burujabetasuna gauzatu eta lurraldetasuna lor dezan, azkartu egin behar da eraikuntza nazionala.

3) Prozesu hain sakonak Euskal Herriko herritarren babesa izan dezan, erabakitako bideak demokratikoa izan behar du izan, erabat.

Beharbada gehiegi arriskatuko naiz, baina hiru printzipio horiek zer, noiz eta nola galderei erantzuten dietela esango nuke, hurrenez hurren.

Alderdi horien proposamenak parean jarri eta banan-banan irakurriz gero, **zer** galderari dagokionean oso argiak dira hirurak; izan ere, alderdi nazionalistek oso-osorik onartzen dute hiru printzipioetako lehenengoa.

Alabaina, **noiz** galderak lehen pitzadurak eragiten dizkio, hiru alderdi politikoaren artean atzematen genuen “ustezko” adostasunari; **noiz** kontuak ez dira hain argiak, dirudienez. Mutur batean EH dugu, jadanik burujabetza aldarrikatu eta praktikan jartzeko euskal herritarrak hauteskundeetara deitzea proposatzen duena. Beste muturrean, berriz, EAJ daukagu. Alderdi horrek proposatutakoaren arabera, prozesua mailakatua izango litzateke, eta, bukaeraraino eramateko aukerarik izatekotan, halabeharrez epe oso luzean egin beharrekoa, hasten denetik bukatzen den arte erakundearen arteko negoziazioetan oinarritzen baita erabat, *statu quo*a zalantzan jarri gabe. EAJren proposamena erdibidekoa izango litzateke, lehen aukera gisa negoziazioa proposatu arren burujabetasuna alde bakarrez aldarrikatzeko aukera ere zabalik uzten baitu, lehenengoak porrot egingo lukeen kasurako.

Baina **nola** galderari helduz gero, auzia korapilatu egiten da guztiz. Egia esan behar baldin bada, hiru alderdien estrategiak puntu honetan ez dira oso agerikoak eta interpretazio makurretan erortzeko arriskua dugu. Dena den, beraien arteko desadostasunak begien bistakoak dira; izan ere, nahiz eta denek onartzen duten, batetik, prozesuak derrigorrez demokratikoa izan behar duela eta, bestetik, elkarrekin duten helburua lortzeko hirurek lankide izan behar dutela, bakoitzak bere ñabardurak jartzen dizkio lankidetzari horri eta, ondorioz, baita “demokraziari” ere.

Izan ere, EAJk irtenbide instituzionala proposatzen du, “gaur egungo lege-barrutiak” errespetatuko dituen. Horregatik, bada, Estatutuan eta Nafarroako Hobekuntza hitzartutakoak oso-osorik bete ditzan eskatzen dio estatu espainolari, Iparraldearen auziari buruz irtenbide argirik proposatu gabe. Eta prozesua gidatzeko, Alderdien Kontseilua eratzea proposatzen du; hau da, EAJren ustez, alderdi politikoak dira prozesua bideratu behar dutenak, herritarren borondatearen ordezkariak direnez gero.

EAK itxura kontraesankorreko estrategia proposatzen du: alde batetik, Estatutuaren araubidea gainditzea proposatzen du, aukera uzten baitu euskal legean oinarrituta burujabetasuna alde bakarrez aldarrikatzeko; eta beste aldetik, “gaur egungo lege-antolamendua lantzea” eta estatu espainolarekin negoziazio politikoa egitea proposatzen du. Kontraesan hori bera nabaritzen zaio harremanen kontuan, alde batetik, Euskal Estatu batu eta burujabea lortzearren beste alderdi nazionalistekin, nola politikoekin hala zibilekin, bat eginda aritzea proposatzen baitu, eta bestetik, alderdi estatalistekin “elkarrizketa eta adostasuna bilatzea”.

EHk proposatutako estrategia da, agian, errazena eta argiena hiruren artean: haren premisa da Euskal Herriak oinarri demokratiko bat behar duela, beren proiektuak defenditu eta gauzatzeko denek baldintza berdinak izan ditzaten. Gaur egungo lege-barrutiari ez dio baliotasunik ematen, Euskal Herria estatu burujabe bilakatzeko oinarri-oinarriko ezintasuna duelako, batez ere; eta Batzar Nazional Eratzaillea sortzea proposatzen du, trantsizioaren buruzagitza hartu eta barruti juridiko-politiko nazionala presta dezan.

Hori bai, hiru alderdi politiko horien txostenetan puntu gehiago aztertzen dira, baina, segur aski, euskal herritarrek nik baino askoz ere hobeto ezagutuko dituzte, eta ez du merezi nik horiei buruz ezer esatea. Dena den, badago azaldu nahiko nukeen puntu bat: kontuan izanik prozesua oso korapilatsua dela eta alderdien arteko zenbait desberdintasunek konponezinak diruditela, hori guztia ez ote da ondasunak banatzeko saiakera hutsal bat? Eta hori, ez ondasunen jabe gu ez garelako, jabe izateko aukerarik izango ote dugun ez dakigulako baizik?

Begien bistakoa da ezen, beren proiektu handia aurrera ateratzeko, euskal herritarrek erakunde politiko, sindikal eta zibil nazionalisten lankidetzara behar-beharrezkoa dutela. Ikuspegi horrekin egiazko akordio bat lortu behar dute; halako akordioa non, norberak bere printzipio eta nortasun politikoak bazterrean utzi gabe, erakunde politikoek eta euskal herritarrek beren gain hartuko duten dagokien erantzukizun historikoa, eta, proiektu nazionala finkatzeko asmoak bultzatuta, beren buruari beste aukera bat eskainiko dioten.

“Irabazirik ez, arriskurik gabe” esaera zaharra gogora ekarriz, hauxe esango nuke auzi honi buruz: euskal herritarrek badirela, inork ez du zalantzan jartzen. Horietako asko, nahiz eta ez denak, nazionalistak direla, hori ere ezin da zalantzan jarri. Hartaz, ondokoa geratzen zaigu galdetzeko: *nazio burujabe, demokratiko eta independenteen modura Euskal Herriak egun batean bere eskubideak bete ditzan, nazionalistak direla aitortzen duten euskal herritar horietatik zenbat daude prest zertxobait arriskatzeko?* Herri honen etorkizuna, nire irudiko, ez du alderdien arteko desberdintasunen auziak erabakiko, galdera horri emanen zaion erantzunak baizik.

EUSKAL SELEKZIOEN ORAINA

Urriaren 15ean, Ezbaika Elkartek mahai-ingurua antolatu zuen Gasteizko Kultur Etxean, bertan Euskal Seleksioen aukerak, eta ondorio positiboak nahiz negatiboak aztertu zirelarik. Aipatutako ekimenean Juanito Oiarzabal-ek (mendigoizale ezaguna bera), Ibon Rodríguez-ek (Euskal Herriko Surf Federazioaren lehendakaria), Josserra Garai-k (Euskadiko Federazioaren lehendakaria), Urtzi Lertxundi-k (Borroka Olinpikoaren Espainako txapelduna), eta Martzel Toledo-k (ESAITen koordinatzailea) hartu zuten parte. Moderatzaile gisa kirol-kazetaria den Joseba Fernández aritu zen.

Eztabaida honetan, parte-hartzaile guztiak Euskal Seleksioen alde agertu arren, kontzeptu nazional ezberdinak erabiltzen zituztela ikusi zen. Alde batetik, Euskal Autonomia Erkidegoko Seleksioak onartzearen alde zeuden batzuk; eta bestetik, Euskal Herriko nazio kontzeptua erabili zuten beste batzuek, Nafarroa eta Iparraldea barnean hartuz.

Bien bitartean Urtzi Lertxundi-k Espainiako Seleksioan izandako esperientzia kontatu zigun, bai kirol-arloan, baita arlo soziopolitikoan ere. Kirol-arloan Madrilen dagoen Blume Goi-mailako Erredimendu-Gunean izandako esperientzia azaldu zuen; bertan instalazio egokiak, mantenu osoa, esperientziadun entrenatzaileak, nazioarteko lehiak eta laguntza ekonomikoa izan dituen arren, arlo soziopolitikoan ezin izan du euskal nortasuna adierazi. Hori dela eta, Europako Txapelketan aritu ondoren, Espainiako Seleksioari uko egitea erabaki du.

Parte-hartzaile guztiek euskal erakundeen inplikazio politikorik eza nabarmendu zuten, nahiz eta komunikabideetan euskal seleksioen aldeko oihartzuna sarritan entzun. Izan ere, laguntza publikoak profesionalen mailara murrizten dira, eta ez afizionatuenera. Honen ondorioz, gure talde nahiz kirolari profesionalizatuenean Erkidegoko eta Herrialdeetako diru-laguntzak jasotzen dituzte; bitartean, hain profesionalizaturik ez dauden euskal kirolariak, beren kirola utzi edota espainiar nahiz frantziar kirol-sarean sartzea beste aukerarik ez dute. Modu honetan, uko egiten diote beren euskal nortasunari.

Euskal seleksio autonomikoak sortzeko aukera Gernikako Estatutuan ageri da, baina honek ez du esan nahi hauek Euskal Seleksio Nazionalak direnik. Hala ere, mahai-inguruan izandako guztiek seleksio autonomikoen bidea jorratzea positibotzat jo zuten, nahiz eta hori benetan posible ez izan, maila politikoaren laguntza eskasa dela kausa. Izan ere, Euskal Seleksio Nazionalak sortzeko aukera, Euskal Herriaren errekonozimendu politikoaren baitan kokatzen da; gaur egun gertatzen ez dena.

Eztabaidan hitzetatik ekintzetara igarotzeko beharra azpimarratu zen, babesten diguten legeak erabiliz, soilik euskal lizentziak atereaz, errebindikazioa zabaltzeko prest dauden federatiboak hautetsiz, eta instituzio politikoei espainiar nahiz frantziar Estatuen nazioarteko eragin menperatzailearen aurrean beldurrik ez izateko ausardia eskatuz.

Hau gertatzen ez den bitartean, Urtzi Lertxundi bezalako kirolariak bazterturik geldituko dira, nazioarteko proiektzioa izanik euskaldun sentitu eta izateagatik.

Alderantziz, nazioartean gure kirola ordezkatzeko duten federatibo eta politikariek beren aulkietan dira.

EZBAIKA ELKARTEA

Ezbaika Elkartek antolatutako mahai-ingurua.

Zenbait adierazpen

Jarraian, mahai-inguruan aipatutako gaien laburpen modura, hizlariak azaldu-tako ideia nagusiak era eskematikoan aipatuko ditugu.

Juanito Oiarzabal

- Mendi kontuan, internazionalki, euskaldun gisa ezagutzen gaituzte; eta ez gaituzte nahasten espainiarrekin. Urte asko daramatzagu beste herri batzuetara bidaiatzen; eta bidaia hauetan gure euskal izaeraren alde egiten dugula kontuan harturik, normala da gure identitatea ezagutzea.
- Beste alde batetik, Madrilan ez gaituzte soilik euskaldun gisa ezagutzen; adibidez, “Al filo de lo imposible” teleaioan parte hartzen dugunon arteko %80 euskaldunak gara; haientzat, ordea, espainiarrak gara.

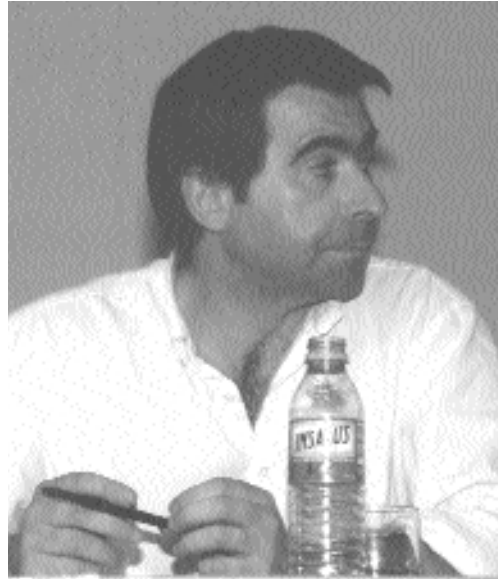

Juanito Oiarzabal (mendizale ospetsua).

- Euskadin 18.000 mendizale daude federatuta; estatu espainiarrari dagokionez, hurrengoa Katalunia da, 9.000 edukiz; eta Madrilén 5.000 daude. Zergatik gaude espainiar federazioaren menpe? Euskal federazioak espainiarretik kanpo egon beharko luke.

Joserra Garai

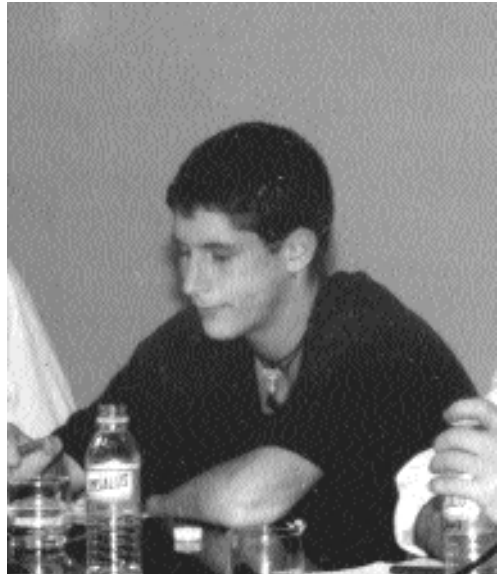
- 98ko euskal legeak espainiar federazioetik irtetea baimentzen zuen, eta horrela egin genuen. Selektzio hau pasa den astelehenean Guggenheim-en aurkeztu genuen, eta jada norgehiagoka internazionalak antolaturik ditugu. Federazio internazionalan parte hartzeko eskubidea daukagu; espainiar federazioak eta CDSak (“Consejo Superior de Deportes” delakoak) boikoteatzen gaituztenez, ordea, ezin; nahikoa izango zen abstenitu egingo baziren, baina oso beligeranteak dira.
- Kirolarekiko euskal legea ez da behar den bezala jorratzen ari, eta horrela aukerak galtzen ditugu. Adibidez: zenbat diru eman zaie kirol profesionalei eta zenbat euskal selektzioei? Gezur sozial baten aurrean al gaude? Zeintzuk ematen ari gara aurrerapausoak bide horretan? Profesionalismoak kezkatzen nau, euskal selektzioak errebindikatu eta lantzeko prest dagoen kirolari profesionalari zail zaiolako berak irabazten duen diru-kopuruari ezetz esatea.
- Diru-laguntzak erakunde autonomikoetatik jasotzen ditugu, baina agente sozial gehiago murgildu behar dira; adibidez, kirolaren munduan sarturik dauden euskal enpresak. Orain dela bi urte baimendutako legea landu beharko litzateke, euskal federazio guztiak elkarrekin lan egin beharko lukete, Euskal Kirol Kontseilua sortu beharko litzateke... eta hau guztia, estatu handi baten aurrean diharduen herri txiki bat garela kontuan harturik. Zuzenki aurrez aurre egitea ez da aholkagarria; istilu handia sortuko bagenu ere, ez baikenuke ezer lortuko.
- Selektzioen errebindikazioa estatututik aterata dago; horregatik, euskal selektzioak legalak dira. Niri espainiar selektzioak bost axola; baina euskal selektzioak egon daitezela.

Joserra Garai (Euskadiko Euskal Pilota Federazioko Lehendakaria).

Urtzi Lertxundi

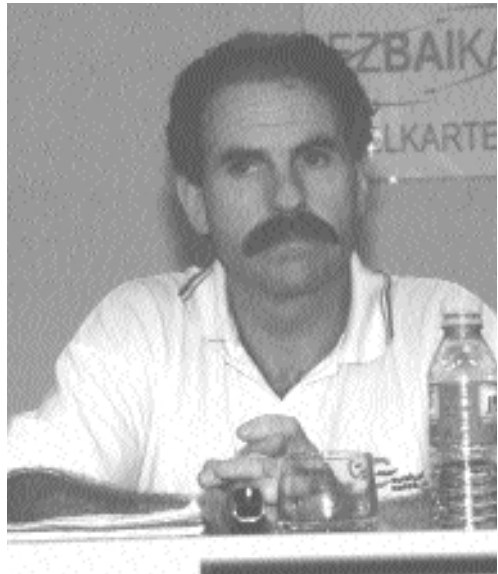
- Espainiako txapelduna naiz; eta kirola praktikatzeko bitartekoen ikuspuntutik askoz hobeto dagoenez, Madrilgo CAR Blumenera joan nintzen iaz, nazioarteko arlora igotzeko Euskal Herrian maila nahikoa ez dagoelako.
- Europako Txapelketan Espainiako Selekzioarekin aritu ondoren, uko egin diot Espainiako selekzioari, nahiz eta Euskal Herrikoa ez dagoen; kontraesan handiak sortzen zaizkidalak, hain zuzen.
- Profesionalen aldetik, atletismokoak eta abar, Madrilen “Ayuda al Deporte Olímpico” laguntzarekin bizi dira; Euskal Herrian ez dago holako laguntzarik, ezta instalaziorik ere. Arazoa ekonomikoa da, beraz, ez ideologikoa. Esaterako, Borroka Olinpikoaren arloan lanean diharduten Espainiako teknikoak euskaldunak dira; diruagatik daude han, besterik ez.

Urtzi Lertxundi (Borroka Olinpikoaren Espainiako txapelduna.).

Martzel Toledo

- Eusko Jaurlaritzaren inkestetan, gehienak Euskal Selekzioen alde agertu dira. Orain dela bi urte, Gasteizko Legebiltzarrean euskal selekzioak osatzeko legea onartu zen; dena den, urratsak ez dituzte eman behar den bezala.
- Urtzik esandakoa eta egindakoa, beste batzuk egin duten moduan, txalotu egiten dugu; baina urratsak besterik ez dira, eta euskal selekzioak gabe jarraitzen dugu. Lizentziak euskaldunak izan behar dira. Sustapen ofiziala eskasa da; ez dago Euskal Komite Olinpikorik; ez dago Euskal Federazioen batasunik; nafarrak aparte daude, eta Iparraldekoek Federaziorik ere ez daukate. Egoera larria eta latza da, nazioartean denok espainol ala frantsesak gara. Bi urte pasatu dira politikariek legea onartu zutenetik eta ez dago ezer eginda, inplikazio politikoa askoz gehiago behar da. Marko juridikoa agortuta dago.

Martxel Toledo (ESAIT-ko koordinatzailea).

- Beste maila batean, profesionalek ere errebindikatu dute euskal selekzioa (Joseba Etxebarriaren kasua, adibidez), nahiz eta bidea itxita egon. Alternatiba ez da, oro har, Espainiako selekzioari uko egitea. Mendian, esaterako, aukera dute; baina ez da egiten. Mehatxuak daudelako, oztopoak aterpeetan eta abar. Salatu egin behar da, jendea beldurtu egin baita horren aurrean; babes ofiziala behar dute. Lizentzia euskaldunak ofizialak dira. Orduan, zergatik atera Espainiako lizentzia?
- Ezin ditugu txapelketa espainiar edo frantsesak antolatu; gure ardura gizartea kontzientziaraztea da, pankartak ateratzea eta abar, nahiz eta arazoak sortu poliziarekin. Urrats instituzionalak ematea gure politikarien ardura da, baina horiek Madrilerara begira daude; esaterako, Villar eta abar. Kirolariak eman behar al dituzte lehenago pausoak? Txalogarria da, baina baita penagarria ere. Urratsak ez dira ematen; hitzak bai, ekintzak ez.
- Argudio politikoak dira euskal selekzioa egingarri ala ez-egingarri egiten dituenak. Eskubide bat eskubidea da, eta kitto; baina espainiarrek eta frantsesek ez gaituzte euskaldun gisa ikusten.

Ibon Rodríguez

- Euskal Surf Federazioak europar ofizialtasuna dauka 1989tik. Urte horretan Eusko Jaurlaritzaren diru-laguntzak izan genituen eta horrela izan da abuztura arte. Baina hilabete horretan espainiar federazioa sortu zen eta bota egin gaituzte.
- Espainiar federazioko lehendakariaren ahotik haxe entzun dugu: “espainiar estatuan espainiarrak soilik daude, beste guztiak bigarren mailako jendilajea besterik ez dira”.
- Espainiarrek agindu-nahia daukate eta hori lortzeko euskal surfistei dirua eskaintzen diete, espainiar gisa federa daitezten. Eusko Gobernuaren laguntza ez-zuzena daukagu, eta espainiar federaziotik kanpo egoteko posibilitate legalak lantzen ari gara.

Ibon Rodríguez (Euskal Herriko Surf Federazioko lehendakaria).

Burujabetzaren auzia konstituzionalismoaren perspektibatik*

Inaki Soto, EHUKo doktoregaia

Panfleto batetik gertuegi dagoen formatu honetan burujabetasuna den bezain gai zabalaz jarduteak, zailtasun handiak dauzka. Gure diziplinak exijitzen duen zorroztasunez aritzea, are zailagoa izaten da. Izan ere, paragrafoak idatzi ahala, adarrak irekiz eta irekiz doaz, gero haiek ixteko nahi bezainbeste espazio eta astirik eduki gabe.

Hitzaldi bat idatziz ematea gainera, bi bider zaila da, hitzaldi txar asko, oste-ko mintzaldiaz konpondu baitira eta, kasu honetan, ez dago horretarako paradarik. Hala ere, eskertuko nuke testu hau klabe ireki horretan irakurtzea, artikulua irakurtzen duenak ez baititu galdera-erantzunak aurkituko, kuestio-proposamenak baizik. Izan ere, honako hauek ondorio biribilak baino gehiago burutazio itxigabeak dira, polemikarako gonbite eta eztabaidarako pizgarri izan nahi duten ideiak.

Oro har, eta betiere burujabetasun kontzeptuaren prismapean, hitzaldi honetan mintzagai izango ditugun kuestioak honako hauek izanen dira: hasteko, kokapen txiki baten bidez filosofiak nazionalismoa aztertzeako orduan izan dituen ikuspegi desberdinak aipatu eta hauek nola aldatu diren aztertuko dugu. Gero, filosofian jite juridikoa ematen ari deneko hipotesia planteatuko dugu, jite horrek abertzaletasunari irekitzen dizkion ateetako batetik sartzen saiatuko garelarik: konstituzionalismoaren atetik, hain zuzen. Baina horren aurretik, askatasunaren kontzeptuaren inguruko hausnarketa motza egingo dugu, oso maila intuitiboan bada ere. Era berean, utopia eta politikagintzaren arteko harremanaz zerbait esango dugu, politikagintzaren kontzeptzio baten alde eginez, baina utopiaren zeregina inondik ere ukatu gabe. Azkenik, aurretik burututako planteamenduen puntu ahulez, mugez eta horiek praktikan eduki ditzaketen funtzioaz hitz egingen dugu.

Garrantzi handikoa da testua irakurtzen hasi baino lehen eztabaida honen parametroak argi uztea. Batetik, ezartzen zaigun eztabaida-marko iberiarra *de facto*

*. Mintegi hau antolatu dutenek eman didaten aukera paregabea eskertu nahi dut. Horien artean eskerrak eman nahi dizkiot bereziki Ekai Txapartegi-ri, bere laguntasun filosofikoagatik zein bestelakoagatik. Mikel Soto nire anaiari ere eman nahi dizkiot eskerrak, testua osatzen eman didan laguntzagatik.

gainditzea ezinbesteko baldintza da, gaizki-ulertze latzetan erori nahi ez badugu, behintzat. Bestetik, hau ez da programa politiko baterako proposamena, hausnarke-ta filosofiko soilak baizik (honek ez du esan nahi hobe denik; desberdina dela azpi-marratu nahi dut, besterik gabe).

KOKAPEN TXIKI BAT

Ikertzaile gehienek arabera, abertzaletasuna aro modernoaren sorrera bultzatzeko akuilu paregabea izan da. Izan ere, finkatutako estatuen buruhauste bihurtu baino lehen, finkatze horren aurretik izandako iraultza moderno ororen ideologiatzat har daiteke kontzientzia nazionala. Interpretazioak interpretazio, ez dago modernitatea filosofikoki (ezta historikoki, ekonomikoki, artistikoki, eta abar ere) azaltzerik, nazionalismoak bete duen zeregin determinantea kontuan hartu gabe.

Nazionalismoak aro modernoaren momentu historiko zenbaitetan bete du zeregin protagonista hori. Jatorrian bertan, XVIII. mendean burutu zen estatu-nazio modernoaren sorreran (filosofiaren historian modernitatearen jaiotzaren adierazpen-elementu zentraltzat hartzen den horretan).

“Konstituzionalismoa” izendapenaz ezagutzen dugun korrontea eta honen azterketa juridiko-filosofikoa, EEBBtako eta Frantziako iraultzekin abiatu zen. Aurretik, XVII. mendean, estatu absolutistetan, “*constitution*” hitza lege supremo eta eterna-lak izendatzeko erabiltzen omen zen. Iraultzekin batera, estatu-nazio modernoek ego-kiutako eta burujabetasunaren ondorio den legeari deitu zitzaion “konstituzioa”. Frantses ereduaren kasuan, termino honek izaera dinamikoagoa eduki du, zentzu politikoagoa; Estatu Batuen kasuan eta baita ingelesenean ere, funtzionalagoa.

Frantziar iraultzaren seme-alaba bizkitzat har ditzakegu askatasun nazionala eta *citizenak** sinbolizatzen duen askatasun demokratikoa (*ethnos* eta *demos*). Autore zenbaitek, lotura hau onartu arren, *citizenship* delakoa eta identitate nazio-nalaren artean konexio kontzeptuala dagoenik ukatu dute, lehenengo kontzeptuaren alde egitearren (Habermas 1990:623).

XIX. mendean zehar eman ziren Afrika eta Amerikaren deskolonizazio-proze-suetan ere nazionalismoak bete behar zentrala jokatu zuen. Momentu historiko horien artean nolabaiteko kontrajarritasuna agerian egon arren, frantses iraultzan eta Ku-bako askatasun-gudan erabilitako argudiaketa nazionalistek antzekotasun handia-goak dauzkate desberdintasunak baino. Zabalo-k honela azaldu du arazoa: “Europako metropoliek munduan zehar hedatzeko erabili zuten nazionalismoa: ehun urte gero-ago koloniek erabili zuten metropoliari aurre egiteko” (Zabalo 2000:73). Dualitate honi jarraituz, nazionalismoa berdin lerratu izan da iraultzaren nahiz kontrairaul-tzaren alde. Berdin suerta liteke liberal zein kontserbakoi, ezkertiar zein eskuindar,...

*. Liburu honetan *citizen* kontzeptua *herritar* hitzaz adierazi dugu, eta *citizenship* kontzeptua *herritartasun* hitzaz. Hitz horiek hobetsi ditugu, askok erabiltzen dituzten *hiritar*/*hiritartasun* hitzen ordeaz, uste baitugu euskaraz azken hitz hauek markaturik daudela semantikoki, eta hirietan bizi direnei dagozkiela soilik (*zuzentzailearen oharra*).

Lan akademikoaren funtzioetako bat gauzak sinplifikatzea omen da, baina bien bitartean, akademiak dikotomikoki banatzen dituen errealtate asko dualtasunez beteta azaltzen zaizkigu praktikan, hau da, banaketa horiek gainditzeko dituen konplexutasunaz jantzita. Nazionalismoari berezkoa zaion konplexutasun eta dualtasun horrek garrantzi handia edukiko du gure azterketan. Honen adierazle bat da elementu politiko eta kulturalen uztarketa.

“Etorkizunean ere ezaugarri etniko-kulturalek nazioa definitzen jarraituko dutela baieztatu dezakegu; hutsean, batzuetan, baina ezaugarri politikoen eskutik gehienetan, ene ustez, eta osotasun bat eginik; hots, ez lehenak zentzu negatiboz hartuta eta bigarrenak kontrapisu modura ulertuta, osotasun bateko agerpide desberdin bezala baizik.”

(Zabalo 2000:167)

Nazionalismoaren eragina ez da mugatzen une konkretutara, eta, ikusi ditugun horien aurretik eta ondoren, jarduera politiko aktibo gisa mantenduko da. Filosofo modernoek ez zioten erreparatu, ez ziren jabetu, garapen historikoan fenomeno politiko horrek mantentzen zuen indarrak. Horrela azpimarratzen du Isaiah Berlin-ek *El fuste torcido de la humanidad* artikuluan (Berlin 1992:227). Zentzu horretan, filosofo politikoek iraultza frantsesean jatorria zuten beste fenomeno politikoei garrantzi handiagoa eman zieten (liberalismoari, adibidez), nazionalismoaren azterketa bigarren plano batean utzita. Mendebaldeko pentsalariak, gehienetan nazionalismoaren indarra gutxietsiz, behin eta berriz saiatu dira nazionalismoa hilobiratzen, oraingoz lortu gabe (inongo zentzu epikorik gabe aipatzen dut hau).

Eta honelaxe heldu gara geure garaira, tartean nazionalismoaren irautearen erakusle izan diren hainbat gertaera historiko-politiko eman direlarik. Pasatu den mendeko bigarren erditik aurrera, kezka berria edota kezka zaharra indar berriz agertu da filosofian. Akademian alarmak jo du, baina, alarma honen aztarnak ulertzeko orduan, desberdintasun erabakigarri bat egonen da eztabaidagune iberiarrera mugatu ala beste marko batera zabaltzearen arabera¹. Gaur egun pentsalari askok ez dituzte jadanik hain gogoko guk, abertzaleok, ditugun gogo iraultzaileak. Ez omen zaizkie iruditzen ez moderno, ez nahiko postmoderno, ez iraultzaile eta gutxiago askatzaile. Hasi besterik egin ez den mende honetako gaitza, nazionalismoak dakartena omen da. Literatura penintsularraren kasuan, kontua ez da bakarrik nazionalistak gaiztoak izatea; aplikatu zaizkien amalgama psiko-antropologikoen arabera, gaixoak izatera ere pasatu dira.

1. Zintzotasun intelektual minimoena ere kuarentenan dago gure lurraldean. Har dezagun Habermas bera, gure *guri*-ek gogoko duten autore europarra. Alemana, Teoria Kritikoaren oinarria, filosofo garaikiderik irakurrienetakoa, unibertsalista porrokatua, ezkertiarra... Autore honek *Estatu nazionalaz harago* bilatzen ditu bere kezkontzako erantzunak —HABERMAS, J. (1997) *Más allá del Estado Nacional*. Ed. Trotta, Madril— (modernitatearen proiektua, eredu komunikazionala, balio unibertsalen onarpena), baina historiaren aro konkretu hau gainditzeko “behar” horren baitan, “harago” horretan, Alemania ere sartzen du. Habermas-ek ematen dituen erantzunen egokitasuna beste kontu bat da, baina bakoitzak bere burua besteontzako luzatzen dituen tesietatik aparte jartzea ez da eztabaidarako oinarri egokia.

Honen aurrean, nazionalismoari erronka berriak egokitu zaizkio; beste era batean esateko, garai berrietara egokitzeko beharra suertatu zaio. Bizi dugun modernitatearen luzapen kritiko honetan, globalizazio-prozesuen aurrean eta tendentzia potentzial ugari eta ez-definituen artean, nazionalismoak bere buruaren gaineko hausnarketa egin behar du². Garapen honen baitan, independentzia edo burujabetza bezalako kontzeptuak berreraiki behar ditu.

JITE JURIDIKOA FILOSOFIAN

Mundu berriaren aurrean nazionalismoak egin behar duen egokitzapen horretan, pentsamenduaren baitan ematen ari diren joerak eta korronteak aztertu behar ditugu. Gaur egungo filosofia “jite juridiko” baten itxura daukan prozesuan sartuta dagoen susmoa daukat. Jiteena, eztabaida gatazkatsua da filosofiaren baitan, korronteena bezainbeste gutxienik. Izan ere, zaila da jite modura izendatzen dugun hori kronologikoki, geografikoki eta batez ere filosofikoki zedarritzea.

Jite honen jatorria filosofia politikoan dago, akademian ere zuzenbidearen filosofia hortxe kokatuta egon delako. Baina, filosofiaren historian eman diren beste jiteekin gertatu zen bezala, bere eraginak alor filosofiko horren mugak gainditu ditu eta beste esparru batzuetara zabaldu da. Baieztapen honekin ez dut balizko jite hau eta aurretik filosofia garaikidean eman direnak (nagusiki “historikoa” eta “linguistikoa”) berdindu nahi, hori harropuzkeria litzatekeelako nire partetik³. Baina hurrengo urteetan jarduera filosofikoaren barne-egiturak irauli ditzakeen aldaketa hori karakterizatzen duten zenbait elementu badaudela mantendu nahi dut.

- (i) Gaur egungo filosofia politikoan hausnarketa oro ikuspegi horrek kutsatuta azaltzen da. Modu horretan, etika, ekonomia nahiz politika beren zentzu zabalean aztergai dituen pentsamendu filosofikoa argudiaketa, oinarritzapen eta bibliografia juridikoaz blai azaltzen da⁴.
- (ii) Gizarte zientzien arteko interdisziplinaritatean ikuspegi hori hartzen ari den garrantzia ukaezina da. Adibidez, bioetikako batzorde famatuetan, non diziplina diferentetako jakintsuek zientziari buruzko hausnarketak burutu eta gizarteratzen dituzten. Beraien funtzio nagusia, zientzian daukagun ezagutza-mailaren eta horrekiko daukagun legeriaren arteko desorekak zuzentzean datza⁵.

2. Erronka honi erantzun nahi dio nagusiki Zabalo-ren lanak. Ikus, batez ere, (Zabalo 2000: 71-125).

3. Ez dut uste puntu honi ezezko biribilik emateak ondoren datozen ideien ukazio erabatekoa dakarrenik. Hala ere, hemen lantzen ari garen gaia gainditu arren, eztabaidagai interesgarritzat jotzen dut, filosofiarako eduki ditzakeen ondorioak kontuan harturik.

4. Rawls-en eta Habermas-en arteko polemika eta honen atzean dauden bi liburuak jite hipotetiko honen beste adibide bat izan daitezke (Habermas-en *Faktizität und Geltung* eta Rawls-en *Political Liberalism*).

5. Fenomeno honen adierazle lirakeke perspektiba horretatik egituratutako instituzioak. Gure lurraldean Oñatiko *International Institute for the Sociology of Law* izenekoak daukagu.

- (iii) Filosofiaren beste alorretan ere gauzatu da eragina, honen adibide direlarik hizkuntza juridikoaren azterketa pragmatikoak edota zientziagintzarako kode deontologikoen aldarrikapena, beste askoren artean. Baina ez bakarrik filosofian, beste gizarte-zientzietan ere baizik. Pedagogian, harantzago joan gabe, batxilergoan Zuzenbidea ikasgai gisa sartzeak ekarriko lituzkeen onuren inguruko eztabaidak laster eduki dezake ondorioa gurean, epe labur batean nahitaezko irakasgai bihurtuz.

Guk landuko dugun (i) puntuan, jite honen eragina nabarmena izan da azken urteotan. Azkeneko hamarkadan, komunitaristen eta indibidualisten arteko eskubi-deen inguruko eztabaidatik Zuzenbidearen gaineko eztabaida eratorri da. Panorama filosofiko espainolean jite horren itzalpean jaio dira azken urteotako ekarpen intelektualetako batzuk, demokraten eta biolentoen arteko banaketatik konstituzionalisten eta nazionalisten arteko dikotomiara igaroz.

Hemen eskema honen faltsukeria salatu nahi dugu, bere balizko oinarritzapen intelektualaren ahultasunak agerian utziz. Koiuntura konkretuez gain, atzerrian ematen diren eztabaidak eta kanpoko autoreen ikuspegiak zeharo manipulatu, kaka burutik behera nola botatzen diguten erakusten saiatuko gara.

Nire iritziz, jite horrek aukera ematen digu, filosofikoki (baina ez nahitaez politikoki) gure alternatiba soziopolitikoaren eztabaida eternalari indar berria emateko. Beraz, hurrengo puntuetan, gure herriak dituen behar eta gogoetatik abiatuta, konstituzionalismoaren ereduak eskaintzen dizkigun aukerak azaltzen saiatuko gara. Horretarako, ezinbestean, askatasunaren kuestioa eta politikagintzaren kontzeptzio konkretua zehaztu behar ditugu.

IZAN ALA EZ IZATEAREN BALDINTZAK

Jar dezagun disgresio-multzo hori batuko duen printzipio bat, burujabetasunaz mintzatzeko maxima ez oso zorrotz modura funtzionatuko duen oinarri bat: askeak izan nahi dugu, eta, filosofikoki oso modan izan ez arren, libertatearen behar hori aldarrikatzen dugu. Ezin baita burujabetzaz hitz egin, askatasunaren kontzeptua kontuan hartu gabe. Hortaz, herri gisa, eta baita pertsonalki ere, libertatea dugu helburu. Ilustra dezagun oinarri hori Joxe Azurmendi-ren *Gizaberearen bakeak eta gerrak* (1991) liburutik jasotako testu batekin:

“Guk ez bait dugu eskatzen gauza haundirik. Libre izan bakarrik. Guk ez dugu mundu edo ilargi arras berriren baten aspiratzen. Munduaren azkeneko iraultza egitera. Errepublika eta betiko bakera. Gizadia salbatzera. Kia. Oso iraultza apal bat nahi dugu. Geuretzako iraultzatxo bat, herri txiki batean. Eta txikian doktrinarismorik gabe, zentzu apur batekin, haundian ezinezko esperientziak eta esperimentuak egin litezke, esperimentu bakoitzean milioien bizitzak arriskatzeko. Geure askatasuna probatu. Geure berdintasuna, justizia, sozialismoa. Probatu, aldatu, okerrak zuzendu, berriro probatu. Inperioek egin bezate berena historian. Inperioena. Pentsatzen dut, dena izango dela munduan beharrezkoa. Baina gu ez gara inperiorik eta gurea egin nahi dugu. “China no puede ser gobernada del mismo modo que la república de Lucca”, esaten zuen Voltairek oso modu plastikoan. Estatu haundietan ezin den mila

saio sozial proba genezake guk, askatasunean, justizian, lanaren organizazioan, begiratasun poliziakoan, garraioetan, heredentzia eta jabego kapituluetan, urbanismoan, edozertan. Horixe bakarrik nahi dugu. Geure eredua, geuretzat. “Las maquinas pequeñas —jarraitzen zuen Voltairek— no funcionan en modelo grande, porque los frotamientos las desarreglan. Lo mismo sucede con los Estados”. Haundiak bere abantailak ditu eta txikiak bereak.

Bakarrik, esperimentu hoiek egiteko, libre izan behar lehenengo. Gure libertate txikiarekin.(...) Geure miseriekin, pertsona libreak izan, pertsonalki ere, horixe dugu beharrena. Zu, ni, beste laguna, ez dugu oso perfektuak ematen, inguruotako hankabikook. Ez gara zaldunak. Egunero ikusten dugu batek bestea, zertxo garen. Halakoxea daukagu hemen historia ere atzean. Geroaldia, ba, geuretzako tamainan egitea nahikoa dugu: ez daukagu etorkizuna izaki perfektuarentzat pentsatu beharrik. Ezta munduari soluzio definitibo unibertsalik zertan bilatu ere: tokian tokikoa beste soluzio erdurik inon ez dago-ta munduarentzat. Gu pixka bat libreago izanez, mundua bera pixka bat libreagoa izanen da. (Izartxo bat gehiago, asko litzateke gehiago firmamendotuztiaz).”

Behin geure burua perspektiba horretan kokatu ondoren, harantzago joaten asmatu behar dugu, geure proiektu propioaren ardatzak marrazten joan. Hamlet-ena ez da gure galdera. “Izan ala ez izan”, izatekotan, gure egoeraren deskripzio zuzen bat izan liteke, izan ala ez izatearen kinka horretan dagoelako gure herria.

Guk, ordea, izatearen baldintzak arakatu nahi ditugu, askatasunaren beharra eztabaidarako oinarri gisa ezarri ostean⁶. Lehen aipatu dugun legez, izatearen baldintza horien artetik izate juridikoari dagozkionak aukeratu ditugu, estatu baten beharrezkotasunaren oinarritzapena ikuspegi horretatik egokiago egin daitekeelakoan.

UTOPIA ETA POLITIKAGINTZA

“Zuek, utopikoak, askatuko duzue Euskadi!” Honelaxe mintzo zen Telesforo Monzon. Askatasuna, berdintasuna, (sozialismoa bera, gaur egun)... utopiaren alorrean erortzen baitira doi-doi. Bitartean, herri bat eraikitzea, egituratzea, bere problemak konpontzen saiatzea, politikagintzari dagokio bete-betean. Biak eskutik lotuta doaz, banandu ezinik. Baina, dikotomikoki aztertu ezin diren bezala, ez da komeni bata bestearekin nahastea.

Honekin ez diot Monzon-i arrazoirik kendu nahi, zerbaitek ekartzekotan, borrokak ekarriko baitio herri honi askatasuna; eta, borrokatzeko, utopikoa izan behar du pertsonak. Alternatiba politiko bat bideratzeko orduan, ordea, ez da nahi-

6. Askatasunarena zelai handiegia da honekin amaitutzat eman nahi izateko. Askatasunaren kontzepzioan sakontzeko, ikus adibidez: FOUCAULT, M. (1994) *Hermeneútica del sujeto*. La Piqueta, Madril. (111. or.). “P.— Usted dice que es necesario practicar la libertad éticamente. R.— Sí, porque en realidad ¿qué es la ética sino la práctica de la libertad, la práctica reflexiva de la libertad? P.— ¿Quiere esto decir que usted entiende la libertad como una realidad ética en sí misma? R.— La libertad es la condición ontológica de la ética; pero la ética es la forma reflexiva que adopta la libertad.”

koa mundu hobea nahi dugula esatea⁷. Politika, ekimen hori epe eta marko mugatu batean egin ahal izateko formula azaltzean datza. Horregatik, orain pairatzen ditugun “konstrukto” tamalgarri hauek (gure kasuan, Espainia eta Frantzia) baino eskaintza hobea egiteko gai izan behar dugu, eta gainera, gaur egungo politikagintzan oinarritzapen homologatu bakar bihurtu den koska gainditzea lortu: batere birjinala ez den herri-borondatea.

POLITIKAGINTZARAKO EREDU BAT KONSTITUZIONALISMOAREN ESKUTIK

Eztabaida kokatzeko, beharrezkoak diren zenbait premisa ezarri beharko ditugu. Geure kontzepzioa (politikari buruzko kontzepzio filosofikoa, baina, oro har, filosofia-ren adar nagusietan oinarritzen dena) ondoko puntuetan nahi dugu fundamentatu:

(i) **Politikaren edota egitura politikoen izaera konstruktibistari buruz.** “Nazioak konstrukto sozialak, kulturalak dira” oihukatzen dute... *D'accord!* Baina intelektual espainolek bi adiera desberdin eman nahi diote panazea intelektual horri: batetik, zerbait berri esango balute bezala aipatzen dute, eta bestetik, konstrukto kulturalen balioa gutxietsi nahian dabilta.

Bitartean, estatu modernoak ontologia konstruktibista horretatik libratu nahian dabilta, makiabelikoa izateko Maquiavelo-ren aurka egotea bezalakorik ez dagoela agerian utziz. Hobbes-engandik dator estatua gizakiek eraikitako *gailua, tresna, makina* besterik ez deneko ideia “berri” hau. Burujabetasunean oinarriturik (asmakizun kontzeptual moderno berau), zuzenbidearen bitartez, bakea ezartzeko gai izan behar zuen tresna asmatu dugu, ondokoak akabatu beharrean naturak hil gaitzan (helburu utopikoegia akaso, lortu gabea, dena den).

Euskal Herria konstrukto bat bada, ordea, zer dira Espainia, Frantzia edota Europa? Historia Unibertsalaren azken helburu eta geltoki? Etengabeko eta ezinbesteko garapenaren izenean hau justifikatu nahi izatea, pentsamenduaren historian gutxienik mendebete atzera jauzi egitea da, egiaren kontzepzio absolutuarekin batera modernitatearen ikurra izandako hori pikutara joan baita.

Birformulazio potentzial hauen garapen erreal eta efektiboa, askoz ere lotuago agertzen da fundametzio sinbolikoekin, identitate eta ohituren erabilpen psikosozialarekin, argudiaketa konstruktibista huts honekin baino⁸. Lehen aipatu dugun bezala, nazionalismoari propio zaion dualtasun horretan, nahasi egiten dira praktikan elementu subjektiboak eta objektiboak, politikoak eta kulturalak.

7. Berriro ere zegamarra ate joka: “Egin behar duguna, ez bait da mundua hobeto pentsatu, baina pixkat hobeto jarri. Teoria haundiek eta ideologiek, munduaren kolpe bateko soluzioek eta salbazioek, ez sinesgarritasunik dute, ez sostengu razionalik, gaurko zientzien fragmentazioarekin eta espezializazioarekin, eta interesik ere dagoeneko apenas geratzen zaie espiritu eskeptiko samar batentzat. Sistema haundiak Hegelekin suntsitu ziren, XIX. mendean suntsitu ziren. Euskalduna, berriz, herri zaharra da, optimismo haundiegiz ibiltzeko munduan perfekzio guttizkoaren edonolako teoria eta idealekin. Ezta beharrik ere. Zertarako?” (AZURMENDI, J. 1991:218).

8. Psikologia sozialak ekarpen handiak egin ditzake hemendik aurrera fenomeno hauen analisisan.

Puntu honetan mitoen, identitatearen, elementu subjektiboen eta, azken batean, kulturaren gaineko eztabaida sartu da. Honez gain, razionaltasun/irrazionaltasunaren dialektikaren markoan kokatu izan dute batzuk eztabaida-eremua, hori guztia ulertzeko modu bitxiak ere azaltzen direlarik⁹. Nazionalismoari irrazionaltasuna egotzen dioten diskurtsoek kontzeptu hori argiki definitzeko gaitasuna agertu behar dute, filosofian jokabide eta izaera desberdinak dituzten razionaltasun-modu desberdinak daudela gauza onartua baita. Zabalo-k Breuilly-ri jarraitzen dio puntu honetan¹⁰:

“Nahasi egiten dira, (nazionalismoa eta irrazionalismoa lotzean), esentzia eta bitartekak, ezen egia da lotura hori dagoena, baina hortik ez da ondorioztatatu behar irrazionaltasuna erabiltzen duen mugimendua bera ere irrazionala denik. Beuillyk ongi bereizten ditu arlo biak eta, horrela, nazionalismoa helburu politikoak dituen mugimendu arrazionalizat jotzen du, baina, bere helburuak betetzeko, irrazionaltasuna erabiltzen duela dio”.

(Zabalo 2000:66)

(ii) Politikaren edota egitura politikoen izaera pluralista baten alde. Konstrukto horiek anitzak dira, hau da, erlatiboak dira, eta, era berean, beste konstrukto erlatibo eta konplexuekiko erlazioan jarri behar dira. Aniztasunaren ideia Berlin-ek ekarri digu behin eta berriz taulara¹¹, eta filosofia politiko garaikidearen eztabaidagai zentraletako bat da¹².

Aniztasunaren fenomenoaz aztertu ahal izateko, geure muga dialektiko estuak gainditu beharko ditugu, beste behin ere. Gure herrian aniztasunaren fenomenoaz arraza eta etnia gainditzen dituen definizio sakonago bat eman beharko dugu, kulturartekotasuna “La casa de Extremadura”-ra mugatu nahi ez bada. Beraz, aniztasunaz mintzo garenean, balioen aniztasunaren eta kosmobisio desberdinen elkarbitzaren zentzuan ulertu behar da; ez kolonialismoaren sinonimo eder gisa.

Nazionalismoari egotzi zaizkion basakerietako batzuk direla medio (arrazakeria, genozidioak...) autozentsura-maila bat ezarri da, demokraziak nekez konpon dezakeen arazoetako baten gainean. Nolabait azaltzearen, botere-erlazioetan eragin zuzena duten injustizien konponezina (horien artean, batzuk aipatzearen, historiakoak, belikoak, kulturalak, ekonomikoak...). Horien barne-nazionalismoak eragin-

9. Gure filosofo ofizialek oso gogoko duten dikotomia horietako bat klasiko bihurtu da zentzu honetan: politika eta kulturaren banaketaren haritik, nazionalista frantziarren razionaltasunari abertzale alemanen irrazionaltasuna kontrajartzen zaio, alde batean Renan eta bestean Herder kokatuz.

10. BREUILLY, J. (1990) *Nacionalismo y Estado*. Ed. Pomarés-Corredor, Bartzelona.

11. Honen laburpen bat aurkitu dugu, gure harridurarako, ondoko lanean: “Sir Isaiah Berlin. Conversación con Salvador Giner”, in *Claves de Razón Práctica*, 22. zenbakia, 1992ko maiatza, Madril. Luzeago aurki daiteke bibliografian aipaturik dagoen (BERLIN: 1992) lanean.

12. Ideia hau (“el hecho del pluralismo” deitzen dena) autore garaikideen eztabaiden ondorio nagusietako bat da. Zentzu horretan, autore bakoitzak “arazo” honi ebazpen desberdina ematen dion arren, analisi komun hau konpartitzen dute. Eztabaida honen nondik norakoak hobeto igartzeko, aipagarria da duela urte pare bat erdaraz argitaratutako liburu hau: HABERMAS, J./RAWLS, J. (1998) *Debate sobre el liberalismo político* (adibidez, 54. or. eta hurrengoak). Paidós, Bartzelona.

dakoak, noski. Adibiderik klasikoena kolonialismoarena litzateke; baina ez da bakarra¹³. Errealitateko eredu ia-ia neutro bat bilatzearen, Sahara-k Maroko-rekin daukan gatazkan ebidenteak dira referenduma baldintzatzeko Estatua erabiltzen ari den migrazio-politikaren ondorio maltzurak.

Hasiera batean behintzat, konstituzionalismoa kosmobisio desberdinak dituzten ikuspegi eta jarrerei erantzun bat emateko ahaleginaren baitan kokatzen da, betiere aniztasun hori prozesu eratzaile iraunkorraren oinarri gisa hartu denean.

(iii) **Politikaren oinarritzapena/justifikazioa gaur egungo une historikoan demokraziaren legeetan dago.** Filosofikoki horren aurka borroka egin daitekeen arren¹⁴, politikagintzan ezin bide da horren gainetik salto egin. Baina demokrazia-mota asko dago, eta konstrukto bat dela onartu dugunez, eztabaidagarria da oso. Eta hemen kokatzen dira, hain zuzen ere, konstituzionalismoaren bertuteetako batzuk. Burujabetasunaren subjektuak prozesu autoeratzaille baten parte dira, zentzu kolektiboan zein indibidualean, osotasunean bezala aniztasunean. Konstituzioa ez da soilik juridikoa (horretan gauzatzen bada ere), ezta kontratu sozial hutsa ere. Gainditu egiten du berezkoa zaion funtzionaltasuna, zentzu zabalago batez bustita azaltzen delarik. Gainera, prozesu honen ondorio den konstituzioa dinamikoki ulertu behar da, bere printzipio garrantzitsuenetako bat aldakortasuna izanik.

Hauxe litzateke erronka politikorik nagusia. Txillardegi-ren harira etorritz, nola presta daiteke herri bat askatasunerako? Zein errekurtsio dauzka gurea bezalako herri batek, errealitate finkatu bati aurre egin eta potentzialitate baten onurak sinesgarri bihurtzeko?... Gure historiaren berraztertze kritiko batetik abiatuta, konstruktibismoaren haritik, gure potentzialitate soziopolitikoetan oinarrituz, txikitasunak ematen digun aukera guztiez baliatuz... Azken batean, gure asmo politiko horiek bilduko dituen konstituzioaz ari naiz: gure herria, inperioen hondar hauen aldean, konstituzionalismoaren proiektu politiko berme osoz aurrera eramanez dezakeen subjektu politiko delako. Argi geratzen ari baita, gatazka nazionalak bere baitan mantentzen dituzten estatuek nekez gaindi ditzaketela zuzenbidearen filosofiaren azpian erortzen diren teoria nagusiak eraikitze erabiltzen diren irizpideak. Egitura (beraz, konstrukto) politiko hauek ez baitaude *citizenship* delakoan oinarriturik. Are gehiago, beraien kultura politikoak ezgaitu egiten ditu, parametro horietan eman litekeen birformulazio baterako¹⁵.

13. Gai honetan sakontzeko, bi liburu gomendatzen ditut. Batetik, Memmi-ren klasikoa: MEMMI, A. (1974) *Kolonizatuaren ezaugarriak*. Jakin, Arantzazu, Oñati. Bestetik, IZAGIRRE, K. (1997) *IncurSIONES en territorio enemigo*. Pamiela, Iruñea.

14. Ikusi AZURMENDI, J. (1997) *Demokratak eta biolentoak*. Elkar, Donostia.

15. Zentzu horretan irakurtzen ditut, nik behintzat, Habermas-ek ezartzen dituen oinarrietako batzuk: “En *Facticidad y Validez* he tratado de fundamentar la siguiente tesis: no hay Estado de Derecho sin democracia radical” (Habermas, 1997:99). Eta honekin lotuta, aurrera egin ahal izateko historiaren berraztertze kritiko baten ezinbestekotasuna dago.

AMAITZEKO

Konstituzionalismoaren bertute handienetako bat burujabetasunak abiarazten duen prozesu autoeratzaille baten inguruan kontzepzio ideologiko, kokapen geografiko edota kultura desberdinetako jendea biltzeko gaitasuna da. Konstituzionalismoa berdin planteatu daiteke Txetxenia edo Venezuelan, liberalen eskutik edo ideologia sozialistatik, baketsuki zein indargintzaz... Hau da, gaur egungo testuinguru politikoan “eredu” honek irtenbide ugari eta zeharo desberdinak daramatza bere baitan. Potentzialki bederen, halaxe da.

Honen adibide izan daiteke Venezuelan Hugo Chavez-en eskutik ematen ari den prozesua, gurearen zeharo bestelakoa den errealtate geopolitiko, ekonomiko, sozial eta historikoan, beraz. Berak honela azaldu du: “Una revolución política a través del proceso contituyente. Una revolución política significa demoler las viejas estructuras políticas que están carcomidas; echar el edificio viejo abajo y construir uno nuevo. Eso es una revolución, un sistema político que sea democrático. (...) Por eso, incluso hablo de una revolución ideológica. Quitemos esos esquemas importados, esos modelos que trataron de centrarnos y que lo lograron, hasta cierto punto. Entonces, tenemos que sacar del fondo de nuestros tiempos, de nuestra historia, de nuestras raíces un planteamiento ideológico originario. Ahí también tiene que darse una revolución.”¹⁶

Euskal Herrian ere konstituzionalismoak orain arte ia urratu gabe egon den bidea irekitzen du abertzaleontzat. Nazionalismoa erronka berrietarako berregitura-tu behar bada eta erronka zaharretarako bere burua indartu behar badu, hortxe dauka aukera bat (ez bakarria, noski). Onartu egin dugu estatua eta nazio oro konstruktoak direla, baina gaur egun Espainia eta Euskal Herria maila bereko konstruktoak direnik ezin dugu esan. Gure egoerak alde eta kontra dauzkan faktore guztiekin, alternatiba bat eraikitzeko gauza izan behar dugu. Kontra, batez ere zentzu askotan ukie-zina den errealtate batekin jendea nazio-proiektu horretara gureganatzeko zailtasuna dugu. Alde, existitzen ez denaren potentzialitate guztiak ditugu, existitzen denaren arazo guztien aurrean. Ilusioa beldurraren kontra. Burujabetasuna ala morrontza.

BIBLIOGRAFIA

- AZURMENDI, J. (1991). *Gizaberearen bakeak eta gerrak*. Donostia: Elkar.
 BERLIN, I. (1992). *El fuste torcido de la humanidad*. Bartzelona: Ed. Península.
 HABERMAS, J. (1990). “Ciudadanía e identidad nacional”, in *Facticidad y validez. Sobre el derecho y el Estado democrático de derecho en términos de teoría del discurso*. (1998) Madril: Ed. Trotta.
 ZABALO, J. (2000). *Abertzaleak eta ezkertiarak*. Donostia: Elkarlanean.

16. Ikusi AZNAREZ, C. (2000) *Los sueños de Bolívar en la Venezuela de hoy*. Txalaparta, Tafalla. Liburu honetan herrialde amerikarrean emandako prozesuaren berri ematen da, kronika gisa konstituzio berriaren ezarpenak ekarri dituen aldaketei buruzko hausnarketa eginez (Konstituzioaren inguruan, ikus 284. orrialdea eta hurrengoak).

Sarea eta askatasuna: Informazioaren garapen teknozientifikoak askeago egiten ote gaitu?

Julio Abascal, EHUKo irakaslea

SARRERA

Azken urteotan informazio-teknologiek¹ izugarrizko hedapena izan dute. Lehenago, konputagailuek lantokiak hartu zituzten. Gero, ordenagailu pertsonalak sortu ziren eta etxe gehienetan sartu ziren. Azkenean, sare telematikoak bereziki hedatu dira eta oso denbora laburrean Internet-en zerbitzuak nonahiko eta ezinbesteko bihurtu omen dira. Garapen hori egundoko propaganda-uholde batez lagunduta gertatzen ari da. Komunikazio-hedabide gehienetan horri buruz argitaratzen denak norabide bakar batean baldintzatzen du gizartearen iritzia. Horrenbestez, jendeak ez ditu ezagutzen informatizazioaren ondorio guztiak.

Ezin da ukatu teknologia informatikoak oso eragin handia duela gizartean. Besteak beste, egitura sozialean eta organizazio politikoan. Aldaketa sakonak gertatzen diren bitartean, gizarteak ez du aldaketen inolako kontrolirik. Horretarako, kontrola hartzeko, prozesua aztertu eta ezagutu beharko luke, eta plangintza orokorra landu beharko luke etorkizunari begira. Hau da, informatika eta telematikaren hedapena planifikatu beharko luke. Gertatzen ari dena zientzia eta teknologiaren hedapen “naturala” dela sinetsarazi nahi digute adituek, eta, ondorioz, ezin direla “aurrerapenak” gelditu. Horrela, teknozientiaren eredia hautatzeko eta bere kontrola mantentzeko ahalmena ukatzen zaio gizarteari. Teknologoen jarrera hau ez da berria. Beste “aurrerakuntza” teknologikoen kontrako kritikei ere aurre egin diete modu berebean. Beraz, gauzek nahitaez² horrela izan behar dutela onartzen du gizarteak, eta, gainera, ezin hobeto gertatzen ari direla sinesten du.

1. *Informazio-teknologia* izendapenak informatikako eta telematikako teknologiak bildu ohi ditu.

2. José Sanmartín-ek, teknologiaren kontrolari buruzko idazketetan, *inperatibo teknologikoa* deitzen dio tendentzia honi. “Teknikak egin dezakeena, egin beza!”, hau da, garapen teknologikoaren baliagarritasuna teknologia-mota hori erabiltzeko arrazoi nahikoa da.

Kapitulu honek teknologia informatikoaren kontrola teknozientziaren eta gizartearen arteko harremanen markoan kokatzea du helburu. Horrela kontrol-mekanismo demokratikoak ezarri beharra arrazoituko dugu, eta, era berean, zein politika teknozientifiko den posible eta bideragarri erabakitzeko, eztabaidaren premia azalduko dugu. Beraz, datozen paragrafoetan informatizazioaren aurrean jarrera kritikoa arrazoitzen eta arazoa ingurune teknozientifikoan jartzen saiatuko gara, hausnarketa ahalbidetzeko.

INFORMATIKAREN ERAGIN SOZIALA

Historian zehar hainbat iraultza teknologiko gertatu dira. Kasu gehienetan epe luzean zehar jazo dira eta haien helburua produkzio-baliabideak eta natura ustiatzeko bideak aldatzea izan da. Informatizazioa, berriz, oso denbora motzean gertatzen ari da, eta beraren xede nagusia informazioa da. Gaur egun informazioak, materiazkoa izan ez arren, balio ekonomiko³ itzela dauka. Konputagailuek oso baliotsu den egundoko informazio-kantitatea prozesatu baitezakete eta baita sareek informazioa azkar eta urrun igorri ere.

Lehengo iraultza teknologikoek gizarte-egiturak eta boterearen banaketa aldatu dituzte. Teknozientziaren hedapenak eredu kapitalistarekin zerikusi handia izan du eta konputagailuen hedapena ere marko horretan gertatu da⁴. Beraz, ezin gara harritu, informatika eta telematika sortzen duten gizartearen antolaketa-modua kapitalista baldin bada. Beste ondorio garrantzitsuen artean, herri garatuen eta ez-garatuenerrendan, eta herrien burujabetasunean, eragin handia izango du azken iraultza honek.

TEKNOZIENTZIAREN SISTEMA ETA INFORMAZIO-TEKNOLOGIA

Konputagailuen iraultzak, lehenengo iraultza teknologikoa izan ez arren, ez du espero litekeen erreakzioa sortu gizartean. Alde batetik, informatizazioa propaganda itzelarekin datorrelako; beste aldetik, lehengo esperientziak nahiko ezberdinak zirelako eta orain gertatzen denarekin alderatzea aski zaila delako. Beraz, jasotako eskarmentua aprobeztatzeko, teknozientziak ikasi dituen beste adibideak erabili behar ditugu.

3. Ikuspuntu ekonomikotik, informazioa baliagarria da bi zentzutan: datuek prozesu ekonomikoak mantentzeko balio dute (negozioak egiteko, adibidez) eta datuak berak merkantzia dira (saldu egin daitezke). Beste aldetik, konputagailua bera ere kontsumo-objektu bihurtu da.

4. *El ordenador del capital. Razón y mito de la informática* izeneko Paola Manacorda-ren liburuak [Manacorda-83] garbi aztertzen du informatikaren garapenak kapitalismoaren hedapenarekin duen erlazioa.

ZIENTZIA ETA TEKNIKAREN KONTROL DEMOKRATIKOA⁵

Teknologia kontrolatzeko gizarteak dauzkan aukerei buruz, asko eztabaidatu da azken urteotan⁶. Eztabaida horietan aspaldiko mito batzuk gezurtatu dira. Adibidez, zientziaren neutraltasuna edo teknozientziaren eta aurrerapenen uztartzea. Horrela, begi-bistan geratu da teknologiaren helburua naturaren ustiapena dela, etekin ekonomikoa ateratzeko. Halaber, zientzia teknologiaren euskarri teorikoa besterik ez dela nabarmendu da. Zientziaren ospe erromantikoaren sustraiak —ikerketaren askatasuna, eskuzabaltasuna eta abar— zalantzan jarri dira, eta haren interes ekonomiko-politikoak agerian geratu dira.

Bitxia bada ere, deuseztatutako argudioak aldizka berrazaltzen dira komunikazio-hedapenetan. Aditu “ofizialek” maiz erabiltzen dituzte horrelako arrazoiak, zalantzan dauden teknologien alde propaganda egiteko. Horrela, bada, estatuen estrategia teknozientifikoak —askotan eragabeko kapitalismo/liberalismoarekin eta arduragabeko garapenarekin erlazionatuak— inposatzen saiatzen dira.

Politika teknozientifiko hauen porrotak —teknologia nuklearraren kasuan maiz gertatutako kamusada edo hutsegiteek agerian utzi duten bezala— ez dira nahikoa izan gizarteak teknozientziaren kontrol demokratikoa seriozki planteatzeko. Beraz, teknologia nuklearraren hedapena ahalbidetu zuten argudio berak erabiliz, beste teknologia zalantzagarriak sustatzen saiatzen dira gaur egun, ingeniari-tza genetikoarena kasu⁷, benetako eztabaida bideratu gabe.

Oso ezberdinak izan arren, teknologia atomikoa eta ingeniari-tza genetikoaren alde erabili diren argudio batzuk, teknologia telematikoen alde agertzen dira berriro. Hona hemen José Sanmartín-engandik hartutako eztabaida hauetan maiz azaldutako ezaugarri batzuk [Sanmartín-90]:

- Teknologia **ez du arriskurik**. Eta izatekotan, etorkizunean teknologia berak konponduko ditu.
- Teknologia **arazo guztien soluzio magiko** bailitzen azaltzen da. Adibidez, Internet-ek langabezia, diskriminazioa, azpigarapena... eta gerrak ere (!) desageraraziko ditu.
- Teknologia **eztabaidaezina** da, adituek bakarrik eman baitezakete iritzia. Teknologia horren aurka dauden adituak azaltzen badira, leizezuloetara itzuli nahi duten erreakzionarioak eta atzerakoiak besterik ez dira.
- Teknologia **ahalguztiduna** da. Teknologia-erentzat dena da posible; gaur ez bada, etorkizunean. Beraz, denbora-kontua da.

5. Honi buruz, oso interesgarria da Guillermo Avendaño Cervantes-en *El mito de la tecnología. Utopía y realidades del progreso técnico* izenburuko liburuak [Avendaño-95].

6. Steve Fuller-en *The governance of science* [Fuller-00] liburuak, zientziaren kontrol politikoari buruzko ikerketa sakona egiten du, oso ikuspuntu modernoa erabiliz.

7. Horretaz, [Sanmartín-87] kontsulta daiteke.

- Teknologia eztabaidagarrien inguruan **aditu “ofizial” ugari** azaltzen da, eta komunikazio-hedabide guztiak haien esanetara daude.

Bost ezaugarri hauek informazio-teknologiaren aldeko komunikazioetan sarri azaltzen direla egiaztatzea oso erraza da.

INFORMAZIO-TEKNOLOGIEN KONTROL DEMOKRATIKOAREN BEHARRA

Informazio-teknologiaren inguruan muntatu den industriak ez dirudi kutsakor edo kaltegarri ingurugiroarentzat. Ez ditu urriak diren lehengaiak erabiltzen, eta informatizazioak gizartean duen eragina oso positibotzat jotzen da, normalean. Beste aldetik, sare telematikoen hedapena kontrolatzen dutelako irudia ematen dute estatuek⁸. Eta horrela ez denean, sareak “zaharkitutako eskema nazionalen” gainetik daudela aldarrikatzen dute. Gauzak horrela, teknologiaren kontrolak ez dirudi beharrezkoa kasu honetan. Hala ere, uste hau ez da zuzena. Bere izaera bereziagatik, informazio-teknologiak daukan eragin nagusia ez da “materiala”, soziala eta politikoa baizik.

Gizartearen informatizazioaren lehen egunetan arlo politiko-sozialak⁹ planteatzeko ahaleginak egin ziren arren, hausnarketa honek jarraipen txikia izan zuen, beharbada kritikoak atzerakoi modura aurkeztuak izateko beldur zirelako, aurrerapenen aurka baileuden. Hori frogatzeko, arazo horri buruzko argitalpenen urritasuna egiaztatu besterik ez da behar. Kontuan izan, 70/80ko hamarkadetan askoz ugariagoak zirela¹⁰. Ildo horretatik, nabaria da informazio-teknologiak (eta robotikak) lanean izan duen eraginaren ikerketa sakonaren falta.

Begi-bistakoa da, subirano izan nahi duen herriak bere politika teknozientifikoak erabaki behar duela. Aipatu dugunez, egitura politikoaren eta sistema teknozientifikoaren artean erlazio handia dago. Hala ere, arlo honetan erabaki gehienak multinazional bakar batzuen esku daude, eta, askotan, gobernuen kontrolpetik kanpo. Horrek galdera batzuk planteatzen dizkigu. Noraino kontrola dezake estatu batek berak erabiltzen duen teknologia? Eta estatu boteretsua ez bada? Hau da, G7 klubekoaren artean ez badago?

INFORMAZIO-TEKNOLOGIAK ETA BURUJABETASUNA

Nahiz eta oso denbora laburrean gertatu, aldaketa hauek ez ziren iragarrezinak. Izatez, aditu batzuek serioski hitz egin zuten gizartearen informatizazioari buruz. Hona hemen, hiru adibide erakusgarri.

8. “Estatuentzat komunikazioak beren aginduetara dauden esparru oso itxiak izan dira beti. Aurrerantzean, subiranotasun zarpail honek ihes egin diezaieke, bazkide egiteko bitarteak eskuratzen ez badituzte, ezin baitute jabe bakarrak izan” [Nora-80].

9. [Manacorda-82].

10. Adibidez, [Kalbhen-80].

NORA-MINC TXOSTENA: “GIZARTEAREN INFORMATIZAZIOA”

1976an, orduko Frantziar errepublikako presidenteak, Valéry Giscard d’Estaing-ek, finantza-saileko goi-funtzionario bati, Simon Nora-ri hain zuzen ere, gizartearen informatizazioari buruzko txosten bat egiteko agindu zion. Helburua, informazio-teknologiak Frantziako estatu nazionalaren burujabetzan zer-nolako eragina zeukan aztertzea zen. Simon Nora-k, Alan Minc-ek lagunduta, 1978an bukatu zuen txostena eta frantsesez argitaratu zuen¹¹. Txosten horretan funtsezko gaiak mahaigaineratu ziren. Besteak beste, honelako esaldiak irakur daitezke sarreran: “Telematika eta independentzia nazionala”, “subiranotasuna sarearen bidez”, “independentzia informatikaren nagusitasunaren bidez: datu-bankuak”, eta abar.

Txosten horretan identifikatzen ziren arriskuen artean, oreka ekonomikoa, gizarte-adostasuna eta independentzia nazionala zeuden. Txostenaren egileen ustez, “Telematikak burujabetasunaren esparrua desplazatzen du”. Oso adierazgarria da independentziaren aurkako arriskuak beste estatuetatik baino gehiago, multinazionaletatik etor litezkeela adierazi izana: “IBMk [...] biharko telekomunikazioen kudeatzailea [...] bere oina jarriko du estatuaren boterearen eremu tradizional batean [...]”.

Hirugarren kapituluak “Telematika eta independentzia nazionala” zuen izenburu, eta bertan aztertzen zenez, “Telematikak berritzen eta gehitzen ditu independentziarako aukerak”. Egileen ustez, “[...] gobernuek Amerikako dominazioari mugak jartzeko borondatea erakusten dute [...]”; eta horretarako, bertako teknologia mantendu behar zuten. Hain zuzen ere, 3.2. eta 3.3. ataletan ikus zitekeen bezala, Nora-k eta Minc-ek proposatu zuten irteera, sarearen eta datu-bankuen hedapen estatuala zen¹². Beraz, ezinbestekotzat jotzen zuten, Frantzia bezalako estatu aberats batek bere teknologia hedatzea, independentzia mantentzeko.

Argitaratu zenetik hogeitaz hamar urte baino gehiago joanak badira ere, oso interesgarria da liburu hori berrirakurtzea. Azterketa zehatza egin arren eta iragarlea izan arren, eragin handirik ez duelako lortu: iragartzen zituen arrisku gehienek hor diraute. Dirudienez, estatu aberatsek ez dute ikusi informatikan eta telematikan beren independentziarako arriskurik; agian, kontrakoa bai, hots, beste herrien gainean duten kontrola bermatzen dutela.

KANADAKO TXOSTEN NAZIONALA

Estatu handia izan arren, bere hegoaldeko auzokide denaren kontrol ekonomiko, kultural edota politikoaren pean erortzearen beldur bizi izan da beti Kanada. Marko horretan koka daiteke 1995ean Kanadako Gobernuak argitaratu zuen txostena: “Informazioaren autopistaren erronka” [IHAC-95]. Liburu hau *Informazioaren Autopistaren Batzorde Aholkulariaren* amaierako txostena zen, eta bertan, Internet-ek dakarren “oreka berrian” Kanadak bete beharko lukeen zeregina aztertu zen.

11. 1980an gaztelaniazko bertsioa argitaratu zen: [Nora-80].

12. Atal hauen izenburuak oso adierazgarriak dira: “3.2. Burujabetasuna sarearen bidez”, “3.3. Independentzia informatikaren jabetasunaren bidez: datu-bankuak”.

Besteak beste, Kanadaren politikan independentzia mantentzeko gai interesgarriak aipatu ziren: gobernuaren parte-hartzea, Kanadar kultura eta presentzia sarean, gizartean sareak izan zezakeen eragina, ikerketa eta garapenean izan zezakeena, merkatua, aukerak...

Kanadak bezala, Australiak eta beste herri garatu batzuek ere antzeko txostenak enkargatu dizkiete beren adituei, helburu berberarekin: estatu handiek zein politika eraman behar duten argitzea, sareen bidez beste estatuek duten eragina ekiditeko. Horrela, estatu boteretsuekiko daukaten “burujabetasun erlatiboa” gorde nahi dute, “menpekotasun erlatiboaren” abantailak galdu gabe. Hala bada ere, estatu guztiak ez dira hain kontziente izan, eta askok beren burua korronteak eraman dezan uzten dute soilik.

Horrez gain, liburuak oso eranskin interesgarria dauka. Eranskina sindikatuetak ordezkararen boto partikularra da, eta bertan kritikoki azaltzen da, Internet-ek lanean, langileen eskubideetan, gizartean, eta abarretan duen eragina. Hona hemen zertan datzan idazki honen interesa: garrantzizko arazoa izan arren, oso gu-txitan aurkitzen direla Internet-ek lanean eta langabezian duen eraginari buruzko azterketa serioak.

HERRI EZ-GARATUEN AHALEGINAK

Internet-ek herri pobreen garapenerako balio duela esaten dute, baina herri garatuen eta azpigaratuen arteko tarte gero eta handiago da. Hirugarren munduan baliabide gutxi dago, eta, gainera, beste lehentasun batzuk dituzte.

Internet ezartzea lortuz gero, zertarako balio izango du¹³? Internet-en bidez “mendebaldeak dakien guztia” eskura izango omen dute. Ikusiko dugun bezala, eredu inperialista dago horren azpian. Alde batetik, Internet-ek menpekotasun teknologikoa ekarriko dielako eta, bestetik, mendebaldeko ezagutza eta kultura inposatuko zaielako.

INTERNET ETA INPERIALISMOA

Giza kontrola

Konputagailuen teknologiak datu-kopuru itzelak prozesatzeko ahalmena du. Beraz, konputagailuak pertsoneri eta beraien jardueri buruzko datuak gordetzeko eta prozesatzeko gai dira. Eguneroko ekintzetan zehar (adibidez, kreditu-txartelak erabiltzean) datu anitz gordetzen dira. Datu horiek elkartzen eta tratatzen direnean, oso informazio zehatza eman dezakete pertsona jakin bati buruz: mugimenduak, gustuak, interesak, joerak, eros-ahalmena, eta abar. Datu hauek guztiak beste datu “ez-zabalgarriekin” elkartzen badira —esate baterako, osasun-zerbitzuek pertsona

13. Alain His-ek biltzaile modura argitaraturiko *Communication and multimedia for people* liburuak, informazio-autobidearen bidezko jendearen indartzea du helburu. Bertan, joera guztietako dokumentuak azaltzen dira (Bangemann-en txostenetik Dandjinou bantu liderraren testigantzara) [His-96].

bati buruz jasotzen dituzten datu sanitarioekin, enpresek dauzkaten datu laborekin, banketxeek gordetzen dituzten datu ekonomikoekin, eta abarrekin— pertsona horren oso profil zehatza marraz daiteke. Datu hauek oso baliotsuak dira, adibidez, marketin-enpresentzat, pertsona horrek zein produktu-mota eros lezakeen jakiteko. Baita politikarientzat ere, boto-emaileen interesak eta joerak ezagutzeko. Estatuak edota polizia oso interesgarritzat hartzen ditu datu horiek, potentzialki arriskutsu izan daitezkeen taldeak (oposiziokoak, disidenteak, marjinatuak, eta abar) kontrolatzeko. Beti bezala, informazio larriaren erabilpena oso justifikaturik dago: guztion onerako omen da. Baina estatuak ez dute ondo bereizten non dagoen guztion ona eta (estatu/alderdiaren aldekoa den) giza kontrolaren arteko muga.

Estatu batzuek intimitatea babesteko legeak promulgatu dituzte, gehiegikerien kontra. Baina kasu gehienetan oso eskasak dira, eta intimitatearen kontrako abusuak gertatzen badira, oso zaila baita haien babesa lortzea. Gainera, babes-legeak betetzeko bermea estatua bera da, hain zuzen ere datu horien erabilpenean interes gehien daukana. Otsa artzain.

Bere liburu baten sarreran [Lyon-94], David Lyon-ek, egoeraren onarpen pasiboa saihesten duen hezkuntza proposatzen du, hots, herritarrek kontrola hartzera eramateko erresistentzia: “Zainketari buruzko gure beldur gaiztoenak askoz errazago burutuko dira efizientzia informatikoa aurrerakuntzaren baliokide dela edo intimitate legeek herritarra babesten dutela sinesten den testuinguruetan”.

Herritarrak ez ezik, beste herriak ere kontrolatzeko interesa izaten dute estatuak. Sare telematikoaren erabilpenean zehar estatu boteretsuek besteen jardura ekonomikoak eta politikoak zain ditzakete, haien subiranotasunaren aukerak gutxiagotuz. Beraz, pertsonen kontrola saihesteko heziketa, legeak, eta erakunde eraginkorrrak beharrezkoak diren modu berberean, herriek mekanismo legalak eta nazioarteko erakunde betearazleak¹⁴ behar dituzte beren burujabetasuna babesteko.

Menpekotasun teknologikoa

Estatu boteretsuek beren nagusitasun teknologikoa erabiltzen dute beste herriak kontrolatzeko. Ideia erraza da: teknologia saltzen diete, askotan hedapenerako laguntza bailitzen kamuflatuta, eta herri ahulek menpekotasun osoan jarraitu behar dute, teknologia hori mantentzeko eta berritzeko. Herri jasotzailea zenbat eta gehiago industrializatzen den, hainbat eta menpekotasun handiagoan erortzen da estatu hornitzailearekiko. Eta industrializazioarekin, kultura “moderno” inportatzen da, bertako “kultura gaunditua” ahulduz doan heinean.

Informatikaren arloan oso herri gutxi dira gai beren teknologia independentea hedatzeko. Beraz, herri hornitzaileak zuzkidura moztea erabakitzen badu, erosleen egoera oso kritiko bihurtu daiteke. Horregatik, Europako estatu batzuek politika bikoitza eramaten dute. Alde batetik, Iparrameriketako eta Japoniako produktuen kontsumitzaile dira, eta beste aldetik beren produktuen hedatzaile (izugarritzko kos-

14. Horri buruz, Keneth Ruthven-ek *demokrazia kolaboratzailea* deituriko proposamena egin du [Ruthven-83].

tuarekin). Azken produktu hauek ez dira komertzialki lehiagarriak, baina estrategikoki ezinbestekoak dira, lehenengo hornidura eten daitekeen kasurako.

Beraz, estatu ekoizleek monopolioen pare jokatzan dute. Hala, bada, galdera hau egin dezakegu. Noraino egin beharko luke herri batek, bere hedapen teknologikoan monopolioekiko immune izateko. Herri pobre edo ez-garatuentzat beste irtenbiderik ba ote dago menpekotasun hori saihesteko?

TELEMATIKA ETA KULTURA

Telematikak ez du fisikoki kutsatzen. Baina beste arlo batzuetan kutsatzailea izan daiteke. Adibidez, kultura-arloan. Argi dago, sareetan dabilen informazioa kontrolpean dagoela. Hortaz, askatasun-esparru moduan aldarrikatzen den sarea ez da hainbestekoa. Sistemaren aurka dauden ideia jakin batzuen zentsuratik informazio-monopolio handiak sortzerainokoa da kontrola. Horrelako informazio-konpainia handiek mundu marjinalaren orritxoak baino erraztasun handiagoa daukate publikoarengana iristeko. Duela gutxi sortutako “informazio-holding” handi horiek Internet-eko “atariak” eta bilatzaileak erantsi dizkiete egunkari eta telebista-kateei, “informazio-zerbitzu osoa” eman ahal izateko, benetako monopolioen jokoa eginez.

Beste aldetik, egia da ahots gabeko giza talde batzuek beren arazo, ideia eta borroken berri eman ahal izan dutela Internet-en bidez. Eta horrela mundu osoko babesa eta elkartasuna lortu dutela. Baina hori une eta zirkunstantzia jakin batzuetan gertatu da, eta gero eta zailagoa da horrelakorik berriro gertatzea, komunikazio-mota hori gero eta kontrolatuago dagoelako: botereak azkar ikasten du.

Garatutako estatuak beren eskema nazionalak inposatzen saiatzen dira; adibidez, beren hizkuntza ofizialaren erabilpena bultzatuz. Ikerlan anitzek erakusten dute ingelesa dela Internet-en gehien erabiltzen den hizkuntza¹⁵. Eta honek oso leku gutxi uzten du beste hizkuntzentzat, eta askoz gutxiago hizkuntza minorizatuentzat. Herri txiki batzuek ahalegin handiak egin dituzte beren hizkuntzaz webguneak sortzeko. Baina askotan ez dute lortzen erabilpena nabarmenki handiagotzea. Zergatik? Bilatzaileek informazio anitz eta itxura erakargarria duen webgune asko aurki ditzaaketelako. Webgune txikiak monopolioekin konpetentzian ari dira. Informazio-itsaso zabal honetan, aipatutako webguneak ttantta batzuk besterik ez dira.

Gainera, webgune arrotzak erabiltzen direnean, zurgatu egiten dira nahitaez beren ideologia, kultura, ikuspuntuak eta abar. Hezkuntzan Internet gero eta gehiago erabiltzen da, eta haurrak eta gazteak eragin guztietara irekita daude. Internet-en bidez ikasleak kultura arrotzetan murgiltzen dira, berena baztertuz.

Bitxia bada ere, beren identitatearen alde barruko eta kanpoko sustapen sutsua egiten duten estatuak, aldi berean, “nazionalismo zimeldutzat” jotzen dituzte estatu gabekoek berenak babesteko egiten dituzten ahaleginak. Adibide argiena hizkuntza

15. Dirudienez, Internet-eko edukien %85 ingelesez dago, nahiz eta erabiltzaileen %45ek bakarrrik duten ingelesa ama-hizkuntza modura.

minorizatuak Internet erabiltzearen egiten duten esfortzua da: etorkizuneko “herrixka orokorrean” bizitzeko eta komunikatzeko hizkuntza “txikiek” balio ez dutelako (horretarako hizkuntza zabalduenak bakarrik balio dute, noski). Ikusiko dugunez, globalizazioaren proposamenek, mundu zoriontsu baten utopiaren azpian, inperialismo kulturala, teknologikoa eta politikoa ezkututzen dute maiz.

Erabilitako baliabideen indarrak, kontrako ideien zentsurak, eta mezu bateratzailearen difusioak, akulturazio-prozesua prestatzen dute. Internet-ek asko errazten du prozesu hori, Orwel-en mamuak berpiztuz: pentsaera bakarra, historiaren berri-dazketa eta abar, oso errazak dira orain.

INTERNET: IMPERIALISMO BERRIA

Nazioen arteko harremanen ikuspuntutik aztertzen bada, Internet-i metropoli-kolonia eredia oso ondo dagokiola erraz ikus daiteke. Internet-ek menpekotasun bikoitza sortzen du: teknologikoa eta ideologikoa. Lehena jadanik aipatu dugu; bigarrenak, berriz, edukiak du zerikusia. Internet-ek metropoliaren ideologia-sistema zabaltzen du, eta kontrol astuna erabiltzen, komenigarriak ez diren edukiak saihesteko.

Ekonomia-mailan, Internet-en inperialismoa merkataritza elektronikoaren bidez gauzatzen da. Horrela, metropoliak politika ultraliberala aplikatzen du kanpoko merkataritza-erlazioekiko, eta protekzionismo itxia barrukoarekiko, horretarako *ziber-polizia* erabili behar badu ere.

Baina Internet-ek dakarren inperialismoak, alderdi berriak ditu. Inperio tradizionalak inbaditu egiten zituen koloniak. Internet-ek ez ditu inbaditu behar, urruneko eragina baitu. Hau oso eroso da. Metropoliak ez du ahalegin handirik egin behar. Hau da, ez du ez funtzionariorik ez armadarik bidali behar. Honela, diru asko aurrezten da (inbertsioak metropolian bertan egiten dira) eta koloniaren populazioaren erreakzioa gutxitu egiten da. Inperialismoak askotan koloniatik metropoli-rako emigrazioa dakar. Erabiltzen den eskulan gehiena, jatorrizko herrietan bertan mantentzen da, *tele-lanak* ahalbidetzen baitu hori.

Ondorio gisa, gaur egun Internet-eko egitura zeharo inperialista da. Herrien burujabetasunari ez dio lekurik uzten, eta ezin da etorkizun demokratikoagoa iragarri. Aditu kritikoak ezinbestekoak dira analisi-mota berriak sortzeko, *teknofanatiko-en* diskurtsoa gezurtatzeko eta irtenbide teoriko-praktikoak asmatzeko.

ONDORIOAK

E-komertzioa

Ez genekien nolako interesak zeuden Internet-en atzean. Orain arte izan diren izugarrizko gastuak, telekomunikazio-azpiegituran gehienbat, gobernuek beren gain hartu dituzte. Unibertsitateek ez dute batere ordaintzen eta beste erabiltzaileek ordaintzen dutena, kostuaren zati bat besterik ez da. Hala ere, dirudienez telekomu-

nikazio-konpainientzat oso negozio ona da Internet. Internet bi saretan banatzeaz ere hitz egiten da, bata publikoa eta bestea ordaindu beharrekoa: Internet-2. Asmoak gero eta garbiago daude. Garai bateko informaziorako superautobideak, zeinek oso azpiegitura garestia erabiltzen baitzuten (estatuek borondate onez ordainduta), informazioa garraiatzeko eta erabateko komunikazioa ezartzeko omen ziren. Baina superautobideak supermerkatu bihurtzen ari dira. Eta *zibermerkatu* honetan autoritate estatualen edo superestatuen kontrol gabeko negozio multinazionalak egiten ari dira. Liberalismoaren paradisua da. Internet *e-komertzioaren* gune izatera pasatzen ari da¹⁶. Zein da estatuaren zeregina, bere ekonomiaren parte handia bere subiranotasuna gainditzen duten hedabideetatik bideratzen denean?

HEZKUNTZAREN BEHARRA

Agintarien, eta haien adituen, obsesio nagusia “Internet-en trena ez galtzea” omen da. Ez dute “ezjakin berriak” izan nahi, ezta “herrixka orokorretik” at geratu nahi ere. Trena hartzeko presa hauek, nora joan nahi duten erabakitzea galarazi diete. Internet-en trena hartuko dugu nahitaez; baina hobe da zertakoa balio duen, nola funtzionatzen duen, bere errealitateak ete bere mitoak zeintzuk diren eta abar ezagutzea. Internet erabiltzen ikasi behar dugu (eta etekinak ateratzen), Internet-ek gu erabili beharrean¹⁷. Horretarako, behar-beharrezkoa da erabilpen kritikoa bultzatzen duen hezkuntza bideratzea.

KONTROL-MEKANISMOAK

Oso zaila da arazo honi soluzioak aurkitzea, ez baitago behar adina eztabaidatuta. Propagandak herritarren jarrera baldintzatzen du neurri handian. Hasteko, hauxe esan behar da: edozein herrik demokratikoa eta subiranoa izan nahi badu, kontrol-mekanismo egokiak ezarri behar ditu informazioaren teknologia fiskalizatzeko. Besteak beste, honako hauek:

- Intimitatea babesteko lege, argi, erabilgarri eta eraginkorrak.
- Horiek betetzea egiaztatu eta bermatuko duten erakundeak, betetzen ez duenari jazarriko diotenak.
- Garapen teknologikoaren kontrola eta fiskalizazioa, erakunde demokratiko, garden eta independenteen bidez.
- Herriarteko federazioetan eta akordioetan parte-hartzea, monopolio teknologikoa eta kanpoko kontrola saihesteko.

16. Ekonomiaz dakitenak, horretaz arduratu dira maiz: [Tamayo-99], [VVAA-99], [VVAA-83].

17. Horretaz, Raúl Trejo Delarbre-k analisi interesgarria egin du: [Trejo-96].

Eta batik bat, premiazkoak dira informazio-teknologiaren politikari buruzko hausnarketa sakona eta eztabaida zabala. Era berean, politika teknozientifiko orokorraren barruan kokatutako estrategia diseinatu behar da, topikoetatik eta propagandatik urrunduta. Ezinbestekoa da erabakitzea, zer-nolako hedapena den posible eta desiragarria, eta zer-nolako babesa eman diezaiokeen herritarrari, gizarteari eta inguruneari. Eztabaida horren ondorioz —eta ez lehenago— xeda daiteke zer neurri-mota eskatzen duen hartutako politika horrek.

BIBLIOGRAFIA

- AVENDAÑO CERVANTES, G. (1995). *El mito de la tecnología. Utopía y realidades del progreso técnico*. Mexico: Diana.
- FULLER, S. (2000). *The Governance of Science*. Buckingham: Open University Press.
- HIS, A. (Ed.) (1996). *Communication and multimedia for People. Moving into social empowerment over the information highway. Discussion papers*. La librairie FPH.
- Information Highway Advisory Council [IHAC] (1995). *Connection Community Content. The Challenge of the Information Highway. Final report of the Information Highway Advisory Council*. Canada: Minister of Supply and Services. <http://strategis.ic.gc.ca/SSG/ih01070e.html>
- KALBHEN, U., KRÜCKEBERG, F. & REESE, J. (1983). *Las repercusiones sociales de la tecnología informática*. Madrid: Fundesco/Tecnos.
- LYON, D. (1995). *El ojo electrónico. El auge de la sociedad de la vigilancia*. Madrid: Alianza Editorial.
- MANACORDA, P. M. (1983). *El ordenador del capital. Razón y mito de la informática*. Madrid: Blume Ediciones.
- NORA, S. & MINC, A. (1978). *La informatización de la sociedad. Informe Nora-Minc*. Madrid: Fondo de Cultura Económica.
- RUTHVEN, K. (1983). *Society and the new technology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SANMARTÍN, J. (1987). *Los nuevos redentores*. Barcelona: Anthropos.
- SANMARTÍN, J. (1990). *Tecnología y futuro humano*. Barcelona: Anthropos.
- TAMAYO, B. (1999). *Nuevos campos para la innovación: internet y el comercio electrónico de bienes y servicios*. Madrid: COTEC.
- TREJO DELARBRE, R. (1996). *La nueva alfombra mágica. Usos y mitos de Internet, la red de redes*. Madrid: FUNDESCO.
- Zenbait autoreren artean, (1983). *Informática y evolución de la sociedad*. Bilbao: Banco de Bilbao/Instituto de Ciencias del Hombre.
- Zenbait autoreren artean, (1999). *Desafíos sociotecnológicos del siglo XXI*. Madrid: América Ibérica.
- Zenbait autoreren artean, (1983). *La sociedad de la información. Estudio prospectivo de retos para la España de los años 90*. Madrid: Fundesco/Tecnos.

Kapitalismoaren laugarren globalizazioa

Antxon Mendizabal, EHUKo irakaslea

Kapitalismoa, gizakiak har lezakeen milaka zibilizazio-formetariko bat besterik ez da, gure prozesu zehatzean gauzatu dena hain zuzen. Prozesu hori dialektikoa da, eta bere barnean iragapen kualitatiboak erakusten dizkigu periodikoki. Iragapen kualitatibo horietariko bat, mundu-mailarako hedapen berria egiten duenean gauzatzen da. Guk globalizazioa deritzogu horri.

Baina globalizazioak ez du adierazten orokortze orekatua. Globalizazioa bera, jarduera ekonomiko batzuetan bideratzen da bereziki; eskualde batzuen artean kokatzen da, eta makroeskualde batzuen barnean garatzen da bereziki. Gaur egungo globalizazioa, kapitalismoaren historiaren laugarren globalizazioa da; eta mundu-mailako akumulaziorako oinarri berria eta hedapen berria erakusten dizkigu.

Kapitalismoaren laugarren globalizazioa jarduera industrialean, finantza-elkartrukeetan eta banaketarako sistemetan gauzatzen da bereziki; gaur egungo lurralde industrializatuetan kokatzen da, eta nahiz Asian, nahiz Iparramerikan eta nahiz Europan, makroeskualde horien barnean garatzen da bereziki, Afrikako kontinente ia osoa eta Amerika Latinako zonalde zabalak baztertuz. Baina, hori bai, nahiz eta mundu-mailako prozesu integratzaile orekatua ezin bideratu, mundu barneko zonalde eta jarduera guztiak baldintzatzen ditu.

LEHEN GLOBALIZAZIOA

Kapitalismoaren lehen globalizazioa merkataritza-kapitalaren hedapenari dagokio. Honen abiapuntua XV. gizaldiko Italiar hirien garapenarekin eta diasporarekin lotzen dute aditu batzuek, eta Amerikako konkistaren hasierarekin beste batzuek. Merkataritza-kapitalaren hedapenak erabilitako tresna extraekonomikoak gizateriaren historiaren garai lotsagarriena eta ikaragarriena eman dizkigu: Amerikako indigenen genozidio erraldoia; Afrikako kontinentean gauzatutako esklabuen trafiko masiboa; Asiako herrietan, herritarrak elikatzeke ezinbestekoak ziren ureztatzeko eraikuntzen deuseztapena; eta abar.

Oinarri ikaragarri hauetan, nekazaritzan eta meatzaritzan ezarritako munduko ekonomia dugu, zeinean kafea, kotoia, azukrea, kakaoa, urrea eta zilarra ustiatzeko, lan bortxatua eta produkzio esklabista erabili zituzten. Mundu-mailako ustiakuntza horretan oinarriturik, hiru gizalditan zehar, Espainiak, Frantziak, Portugalek, Britainia Handiak eta Herbehereek beren hizkuntza, kultura, erlijioa eta baloreak ezarri zituzten mundu-mailan. Eta hemen dugu Kapitalismoaren mendiaren magala; gaur egungo gizateria eta gaur egungo izatea baldintzatzen duten benetako oinarri ekonomiko, sozial, politiko, kultural, linguistiko, erlijioso eta etikoa.

BIGARREN GLOBALIZAZIOA

Bigarren globalizazioa, XIX. gizaldiaren bukaeran kapital bankarioaren eta kapital industrialaren uztartze-prozesuarekin formatutako kapital finantziari dagokio. Ondorioz, Europako herrialdeetako industrializazio-prozesuak eta Nazio-Estatu berrien formakuntza ditugu. Azken hauen ereduak: Estatu-Hizkuntza-Nazioa hiru-kotea da. Estatuak izan zen nazioaren eragilea; eta, horretarako, gehiengoaren edo talde dominatzailearen hizkuntza eta kultura erabili zituen, beste guztiei inposatzeko eta kontrolatutako eremua homogeneizatzeko. Nazio-Estatuaren eraikuntza-ren muina “besteen izaeraren existentziaren ukapena” zen, nazio berri horien eraikuntzan arrazismoa, bazterketa eta inperialismoa estrukturaliki txertatuz.

Hirugarren Munduari begira, bigarren globalizazioaren helburu nagusia lurralde horietan ekonomia monetario kapitalistaren ernamuina gauzatzea izan zen. Horretarako, hasieran lan bortxatua erabiliz; baina progresiboki moldakortasun-prozesua ezagutu genuen, eta bukaeran garaiko frantsesek esandakoa gogorapenera dakarkigu: beltz batek, bere lan-indarra libreki soldataren truke saltzen duenean, Estatuari zergak ordaintzen dizkionean eta kontsumitzaile amorratua bihurtzen denean, kolonialismoaren garaipena dugu, eta zuriaren egitasmo zibilizatzaileak irabazi du.

HIRUGARREN GLOBALIZAZIOA

Lehen eta bigarren mundu-gerren tartean hasitako deskolonizazio-prozesuari dagokio hirugarren globalizazioa. Iparraldean, lehen iraultza sozialistak emandako Sobiet Batasuna baldintzatuz, eredu fordistak emandako ongizatearen gizartea da. Hirugarren munduko herrietan nazio-askapenerako gatazken bitartez, independentzia politiko berriak lortu ziren. Alabaina, independentzia berri horiek, ia arlo guztietan metropoliarekiko dependentzia erakusten digute: truke ekonomikoetan, sistema teknologikoetan, heziketa- eta osasun-egituretan, hizkuntza eta kulturaren, eta abarretan. Eta ugazaba berriek, beren interes propioak finkatu nahian, antzinako kolonialisten zereginaz jarraitzen dute. Bertako elite berriak zurien ordeztatu zituzten. Horrela, neokolonialismoa dugu.

Neokolonialismoarekin batera, garapen kapitalistarako ezinbestekoak diren bi egitura politiko nagusitu dira herri horietan: Estatu-Nazioa eta ordezkartzako demokrazia. Alabaina, European bezala, Estatu-Nazioa ezarri da, bertako gizartearen izaera nazional anitza ukatuz. Eta bertako komunitateetan erroturik zegoen demokrazia zuzena ezabatuz, Estatuko eremu berrian demokraziarik gabeko ordezkartzako demokrazia inposatu dute. Eta prozesu osoa zilegizkoa izan dadin, bertako intelektual eta funtzionario berriek botereak eskatutako ekoizpen ideologiko eta kultural aproposa bideratu dute.

LAUGARREN GLOBALIZAZIOA

Hirurogeita hamarreko hamarkadan gauzatutako mikroelektronikaren iraultzarekin batera, oraingo laugarren globalizazioa bideratu da. Hemen akumulaziorako oinarri berriak gauzatu dira. Lehen, sistema teknologiko fordista geneukan, eta orain mikroelektronikak bideratutako teknologiak berriak. Lehen Nazio-Estatuak ziren ekonomiaren motoreak, eta orain, gero eta gehiago, munduko merkatuak ezartzen ditu denontzako legeak. Egoera berri honetan, Nazio-Estatuaren eremua gaindi dezaketen prozesu integratzaile berriak agertu dira European, Amerikan eta Asian. Aldi berean, enpresa multinazionalen arteko uztartze-prozesuek beren garrantzi estrategikoa berrindatu dute. Eta mundu-mailako soldaten eta lan-baldintzen arteko ezberdintasunak ezinbesteko bihurtu dira enpresa handien akumulaziorako, produkzioaren leku-aldaketak ugarituz.

Laugarren globalizazioarekin batera, ezagutzaren gizarteak, kapital ukiezina- ren aldeko diskurtsoak, mundu-mailako eredu neoliberalaren inposizioak, komunikabideen garrantzi estrategikoak, Internet-ek, produkzioarako sistema berriek eta abarrek, geure egunerokotasuna, geure aurreikuspena eta geure etorkizunerako begirada eraldatu dizkigute. Halaber, laugarren globalizazio honetan, mundu-mailako *american way of life*, homogeneizazioa eta inperialismo kulturala ditugularik, maren- moto berria izango balitz bezala, intentsitate ezberdineko gerratan islatuz, zazpi mila kultura eta herriren matxinaden bultzakadak ditugu agerian.

Horrela, bada, gaur egungo zibilizazio kapitalista hau —mendebaldeko zibilizazioa deritzona— posible izan zitezkeen mila zibilizazio ezberdinen arteko bat dela kontsideratuz, gaur egungo laugarren globalizazioa osatzeko elkartzen diren diseinu eta koloreak aipatuko ditugu.

ABERASTASUNAREN ETA POBREZIAREN METAKETA

Estatu handien pean eta enpresa multinazionalen pean dagoen gaur egungo sistema ekonomikoak merkatuaren “eskariak” betetzen ditu; baina ez alderantziz: behar sozialak bi mundu ezberdin eraikitzen ditu. Batean, etekin pribatuen inguruan dagoen “Iparra” agertzen zaigu, gero eta garatuagoa. Bestean, planetaren “Hegoa” osatzen duten estatu gehienentzat, sistema hori “kanporatze”-prozesuetara mugatzen da, hots, infernuaren ispilua agertzera, bertan behar sozialen azpigarapen nabaria islatzen delarik.

Horrela, datu hotzek 1.200 milioi pertsona baina gehiagoko probrezia-poltsa dagoela erakusten dute. Latitude horietan gatazka nazionalak eta intentsitate txiki-ko gerrateak hedatzen diren bitartean, estatu pobreetako 3.500 milioi biztanle baino gehiagok Frantziak baino sarrera global txikiagoa dute. Horrela, munduko biztanleriaren %23 estatu industrializatuak dagokie, eta horiek munduko produktu gordinarren %85 dute, estatu txiroetako 4.800 milioi biztanlek gainerako %14rekin konformatu behar dutelarik. Era berean, estatistikek urtero 14 milioi haur janari-gabezia edota beherakoaz hiltzen direla islatzen dute, munduko zientzialari eta ikertzaileen %25 gerra-industrian lanean ari diren bitartean.

INTERNAZIONALIZAZIORANZKO PROZESUA

Kapitalismoaren barnean berezkoa den indar produktiboaren sozializazioaren prozesuak “internazionalizazioa” eraman gaitu, gaur egungo prozesu produktiboaren interdependentziaren hazkundera nabarmenduz. Internazionalizazio-prozesua hiru arlotan gauzatzen da bereziki:

- Lehen, instituzionalizazio-mailan duguna. Hain zuzen, bigarren mundu-gerraren ondoren eta Estatu Batuen hegemoniaren menpean, munduko harreman ekonomikoak arautu nahi zituzten erakundeak sortu ziren (GATT, FMI, MB, G-7), eta, asmo bereberekin, baita harreman juridiko-politikoak arautzekoak ere (NBE, NATO).
- Bigarren, erregionalizazio-prozesua dugu. Preseski, erabaki ekonomiko-politikoen zentralizazio-prozesu hori Estatu-Nazioa baino gune zabalagoetan gertatzen da, hots, nazioarteko ekonomiaren bilakaera multipolarraren bidez zehazten da, munduko hegemonia dominazioko hiru ardatz nagusitan (Estatu Batuak, Alemania, Japonia) berrosatzen den “erregionalizazio-prozesuan” islatuz.
- Hirugarrena, enpresa multinazionalak dira. Horiexek dira, beharbada, kapitalaren kontzentrazio-, zentralizazio- eta internazionalizazio-prozesuaren adibiderik garbiena. Enpresa erraldoiak dira, hamarka eta ehundaka mila langile dituztenak (General Motors: 775.000, IBM: 383.000, Ford: 370.000, Daimler Benz: 370.000, Siemens: 365.000, Philips: 305.000, Unilever: 300.000, General Electric: 292.000). Multinazional horien inbertsio itzelen esku daude sarritan estatu askoren produzioa eta enplegua, eta, horrela, planetako estatu eta herrialde gehienek inbertsio horien eskuraketan oinarritzen dute politika ekonomikoa. Halaber, enpresa transnazionalak beren eza-rrerarako beharrezkoak diren baldintza ekonomiko, sozial, politiko, kultural eta ekologikoak inposatzen dituzte.

GLOBALIZAZIO EKONOMIKOAREN PROZESUA

Globalizazio-prozesua internazionalizazio-prozesuaren adierazpen gordin modura agertzen da, eta Estatu-Nazioan oinarritutako metatze-sistematik mundu mailako

merkatuan oinarritutako sistemara iragatea egiten du, planeta osoa hiri global bihurtuz eta bere barneko ekonomia ezberdinen interdependentzia areagotuz. Globalizazioa-ri dagokio, halaber, fordismoan oinarritutako nekazaritzako eta industriako metatze-sistematik, mikroelektronikaren iraultzaren teknologietan oinarritutako industria-zerbitzuzko sistemara iragatea. Globalizazio hori prozesu historiko baten bidez agertu da. Hasieran, 70eko hamarkadan deslokalizazio produktiboak gauzatu ziren; eta estatu garatueta zonalde industrializatuaren beherakadarekin, Asiako herensugeen gorakada etorri zen; hots, Singapur, Hego Korea eta Taiwan etorri ziren gero; eta azkenik, gaur egun Txinako Errepublika Popularrean bost zonalde ezberdinetan eta kostaldeko 40 hiritan dugun kapitalismo basatia.

Globalizazioak mundu-mailako esklusioa birbanatzen du, gero eta gehiago, hirugarren munduko zatiak lehen munduan daudelarik (hain zuzen ere, 35 milioi pertsona EEBBetan, 55 milioi EEETan eta Japoniako familien laurdena pobrezian bizi dira). Prozesu hau estatu garatueta ari den deslokalizazio produktiboaren, gastu sozialen eta lansarien murrizpenaren, babes sozialen inguruko ahazturen eta lan-merkatuaren desregularizazioaren joeren oinarrian dago.

FINANTZA-BURBUILA

Baina, inbertsio produktiboan errentabilitate-espektatibaren ezagatik, kapital-masa handiek espekulaziora jotzen dute eta kontrolaezin bihurtzen dira. Horrela, finantza-ekonomia gero eta aldenduago dago ekonomia errealetik, eta prozesu ekonomiko oro menderatzen du. Kapital-masa horiek libreki zirkulatzen dute interes-tasen, politika fiskalen eta hazkunde-zurumurruek arabera, eta munduko elkartrukeko harremanak aldatzeko gaitasuna dute. Dibisa-merkatuetatik, balore-merkatuetara igarotzen dira etekin errazaren bila, eta esku pribatueta uzten dira, banku-deposituetatik, inbertsio-fondoetatik, pentsio-fondoetatik eta abarretatik datozen kapital-kopuru erraldoiak.

Fenomeno hau hain indartsua izanik, egunero munduan zehar dabilzan mone-ta-bolumen handiek, banku zentralek beren moneten defentsan egin behar duten esku-hartzea ere gaitzen dute. Horrela, ekonomia osoak jartzen dira kolokan. Hain zuzen, Asiako Hego-Ekialdeko herriak prozesu honen biktima izan dira; lehe-nago lurralde horietan kapital mordoa sartu bazen ere, orain, beren ahalmen espor-tatzaileak ahuldu direnean, kapital espekulatioek ihes egiten dute, herri horien ekonomia desorekatuz.

Azken 15 urteotan ondasun eta zerbitzuen ekoizleek sortutako aberastasunaren zati handi bat, espekuladoreek eskuratu dute, eta, ondorioz, gaur egungo 450 fortu-na handienek humanitatearen erdiaren urteroko errenta gaitzen dute. Ekonomia errealearekin inolako loturarik ez dutenez, 1995. urtean, kapital-trukeen bolumena bilioi eta erdi dolarrekoa izan zen; alegia, planetako banku zentral guztien truke-erreserba osoa baino gehiagokoa.

Lurralde desberdinetako ekonomiak elkarren artean gero eta menpekoagoak diren gaur egungo munduan, merkantzia- eta inbertsio-fluxuak kapitalen trukearen

%2 inguru baino ez direla estimatu da; gelditzen den %98 hori fluxu espekulatiboa da. Horrela, gaur egungo ekonomia espekulatiboak bere menpean hartu du ekonomia erreala.

MIKROELEKTRONIKAREN IRAULTZA

Laugarren globalizazio honetan mikroelektronikaren iraultzatik datozen teknologia berriek ordezkatu dute fordismoak ezarritako sistema teknologikoa. Ikus ditzagun lan-munduan ekarriko dituen aldaketak.

- **Enpleguaren egitura.** Ekonomiak hirugarren sektorera joko du, nekazaritza eta industriaren kaltetan. Beraz, enplegua hazi egingo da hezkuntzan, ikerkuntzan, aholkularitzan, ostalaritzan, osasun-zerbitzuetan, aire-garraibideetan eta antzekoetan. Gaitasunen eta kualifikazioen egitura aldatu egingo da mantenimenduan, informazioan, ikerkuntzan eta zenbait sektoretan, ondorioz pentsamoldeak, jokaerak eta jarduerak eraldatuz.
- **Lanaren antolakuntza.** Teknologia berriek duten ahalmen produktiboa bideratzeko, sorkuntza, ekimena, enpresarekiko atxikimendua eta kualifikazioa dituen langileria berria behar da. Jakina, fordismoak zekarren ekimen gabeko eta kualifikazio gabeko langileriak ez du hemen balio. Teknologia berriek produkzio-serie motzak egiteko ahalmena dute, eta horrek malgutasun handia eskatzen du, aldaketa azkarrak egin ahal izateko.

Balio-aniztasuna duen produktua eskatzen du sistema produktibo berriak, eta lan-taldeak bihurtzen dira gestio-sistemaren oinarri. Jakina, ahalmen produktibo berriak bideratzeko, kapitala enpresa barneko boterea birbanatzera derrigortuta dago, eta, ondorioz, hemen dugu kapitalaren eta erakunde sindikalen arteko gatazka, egoera berria bakoitzaren kontrolpean ezartzeko.

- **Enpresaren egituran** hiru joera nagusituko dira. Alde batetik, informazioaren garrantzia handitu egingo da, produkzioa ordenagailuen laguntzaz egiteko; beste aldetik, malgutasun produktiboa konpetibitatearen oinarri nagusi bihurtzen ari da, gero eta gehiago. Alabaina, *just-in-time* leloari jarraituz, eskatutako produktuak —eta ez besterik— eskatutako unean —eta ez bestean— egitea exijitzen du produkzio berriak. Hirugarren tendentziak zeregin guztien integrazioa bideratzen du, informazio-trukaketa multidirekzionalean oinarrituta —informatikari esker—.

Horrela, enpresa moderno berriak funtzio ezberdinak komunikazio-sistema berean integratzen ditu, errentabilitate globalaren bila. Hemen, lanaren eta kostuaren kontrol zuzenak bere garrantzi historikoa galtzen du, ikusmolde estrategikoago baten mesedetan. Horregatik, gero eta gehiago, motibazioa konpetibitatearen funtsezko auzi bihurtzen ari da.

- **Lan-kontratua.** Gizarte industrializatueta paradigma zibilizatorioa izan den “lan-kontratu” kapitalista ere eraldatzen ari da. Orain arte, langileriak bere lan-indarra saltzen zuen soldataren truke; egoera berri honetan, soldataren truke, langileriak bere lan-indarra eta baita enpresarekiko atxikimendua ere saldu behar ditu. Horrela, egoera berri honetan, zenbait elementu politiko eta ideologiko txertatzen dira lan-kontratuaren egituran.
- **Lan merkatua.** Automatizazio-prozesuaren ondorioz, produktibitatea ikaragarri handitzen ari da; eta eskariaren igoera txikia gizartearen ikurra den artean, eskaintzaren hazkundera biderkatu egiten da, eta aipatutako eskaria betetzeko behar ditugun langileak gero eta gutxiago dira, langabezia gero eta estrukturala-goia bihurtuz. Horrekin batera, malgutasun produktiboak malgutasun sozio-laboral bihurtzeko ahaleginak egingo ditu, eta, ondorioz noizbehinkako kontratuak jaun eta jabe hedatuko dira zenbait gizarte industrialetan. Azkenean, prekaritatean oinarritutako gizarteak zuzenki modelatuko du gazteen, emakumeen eta baztertuen bizi-etorkizuna.

NEOLIBERALISMOA

Hirurogeita hamarrekota hamarkadaren erdialdean eredu fordista lur jota gelditu zen alde guztietatik: lanaren antolaketa gisa, metaketa-erregimen gisa eta erregulazio-eredu gisa. Horrela, produkzioak eta merkatuak internazionalizatu egin diren bitartean, Nazio-Estatuaren eremuan gauzatzen ziren erregulaketa-sistemak zaharkituta gelditu dira. Nazio-Estatuen eta mundializazioaren arteko hutsunea kapitalismo basatiak bete du, konpetibitatearen logika eksklusiboaren menpe. Ondorioz, logika sozial eta politiko osoa merkatu mundialak ezarritako logika ekonomikoaren menpe jarri da. Errentagarri jotzen ez diren zerbitzu nahiz enpresa publiko eta sozio-kulturalak kentzekoak dira, Lehen Munduan esparru publiko urria desmantelatu eta Hirugarren Munduan esparru publiko minimoa bera ere sortzea eragotziz.

Ofentsiba neoliberalarekin batera, eredu kultural indibidualista areagotu, ezegonkortasun sozio-laborala orokortu, eta korporatibismoa ohiko kultura bihurtu da. Aldi berean, gizarte dualak, emakumearen diskrimazioa eta behin-behineko lan kaskarrak areagotu dira. Egoerari aurre egiteko, boterearen aldeko kultura berriak, ordena, hiri-segurtasuna eta bakea aldarrikatzen ditu.

SOZIALISTA IZANDAKO HERRIAK

Merkatuaren hegemoniaren pean txertatzeko dabiltzan sozialista izandako herriek, lorpen ezin okerragoak gauzatu dituzte: pobreziaaren hedapena, ezberdintasun sozialak, langabezia handitze ikaragarria, zorduntze-prozesuak, ustelkeria, eta abar.

Herri hauek (Polonia, Txekia, Eslovenia, Hungaria eta Herri Baltikoak kenduz) Hirugarren Munduan birkokatzen ari dira. Dena den, prozesu honetan eratutako hogeita lau nazio berriek aurrerapauso ikaragarria adierazten dute Nazio-Askape-

nerako gatazkaren ikuspegitik. Era berean prozesu honetan gertatutakoak berriz ere azpimarratzen digu, ezen eskubide indibidualak, partaidetza, konkista sozialak, autogestioa, autodeterminazio-eskubidea eta iraultza kulturala bezalako elementuek, ezinbestekoak izateaz gain, garrantzi estrategikoa dutela proiektu berriak gauzatzeko.

EMAKUMEEN EGOERA

Esperientzia historikoak erakusten digunez, herri industrializatueta Ongizate-Estatuaren ezabaketarekin batera “gastu publikoa” murrizen denean, edo Hirugarren Munduko herrietan “doikuntzarako plangintzak” aplikatzen direnean, emakumeen bizkarrean jausten da ia esfortzu osoa. Herri industrializatueta, gero eta gehiago, emakumeak gehiago zabala dira langabetuen zerrendetan, soldata txikietan, kualifikazio eskasean, kanporaketa sozialean, prozesu produktibo tailoristetan, eta ezkutuko edo murgildutako ekonomian. Aldiz, Hirugarren Munduan bideratutako industrializazio-prozesuetan, zonalde frankoetan edo enpresa makiladora horietan, 15 eta 25 urte bitarteko emakumeak modu masiboan erabiliak izaten dira, inolako eskubide sozio-politikorik gabe eta ikaragarritzko lan-baldintzak eta bizi-baldintzak ezarritik.

Familia-egitura ere eraldatuz doa, batez ere gizarteko sektore txiroenetan, babes- eta biziraupen-mekanismo nagusia familia delako. Horrek atzera botatzen du emakumearen emantzipazio-prozesua, berriz ere etxeko lanera itzularazten baitu.

HOMOGENEIZAZIORANTZ

Internalizazio eta mundualizazio horrek bilakaera bat islatzen du, kapitalismoaren baldintzetan indar produktiboen garapenak “homogeneizaziorantz” bideratzen duelarik. Homogeneizaziorako joera honek inolako trabarik gabe egiten du aurrera prozesu produktiboen, industria-tekniken, kontsumo-moduen eta bizimoduen alorrean, eta zailtasun handixeagoz pentsamolde- eta politika-mailetan.

Kultura-mailan, garapen-eredu horren aurrerakadak kultura ezberdinen amaiera adierazten du (amerikar kulturaren onarpena oinarritzat hartuz) eta halaber, giza-ki kontsumidore/produktorea sortuz, zeina zori indibidualaren bila dagoen, non “hobeto bizi” ahal izango den, solidaritate, komunitate edo izate sozialik gabe, inperialismo indartsuenaren menpean, honek daramatzen kategoriak, hizkuntza eta kultura onartuz.

Hizkuntza eta kultura nazionalen alorrari dagokienez, planetako gizakien bioaniztasuna osatzen duenetik, horien bereganatze-abiadurak bizkortu egiten ditu homogeneizazio-prozesuak, eraso areagotuz eta babesik ez dutenen biziraupena arriskuan jarritik. Horrela, nazio-estatuak estatuaren indarra erabili dute beren kultura defendatzeko, eta estatu gabeko nazioak egoera jasanezin batean aurkitu dira. Halaber, mendebaldeko kulturaren zapalkuntzaren aurka, Hirugarren Munduko herrietan erreakzio bereziak gauzatu dira: islamismoa, askapenerako teologia eta abar.

INPERIALISMO KULTURALA

Egoera horretan inperialismo kulturalaren helburu nagusia, injustiziaz beteriko globalizazio kapitalista-inperialista normaltzat onartuko duen “subjektu berria” gautzea da. Horretan, “*american way of life*” dakarren pertsona berria inposatu nahi du mundu-mailan. Bere fortuna indibiduala, bere botere indibiduala eta bere profesioaren garapena soilik bilatzen dituen sustrai gabeko pertsona; horrek inolako sustrai sozial, nazional edo komunitariorik ez du, baina munduan zehar hedatuko da. Jakina, kapitalismo mundializatu eta inperialista egoera normaltzat onartuko duen subjektua ez da antzinako katoliko-tradizionalista. Alderantziz, kapitalismo mundializatuak pertsona berria eskatzen du: unibertsalista eta kosmopolita; baina hori bai, sustrai gabekoa eta bereziki norberekerian oinarritutako pertsona indibidualista eta indibidualizatua. Biztanle ezberdinek sekula baino injustuagoa eta zentzugabekoa den gizartea, normala bailitzen kontsideratzea, horixe dugu inperialismo kulturalaren eginbehar nagusia.

Komunikabideen monopolioa duelarik, auzi edo gatazka historikoa sustraiturik duten gizarteetan, inperialismo kulturalak gatazkaren kausekiko eta zergatiekiko sentsibilizazioa ezabatu du gizarteetan, eta aldi berean, kausa horien ondorioz dau den efektuekiko (borroka armatua adibidez) birsentsibilizatu du. Horrela, inperialismo kulturalak “efektuekiko terapiak” eta horrek eskatzen duen “efektuen aurkako kontsentsu zabala” bultzatzen ditu, kausekiko eta zergatiekiko zapalduak demozatuz.

Orokorki, berdintasun, eskubide eta justiziaren aldeko egitasmo kolektiboak baliogabetuko ditu inperialismo kulturalak, horien ordeztu gizabanakook gizartearen arrakasta pertsonala lortzeko daramagun gatazka gorapatzuz.

KOMUNIKABIDEEN GARRANTZI ESTRATEGIKOA

Ezagutzaren gizartearen bizi gara, eta informazio eta komunikaziorako sistemak garai berriaren zutabe bihurtu dira. Halaber, komunikabideen kontrola ezinbesteko bihurtu da gatazka sozial eta politikoetan. Komunikabideek “informazioa” eman beharko lukete; baina eginbehar horretan mezuaren kontzeptu ezberdinak artikulatzen dituzte “iritzia” bideratzeko. Jakina, komunikabideen kontsumoa gizartearen txertaturik dagoenez, zenbait “informatibo”, “tertuliano” eta abar egunero sartzen dira gure etxebizitzan, eta guk nahi ez arren ere entzun edo ikusi behar ditugu, guretzat ordu aproposak izaten diren horietan. Gainera, “ausentzian” eta “presentzian” funtzionatzen duen sistema bat dago, zeinean, boterearen aldeko albiste eta ekimenak gorapatzaren diren, eta boterearen aurkako albiste eta ekimenak baliogabetu eta ezkutatzaren diren.

Horrela, komunikabideek eraikitzen dute gizartearen gehiengoaren “kontzientzia soziala”. Globalizazioaren garaian komunikabideen mega-enpresa batzuk inperialismoaren eskusartzea legitimatuko lukeen “kontzientzia unibertsala” bideratzen dute. Internet-en inguruko eztabaida ere aipatu beharko genuke, zeinak ba-

tzuentzako informazioa demokratizatzeko aukera historikoa ekarri duen; baina, gero eta gehiago, herritarrak kontrolatzeko orain arte ezagututako sistema sofistikatuaren gisa agertzen zaigu.

ESTATU-NAZIOAREN KONTRAKO MUNDUKO HERRIEN MATXINADA

Estatu-Nazioaren kontrako borroka mundu osora zabalduta da, eta Estatua-Hizkuntza-Nazioaren ereduak finkatuta zegoen lekuetan, askapen mugimendu zahar-berriak sortu dira. Nazio berrien askapenerako borroka sozialismo errealean jausialdiaren oinarrian dugu; Jugoslaviako herrietan gauzatutako gerrak; Txetxeniako lehen eta bigarren gerra; Irlanda, Euskal Herria, Eskozia, Belgika, Korsika, eta abar Europan; Palestina, Kurdistan, Berberia; Saharatik hegoaldera kontinente osoa iraultzen duten 30 gerra inguru daude Afrikan; dozenaka herriren matxinada Asia osoan zehar; Amerikako indigenen esnatze-prozesua. Horiek guztiek argi erakusten digute munduko protesta sozial eta politikoa fenomeno honek duen garrantzia.

Gaur egun, herri anitzetako askapen-mugimenduek borrokan dihardute, inperialismoaren aurkako frontea osatuz. Eta herrien aurkako gerra daramaten Estatu-Nazioek osatzen dute inperialismoaren aldeko frontea; eta horien artean artikulazio hierarkikoa osatu dute. Artikulazio horren gailurrean Estatu Batuetako inperialismoa dugu. Horrela, inperialismoaren kontraerasoa bi era ezberdinetan bideratzen da. Alde batetik, “Estatu Barneko arazoetan eskusartzearek eza”-ren aldarrikapenaren bidez, Nazio-Estatuaren biolentziaren monopolioa zilegi bihurtzen du, herriaren aurkako sarraskiak baimenduz. Aldi berean, Estatu Batuek munduko biolentziaren monopolioa aldarrikatzen dute berentzat, beraien hegemoniaren aurka diharduten Estatu-Nazioak erasotzeko “eskusartzerako eskubidea” aldarrikatuz.

DEMOKRAZIA ORDEZKATZAILAREN INPOSAKETA MUNDU ZABALEAN

Kapitalismoaren hirugarren globalizazioak bideratu zuen demokrazia ordezkatzailerak, mundu-mailako inposizio baina ez zuen lortu. Herri industrializatueta “faxis-mo ezberdinez” pikutara bidali zuen egitasmo hori. Aldi berean, Hirugarren Munduko herrietan mota guztietako diktadore eta militarrek sortu ziren mendebaldeko eredu demokratikoaren gerizpean. Baina, kapitalismoak demokrazia burgesa edo ordezkatzailera behar du bere garapen egokirako, eta laugarren globalizazioan honen aldeko saio berria bideratzen ari da.

Demokrazia burges berri horiek dominazio-sistemak eta zapalkuntzak egokia gozilegiztatzen dituzte, eta jadanik ez dute funtzionamendu demokratikoa gehiago bermatzen. Gai honetaz Garzon epailearen kasua paradigmatikoa da. Amerika Latin-dar osoan demokrazia ordezkatzailaren defendatzaile sutsuena bailitzen agertzen den bitartean, Espainiako Estatuaren barnean berak gidatzen du disidentziaren aurkako eta errebindikazio demokratikoen aurkako errepresioa. Alabaina, demokraziaren defentsan nazioartean egindako lana, itxurazkoa da soilik; Espainiako Estatuan benetako bilakaera faxista ezkutatu eta bermatzen duena.

Bereziki Estatu-Nazioetan, demokrazia dominazio-tresna huts bihurtzen da; hauteskunde-sistemak, ordezkapen-sistemak eta ebazpen-sistemak ito egiten dute herrien eta gizabanakoen borondatea, sistema osoa inbutu handi bihurtuz. Demokrazia ona da demokratizazio-prozesua eragozten badu; eta hemen ere, Espainiako kasua paradigmaticoa da, Perukoa edo Turkiakoa bezalatsu. Ordezkapen-sistemak —alegia, gehiengo/gutxiengoaren sistemaren arabera mugitzen dena sistemak— eskubideen menpekota izan behar du beti, eta ez alderantziz, Espainiako kasuan agertzen zaigun bezala.

MUGA EKOLOGIKOAK

Esandakoaren ondorioz, eskariaren ahalmenari soilik mugaturik dagoen ekonomia-aren hazkundeak planetako airea, ura eta lurra pozoindu ditu. Enpresa multinazionalen interesetan egindako munduko baliabideen ustiakuntzak baliabide energetikoen agorpenaren arazoa ekarri digu (gaurko abiaduran jarraituz gero, 50 eta 200 urte bitartean gure baliabide energetikoak agortu egingo dira). Horrez gain, gaur egun akumulatutako arazoak edo ingurugiroaren desorekak (ozono-geruzaren zuloa, klimaren aldaketa, uraren kutsadura, oihan tropikalen suntsipena, euri azidoa, hondakin toxikoak, berotegi-efektua, erosioa, arazo nuklearrak eta abar), guztion bizirau-penerako baldintza materiala den gure ekosistema kili-kolo dagoela adierazten digu. Era berean, hazkunde ekonomikoaren mugak erakutsiz, gaur egun daukagun garapen-ereduari buruzko ikerketa eta eztabaida soziala ezinbesteko bihurtzen da.

KONKLUSIO GISA

Baldintza hauetan, planetako biztanle guztiei oinarritzko estaldura bermatuko dien “karta soziala” eta zenbait baldintza sozial betetzen ez badira, azpikontratazioa, soldata txikiak, gastu sozialen murrizpena eta malgutasun laborala denen kalterako hedatuko dira. Etorkizuna argitzeko, bai produkzioari dagokionez eta bai ekosistemari dagokionez ere, ezinbestekoa da mundu-mailako erregulazio ekonomiko-soziala.

Halaber, kulturaren merkantilizazioak kapitalaren erreprodukzio hedatuaren adierazpen politiko-kulturala islatzen du, zeinak munduko herrien identitate kultural eta nazional guztiak ezabatzeko joera duen (munduan dauden 8.000 hizkuntza desagertzeko arriskuan ezarritik).

Eta dagoen ustiakuntza sozialaren aurka eta sufritutako akulturalizazio eta desnazionalizazioaren aurka, gaur egun munduan dauden erresistentzia-mugimenduen arteko artikulazio solidarioa egitea premiazko bihurtu da, Hirugarren Munduko Herriak eta Lehen Munduko Herrien arteko artikulazioa eginez, eta nazionartekotasun edo internazionalismo berria gauzatuz.

BIBLIOGRAFIA

- AMIN, S. (1996). *Les défis de la mondialisation*. L'Harmattan, Paris.
- AMIN, S. (1999). *Capitalism in the age of globalization*. Zed Books, Londres.
- CHESNAIS, F. (1994). *La mondialisation du capital*. Syros.
- DIETERICH, H.; DUSSEK, E.; FRANCO, R.; PETERS, A.; STARHMER, C.;
ZEMELMAN, H. (1999). *Fin del Capitalismo Global. El Nuevo Proyecto Histórico*. Txalaparta.
- ESTEFANÍA, J. (1997). *La Nueva Economía. La Globalización*. Debate.
- GOUVERNEUR, Jacques. (1994). *Les Fondements de L'Economie Capitaliste*. L'Harmattan, Paris.
- Informe Anual. (2000). *La situación del mundo 2.000*. Icaria.
- MCCHESENEY, R. (1997). *Corporate Media and the Threat to Democracy*. Seven Stories Press, New York.
- MENDIZABAL, A. (1998). *La Globalización*. Ed. Hiru.
- National Geographic. (1999). *Cultura Global, 1999ko abuztuko zenbakia*.
- PETRAS, J. (1999). *El Imperialismo Resurgente*. Hiru.

Burujabetasuna eta desordena monetarioa

Henrike Galarza Prieto, NUPEko irakaslea, UEUkidea

BURUJABETASUN NAZIONALAK GAUR EGUNGO MUNDIALIZAZIOAN

Azken hogeitun urteotan, nazioarteko merkataritzaren hazkundea estatuen barne-produktu gordinarena baino handiagoa izan da. Era berean, baina prozesua pixka bat geroago hasita, nazioarteko eta barneko finantza-eragiketak ugartu egin dira, eta herri guztietatik barreiatu dira, nahiz bi mundu-gerrateen tartean izan zuten mailara ez heldu. Nazioarteko era guztietako eragiketa horien hazkundea mundualizazioa edo globalizazioa izenaz ezagutu ohi dugu.

Finantza-mundualizazioa kolokan jartzen ari da burujabetasun nazionalen izaera. Moneten arteko truke-tasak, salbuespenak salbuespen, uneoro aldatzen ari dira merkatuen arabera, egonkortasunik eza dibisa- eta finantza-merkatuetan ezagutari nagusienetako bat bihurtuz. Bitartean, hazkunde ekonomikoa nabarmenki apaldu da herri industrializatuetan, ondorioz, jendeen diru-sarreraren arteko ezberdintasunak eta epe luzeko langabezia —eta honi dagokion jende-bazterkeria— handiagotuz, besteak beste. Bestalde, jarduera produktiboek eta kontsumoek eraginda, naturak jasaten dituen eraso ekologikoak gero eta bortitzaioak dira.

Kinka larri honetan, Nazio-Estatuaren eta honi dagokion subirotasunaren eraldaketak etengabe eztabaidatzen ari dira. Kapitalismoaren aro keynesiarra amaitutzat eman ondoren, erabaki politiko-ekonomikoak errotik aldatzen saiatu dira bai gobernu kontserbadoreak eta bai gobernu sozialdemokratikak ere. Politika ekonomikoaren aldaketa horiekin batera, burujabetasun nazionalen (*estatalen* zehazki errandak) esanahia ere aldatu da, hots, burujabetasunaren eduki praktikoa aldatu da.

Estatu barneko aldaketa politiko-ekonomikoak era askotarikoak dira: gastu sozialen murrizketak, jarduera produktiboen desarautzea, enpresa eta zerbitzu publikoen pribatizazioak, langileen eskubideen aurkako lan-legerien erreformak, zehazkako zergen igoera eta errentaren gaineko zergaren erreforma kontserbadoreak, besteak beste.

Baina ezin ditugu ahaztu aldaketa kualitatiboak: inbertsio publikoak egiteko erabaki-irizpideak edota enpresa eta zerbitzu publikoen kudeaketaren helburu estrategikoak, merkatu-irizpideen bitartez zehazten hasi izan dira. Lehen, guztiontzako lanpostuak izatea eta hazkunde ekonomiko handiena lortzea ziren helburuak; orain, besteak beste, ‘eraginkortasuna’, ‘lehiakortasuna’ edo ‘aurrekontu publikoen kontabilitate-oreka’ bezalako leloak dira nagusi. Lan-baldintzen gogortze larria (soldatak txikiak direnez, ‘*working poors*’ ohiko haien bizimodu xumeari eusteko gai ez diren langileak muturreko adibide dira) eta gizarte-bazterkeriaren hazkundera izan dira politika kontserbadoreen emaitza ekonomiko nagusiak.

Estatuaren aurka, Ongizate-Estatuaren aurka zehatzago esateko, banakako askatasun ekonomikoa aldarrikatu dute. Hau da, neokontserbadoreek dirua irabazteko eta gastatzeko ahalik eta traba eta lege gutxien izatea dute helburu. Horien ustez, merkatuko ‘esku ikustezina’ da baliabide ekonomikoak banatzeko mekanismorik onena. Beraz, ekonomialari horien arabera, kontsumitzailearen subiranotasuna merkatu-ekonomian bakarrik errespetatzen da. Hala ere, merkatuak egonkorraz itateko, gainerako ekonomialari guztiek gutxieneko egitura instituzionala beharrezko dela onartu dute.

Nazioarteko jarduera ekonomikoentzako araudi-egitura bat sortu izan dute estatu-nazioek, eta banakako eragile nagusienetarikoa izaten jarraitu dute. Egitura politiko horiek, ekonomia globalari eusteko eta haren sekuritate-sarea ziurtatzeko sortu dituzte estatu-nazioek. Bai ordezkari ofizialek bai aferetako exekutiboek egitura horiek beharrezkoak direla aitortu dute, haiek gabe merkatuek sortuko lituzketen emaitzak inork ez bailituzke gustukoak izanen.

Kapstein (94)

Logika berberari jarraituz, nazioarteari begira, politika ekonomiko kontserbadoreak ‘ekonomia irekia’ delako ideala azaleko xede modura aurkeztu badu ere, bai GATT izeneko (General Agreement on Tariffs and Trade-Merkataritzaren eta Mugasarien gaineko Ituna), bai Mundu-Merkataritzako Erakundea (MME) —1995an lehenengoari txanda hartu ziona— ondasun eta zerbitzuen nazioarteko merkataritza arautzen ibili dira. Finantzen kasuan ez bezala, erakunde horiek aintzat hartu zituzten estatuen neurri protekzionistak beren negoziazioetan, mugasarien desagerpena lortzeko epe luzeko helburu horren bidean; eta ondorioz, mugasarien gutxiagotzeaz gain, egokitze- eta harmonizazio-konponketak egunorokoak dira. Ondasun fisikoen merkataritzaren aferaz gain, ikustezinen eta zerbitzuen nazioarteko salerosketen araudiak aztertzen ari da MME: idazleen eta gainerako sortzaile artistikoen eskubideak, ustiapen-lizentziak, itsas garraioaren araudiak, ikus-entzunezko hedabideenak, eta abar. Biztanleen eta enpresen eskubide ekonomiko estatualak babesteko bultzatzen ari omen dira negoziazio horiek.

Finantza-munduan, aldiz, erabateko askatasun ekonomikoaren izenean, azken hogeitaz urteotan, interes-tasari eta eragiketa finantzarioei zegozkien lege murrizkorak ezabatzen joan dira, ‘finantzarizazioa’ deritzon prozesuari bidea erraztuz. Hau da, interes-tasa eta inflazioa handiak direnean, hazkunde ekonomikoaren apaltzeak, (ekoiztako eta saldutako ondasun eta zerbitzuen gehikuntza txikia edo negatiboa

denean) hazteko aukera eman ohi die finantzei. Hazkunde errealearen tasa txikia izanik, beren diruarentzako mozkin handiagoak lor ditzakete inbertsoreek finantza-merkatuetan, ondasun eta zerbitzuen merkatuetan baino. Ondorioz, gero eta garrantzi handiagoa du esparru finantzarioko kudeaketak edozein jarduera produktibo zuzentzean. Hala ere, txanponaren beste aldetik ikusita, finantzarizazioaren eskutik, jarduera produktiboetan inbertituko liraketen baliabideak, finantza-merkatuetan inbertitzen dira, hazkunde ekonomikoaren eta lanpostu-sorreraren kalterako.

Ingurumari zabal eta korapilatsu horretan egonik, lerro hauetan bi gogoeta bereizi nahi ditugu ondoko gaiei buruz:

- Burujabetzaren sorrera eta Estatu Modernoa: jabetzatik botere estatalera (kultura eta demokrazia tartean): merkatu nazionalak.
- Baliabideak esleitzeko gobernuen ahalmena eta homogeneousun monetarioa.

Gure asmoa ez da orotariko eta sakoneko azterketa egitea. Burujabetasun nazionala eta moneta abstraktua erlazionaturik daudela azaltzen saiatuko gara. Horretarako, errege-burujabetzatik hasita, Aro Modernoko Estatuaren sorrera eta horri dagokion burujabetasunaren garapena ikuskatuko ditugu. Ondoren, eragiketa ekonomikoak moneta-ordainketen bitartez egitearen bi ondorio formal eta praktikoa azalduko ditugu.

Alde batetik, moneta zentralizatua beharrezkoa da biztanleria jakin baten baliabide ekonomiko ezberdinak formalki alderagarriak eta batugarriak izan daitezen; eta are oinarritzeko, baliabide horien esleipena kudeatu ahal izateko.

Balore pribatuen produkzioa, bestalde, moneta-tankeran sozializatzen da. Beraz, moneta nazionalaren bitartez ordaindutako eragiketa ekonomikoen objektuen multzoa, hau da, produkzio nazionala, diru-kopuru bat da, produzitutako (eta saldutako) ondasun eta zerbitzu guztiak moneta abstraktuaren geruzaren barnean biltzen dituen, hain zuzen. Era horretan, ondasun eta zerbitzu ‘fisikoki’ ezberdinak —heterogeneoak, alegia— moneta berberaren kopuru bihurtzen dira. Moneta nominal nazionala eta produktu erreala, biak, bat dira errenta monetarioan. Identitate-erlazio hori ongi zehazten denean, oreka makroekonomikoa bermatzen da, eta gobernuaren ahalmen ekonomikoak, banakako burujabetzari ez dagozkionak, subiranotasun nazionalaren adierazleak dira.

Gaur egungo nazioarteko moneta-sistematik ezak eraginda, atzerriko finantza-ordainketa batzuk kaltegarriak dira identitate nazionalentzat. Gainerako arrazoi eta faktoreez gain, beraz, antolaketa eta kontabilitate monetarioak finantza- eta dibisa-merkatuen egonkortasunik ezaren sustraletan daude. Ondorioz, gaur egun mehatxupean dabilen burujabetasun nazionala indartzeko, ‘moneta-produktu’ delako identitate nazionala babestu behar da atzerriko finantza-ordainketetatik, batez ere kanpoko zorren diru-itzuleretatik. Instituzio berezi batek, banku zentraleko bulego batek esaterako, kanpoko ordainketen kudeaketaz arduratu beharko luke, bi zirkuitu monetarioak —barnekoa eta kanpokoak— garbiki ezberdinduz.

BURUJABETZAREN GARAPEN HISTORIKOA: POLITIKA ETA EKONOMIA (NAZIO-ESTATUA ETA POLITIKA EKONOMIKOA)

Ene lana konstruktibismo delako ikuspegi filosofikotik burutu dut. Konstruktibismoaren arabera harreman sozialak eta gizarte-eragileak etengabe elkar osatzen ari dira (*constitute each other*): Gizarte-eragileak eta horien nortasunak harreman sozialen izaerak sortzen dituzten heinean, gizarte-eragile horien jokaerek harreman sozialak eraikitzen dituzte.

Burch (98:2)

Egile batzuen aburuz, burujabetza edo subiranotasuna zehaztean, jabetza-eskubideak eta horien garapen historikoa oso esanguratsuak dira.

Hasieran, agintariaren jabetza-eskubidea bertzerik ez zen burujabetasuna; geroago, jabetza higigarriak eta higiezinak ezberdintzean, jabetza-eskubideen zatiketak lurralde-estatuaren sistemaren (*territorial state system*) eta nazioarteko kapitalismoaren sistema malguaren oinarri kontzeptuala sortzen lagundu zuen.

Burch (98:2)

Hau da, jabetza-eskubideak eta horiei zegozkien botereak banatzean, XVI. eta XVII. mendeetako ipar-mendebaleko Europako agintariak beren menpeakiko erlazio-sare bat eratzen joan ziren. Lurrik gabeko burgesia, merkatari nahiz bankari, ez zen banaketa horretatik esku-hutsik atera.

Errege-familien, elite pribilegiatuaren eta merkatari geldiezinaren ekimenetatik, Monarkia Koroa bihurtu zen. Gero Koroa-estatua izan zen, itun instituzional baten arabera agintariek jabetza-eskubideak merkatariei, burgesiari eta beste batzuei esleitu zizkietenean. Jabetza-eskubideak (kontzesioak eta monopolioak), komertzialki onuragarriak, era politiko abantailatsuan esleitzeko aukera, jabetzarako errege-eskubideetatik eta behar politikotik zetorkien agintariei ...

Burch (98:144)

Edward Carr (94:243) historialariak zioen legez, estatuaren eta subiranoaren pertsonaren arteko identifikazioa zen aro haren funtsezko ezaugarria. Aferetako mundua, onibarren jabetza eta harreman politikoak bat zetozeneko garai hartan, gatazkak eta guduak ugaritu ziren. Bitartean, egoera berri horren aurrean aukera ezberdinak asmatzen saiatzen ari ziren pentsalari eta filosofoak.

XVI. mendearen amaieratik XVII. mendearen erdialderako zurrunbilo sozialean, Grotius-ek eta Pufendorf-ek jabetza-eskubide eskusiboen alde idatzi zuten; Bodin-ek eta Hobbes-ek aginte legegile eta arbuiaezinaren alde. Argudio hauek harreman modernoaren sorrerarako eta burujabetza despertsionalizatuaren erakundetzerako osagaiak hornitu zituzten.

Burch (98:147)

Aginte absolutua, alde batetik, eta (biztanleriaren gutxiengo baten) giza-eskubideak, bestetik, orduko burujabetzaren bi mutur ezberdinak ziren:

Lurralde-eskubide tituluduntzat (*territorial rights-bearers*), hau da, lurren subiranotzat ezagut zitzaten, onibar-jabetza (*real property*) zen estatuen agintariek erabili zuten oinarria. Merkatarientzat, ostera, jabetza higigarria eta lege naturala oinarri ahulagoak ziren, eskubide-tituluduntzat ezagutuak izateko, hau da, askatasun eta burujabetza pertsonalak zituzten herritarrek izateko. Prest zegoen aro historikoa apurtzeko gai izanzen zen eskubideen, pribilegioen eta botereen arteko borrokarako eszenatokia.

Burch (98:144-5)

Jabetza higiezin/higigarria delako desberdintasunari zegozkion desberdintasun politikoak desagerrarazteko, estatua bultzatu zuten:

Burgesiaren kide batzuek eta burujabetasun zentralizatu eta tinkoagoaren aldekoek bat egin zuten aurrerapauso (erretoliko eta politiko) esanguratsuenetarikoa ekitean. Lotura feudaletatik askeagoa eta iraultza komertzialean parte hartzeko gero eta presua zen orduko burgesiak, bere jabetza eta eskubideak babestu nahi zituen irauten zuten lotura feudaletatik, aginte publikoa arma gisa erabiliz.

Burch (98:145)

Hau da, iraganeko monarka batek onetsitako eskubideen defentsan, estatu-legeak erabili zituzten monarka haren oinordekoaren aurrean.

Bi burujabetasun-mota eta bi jabetza-mota ziren borroka horren emaitza. Bata, estatu baten gaineko burujabetasuna, monarkari zegokiona; eta bestea, haren jabetzen eta haren beraren pertsonaren gaineko burujabetza pertsonal mugatua, banakako pertsonari zegokiona. Menpeko herritarren populazio baten gaineko subiranotasuna izan zezakeen agintari batek, baldin eta askatasun pertsonala (*potestas in se ipsum*) eta jabetza pertsonal pribatua (*potestas in re*) errespetatzen bazituen.

Burch (98:145)

Iraultza frantsesaren eskutik hedatu zen sistema zentsitarioa (gutxieneko zerga-kopuru jakin batetik gora ordaintzen zuten gizonezkoek soilki eman zezaketen botoa) oso adierazgarria da. Jabetza ekonomikoa eta aginte politiko zentralizatua aldi berean sendotzen ari ziren:

Behar politikoak eskaturik, norbanako askatasuna eta burujabetza pertsonala babestu eta handitu behar ziren, berrosatutako agintea estatu burujabeen zentralizatzeko. Askatasun pertsonalaren ezagutzeak eta horren babesak aginte boteretsu baten beharra sorrarazi zuten.

Burch (98:147)

Agintea pertsonala zen Amerikako altxorren kasuan gertatu zen moduan, estatuen jabetza eta errege-erreginen ondarea gauza bera ziren.

XVII. mendean, estatugintzaren (*statecraft*) eta jarduera ekonomikoaren arteko nahasketak argiki erakutsi duen legez, ekonomiaren eta politikaren arteko bereizketa hurrengo mendean gauzatuko zen premisa ideologikoa zen.

Burch (98:151)

Burujabetzaren desbertsonalizazio-prozesu honen barnean, besteak beste, ezaugarri kulturalak eta etnikoak nahasirik zeuden neurrian, Mendebaldeko nazionalismo indartsuenak sortzen hasi ziren. Britainia Handiaren Ipar Amerikako kolonien iraultzaileek “*We, the People*” idatzi zuten, eta Bonaparte-ren amets paneuroparrak huts egin zuen, kontinenteko nazionalismoak pizten lagundu ondoren.

XIX. mendean eratzen hasi zen nazionalismo modernoaren sortzailea, Rousseau izan zen. Beraren aburuz, nazioa ez zen subirano pertsonalarengan edo agintari-klasean gorpuzten; aitzitik, ‘nazioa’ eta ‘herria’ parekatu zituen filosofo frantsesak. Parekotasun edo identifikazio hura Frantziako nahiz Ipar Amerikako iraultzen funtsezko aldarrikapena izan zen (...) XVIII. mendean inondik ere ez zegoen kutsu demokratiko eta potentzialki popularra, lehenbiziko aldiz izan zuen klase ertainaren nazionalismo horrek.

E. H. Carr (94:244)

Azpimarratu nahi duguna hauxe da, alegia, Iraultza Frantsesa baino lehen, estatuaren —unitate politikotzat harturik— eta nazioaren —unitate kulturaltzat hartuta— arteko loturarik ez zuen halabeharrez egon behar; bi elementu horien konbinazioa kontzeptzio bakar batean azaltzea, estatu-nazioaren historiako ondorengo etaparen ezaugarri esanguratsua izan zen.

A. Cobban (94:249)

(Frantziako) Pentsamendu iraultzaile politikoaren lorpen erraldoia (onerako edo txarrerako) gobernu borondate demokratikoaren agerpentzat azaltzea izan zen, eta populuaren eta estatuaren —subiranoa zen aldetik— arteko identifikazioa.

A. Cobban (94:248)]

Bertze hitz batzuez erranda:

Nazioarteko ordenan Iraultza Frantsesak eragindako eraldaketak (...) ez ziren bakarrik politikoak edo ekonomikoak izan. Funtsezko aldagetak kontzeptualak izan ziren, eta horien arabera, kulturalki zehaztutako biztanleria-unitateei lagatu zien subiranotasuna, ‘herriaren nahia’-ren adierazpen bihurtuz.

Hutchinson *et al* (ed.) (94:241)

Begirada historiko labur honekin amaitzeko, gaur egungo estatu-nazioaren osagarriak bildu dituen aditu baten hitzak ekarriko ditugu hona:

Estatu-nazio bat erkidego politikoa da, integraziorako hiru ahalmen edo ezaugarri dituen. Lehenengoa, aginte politikoaren monopolioa erabiltzeko gaitasuna eta bere lurraldearen barnean bortizki aritzeko legitimazioa izatea. Bigarrena, gobernu bat izatea, hau da, jendartearen baliabideen esleipena finkatzeko edo haren gaineko eragin nabarmena izateko gai diren erabakiak hartzen dituen zentro bat izatea. Hirugarrena, haren ekimenen bitartez, jendeengan sustengu, identifikazio eta zintzotasun politikoak sorrarazteko gai izatea.

D. N. MacIver (82:300)

Hurrengo atalean, bigarren ahalmen edo ezaugarria hurbilagotik ikuskatu nahi dugu, hots, estatu-gobernu batek abagune ekonomikoaren gainean dituen (izan ditzakeen, agian) ahalmenak, eta moneta-desordenaren erantzukizuna, gaur egungo arazo ekonomiko nagusiei begira.

BURUJABETZAREN SUSTRAI MONETARIOAK

Araudiak, baliabideak banatzen dituztenak bereziki, gizarte-eraikuntzarako tresna dira.

Burch (98:2)

Gobernu burujabeak bere lurraldean izaten diren jarduera ekonomikoak bideratzeko gai izan behar du. Historikoki, estatu-administrazioaren garapenarekin batera, gobernuak ezberdintasun sozial batzuk ezabatu zituzten zentralizazio- eta homogeneizazio-prozesu luze eta, gehienetan, krudel batean. Tokian-tokiko moneta ezberdinak, hizkuntzak edota ohitura sozialak desagerrarazi zituen nazio menperatzailerak. Ikerketa enpiriko-zientifikoek lagunduta neurketarako edo pisatzeko tresnen eta unitate fisikoen nolabaiteko uniformetasuna ezartzen ari zen bitartean, moneta aferetan urre-patroia edo urre-eredua garatzen hasi zen.

Gure ustez, monetaren eta burujabetasun nazionalaren arteko erlazioaren ikuspegitik, oso garrantzitsua da homogeneizazio monetarioaren esanahi teoriko-praktikoa. Moneta berarekin ordaintzen diren eragiketek espazio monetario bat osatzen dutela azpimarratu nahi dugu. Zentzu horretan, burujabetasun ez-pertsonalaren esparrua, espazio monetarioa da. Moneta komuna erabiltzean, eragiketa ekonomiko isolatuak, pribatuak nahiz estatalak, multzo homogeneo baten elementu bihurtzen dira. Hau da, ikuspegi ekonomikotik, erkidego monetarioa da espazioa. Eta burujabetza modernoa espazio horri dagokio. Espazio horren banaezinezko osagaiak produktua eta moneta dira, identitate-erlazio batean, errenta monetarioa (*money income/revenu monétaire*) osatuz.

Esandakoaren arabera, moneta-batasunak burujabetasun nazionalaren objektua eta subjektua zehaztu ditu. Objektua monetarioa da (ondasun eta zerbitzuak azal monetarioaren barnean, errenta monetarioa, alegia), hots, erreala eta nominala, aldi berean. Eragile edo eginkari ekonomikoek —subjektuek— egiten dituzten eragike-

tetatik objektu ekonomikoak sortu ohi dira. Subjektu eta eragiketa pribatuak, baina objektu soziala. Gure irudikoz, ordea, burujabetasun nazionala ez da egoiliar isolatuen burujabetza pertsonalen batura; hau da, burujabetasun nazionalari subjektu soziala dagokio, eta ekintza edo objektu pribatuen batuketa ezin da inoiz soziala izan.

Lan pribatuak ezberdinak eta banakakoak dira. Alderaezinak ere bai. *A priori* ez dute ezer komunik. Neoklasikoek diotenez, eta haiekin batera ekonomialari gehienek, elkartrukea da alderaketa ahalbidetzen duen eragiketa, lan pribatuak lan sozial bihurtzen dituen, banakako produktu ezberdinak homogeneizatzen dituen. *Stricto sensu*, produkzioa elkartrukea ez denez (produktu berrien produkzioa da, eta ez jadanik existitzen ziren produktuen jabetzaren aldaketa), pribatu izaten jarraitzen du. Gainera, funtsezko eragiketa ekonomikoak bi pertsonaren arteko trukeak (kanbio erlatiboak) badira, orduan burujabetza ekonomikoaren jatorrizko ingurumari teorikoak gizabanakoaren erabakiaren inguruan kokatu beharko ditugu (banakako eskariaren eta eskaintzaren teoria). Horixe da gaur egun gailendu den ikuspegi teorikoa, sasi-liberalismoa muturrera eraman nahi omen duena. Mota guztietako kolektiboak sobera leudeke amesgaizto ultraliberal horretan... Nazioak ere ez lirateke izan-en, inolako legerik gabeko mundu-merkatu bakar ideal horretan.

Orain azaldutakoa laburbilduz eta errepikatuz, monetaren funtzio homogeneizatzailearen bi ondorio burujabetza nazionalarekin daude loturik. Eszenatoki sozial gisa, espazio ekonomiko nazionala ezin da soilki produkzio- eta kontsumo-ekintza pribatuetatik sortu. Bestalde, homogeneizazioa elkartrukearen aurreko baldintza bada —eta hala dela uste dugu—, produkzioan zehaztu behar da. Hau da, burujabetza nazionalaren ekonomia-oinarri teoriko-praktikoa monetarioa da. Merkatu nazionalen sorreran, (gainerako faktore politiko, ekonomiko eta sozialekin batera, noski) monetak duen funtzio ‘zenbatzaileak’ (monetari esker, produktuak gehi eta aldera ditzakegu zenbakiak bailiren) berezko dimentsioa eman dio burujabetasun modernoari.

Gobernuen ahalmen ekonomikoek oinarri objektiboa dute, baldin eta moneta-produktu delako identitatea, hots, monetaren zirkuitua, errespetatu bada. Orduan, espazio monetario nazionala ordenatua izango litzateke; hau da, arazo mikroekonomikoak eta ekologikoak (eta politikoak ...) ingurumari makroekonomiko orekatuan agertuko lirateke, eta ez orain bezala, non desegonkortasun makroekonomikoa gainerako arazoak larriagotzen laguntzen ari den.

Teoria menperatzaileak ez ditu espazio eta objektu ekonomiko bereziak aintzat hartu, jadanik ekonomiatik at “aurkitu” baititu:

.... mundualizazio ekonomikoa azaltzeko erabiltzen dugun moduak erabateko berraztertzea behar du. Munduko ekonomiak ez du kanpoan dagoen (*off-shore*) leku batean jarduten, estatu-nazioek emandako ingurumari politikoan baizik.

Kapstein (94:184)

Estatuen ekonomiak, bakoitza bere aldetik, espazio monetario ezberdinak badira, orduan espazio politikoa ezin da nazioarteko harremanen espazioa izan. Merkatu nazionala moneta nazionalaren azaleran zehazten den era berean, nazioarteko moneta bat —moneta nazionalen moneta— sortu behar da, nazioarteko moneta-espazio ekonomiko berezia sor dadin. Bitartean, herri bakoitzak badu bere aukera (ikus beheko bibliografia-atalean, Schmitt, Cencini, Tobar eta Galarza).

Moneta nazional batzuek ezin dute nazioarteko espazio monetariorik sortu. Berezko espazio monetariorik gabe, lurralde-ekonomia ez litzateke ekonomia nazionala izanen; moneta-batasunik gabeko biztanleria baten eragiketa ekonomikoek, isolaturik edo bildurik, ezin osa dezakete inolaz ere erkidego horren subiranotasunerako euskarri objektiborik. Tresna teoriko-praktikoa —moneta batua— izan ezean, alferrik lirateke borondate politikoa, araudi legalak eta ekonomiaz kanpoko gainerako faktoreak. Honen arrazoa, moneta nazionalen arteko heterogeneotasuna da.

EZTABAIDARAKO ONDORIOAK

A) Burujabetasun nazionala, kapitalismoa eta estatua ez dira adigai edo kontzeptu estatikoak; aitzitik harreman sozialek —hots, jendeen ekintzek— berrosatzen, birzehazten eta birsortzen dituzte etengabe. Erlazioak eta ekintzak aztertu behar ditugu, ez objektu finko eta aldagaitzak.

B) Bi burujabetasun-mota ezberdin daitezke: pertsonala eta nazionala. Lehenengo kasuko subjektua pribatua da; bigarren motari dagokiona, aldiz, soziala.

C) Itxuraz kontrairaultza kontserbadore-monetarista jabetza-eskubide pertsonalen alde egiten ari dela ematen badu ere (kontsumitzailearen subiranotasuna), errealtatean ikus daitezkeen ezberdintasun ekonomikoak direla eta, Ongizate-Estatuaren aurkako erasoen ondorioz, biztanleriaren gehiengoaren kalterako emaitzak ugaritzen ari dira.

D) Gobernu sozialdemokraten jardura bi helburu bateragaitzen artean kulunkan ari izan da. Alde batetik, desarautze kontserbadorearen aldeko presioak —kanpokoak zein barnekoak— onartu dituzte; eta bestetik, sozialismoaren politika ekonomiko eskuzabal eta tradizionalaren aldekoak, elite aberatsenekiko erasokor izan dira. Hazkunde ekonomiko txikiko garaietan, eta egiturazko desoreka makroekonomiko-monetarioaren erdian, ezer gutxi egin dezakete.

E) Eragiketa ekonomikoak sozial bihurtu behar dira, eta horretarako moneta-eran ordaintzen dira. Produktu pribatuak dirutan sortzen dira merkatuetan; hau da, era sozialean. Moneta-ordainketak dira produktuaren eta monetaren arteko identitatea gauzatzen dutenak.

D) Oreka monetarioa, makroekonomikoa, burujabetza despertsonalizatuaren adierazlea da. Moneta-zirkuitua gaizki doanean (desoreka monetarioa denean), kanpoko zorren diru itzuleraren kasuan bezala, gobernu nazional baten ahalmen ekonomikoak indargabetu egiten dira.

E) Subiranotasunaren oinarritzko sustraiak ulertu ez dituztelako, huts egiten ari dira bai gobernu sasiliberal kontserbadoreak eta bai gobernu sozialdemokratak ere. Burujabetasun nazionala ziurtatzeko, moneta-zirkuitu nazionala babestu behar da, atzerriko ordainketaren kudeaketa egokiaren bitartez.

F) Gaur egungo arazo makroekonomikoei aurre egiteko, subiranotasunaren defentsan tresna boteretsua izan liteke instituzionalizazio monetarioa, barnekoa zein atzerrikoa.

BIBLIOGRAFIA

- APALATEGI, J. ed (1992). *Movimientos sociales y nacionalismo*. Gasteiz: Nazionalismo Konparatuen Ikasketarako Institutua.
- BIJIT BORA (1998). "The role of Multinational Corporations in Globalizing the World Economy : Evidence from Affiliates of US Multinational Companies", in Levy-Livernore, ed.
- BUCKLEY, P.J. eta MUCCHINIELLI, JL ed. (1997). *Multinational Firms and Industrial Relocation*. Cheltenham (Bretainia Handia) eta Northampton (Amerikako Estatu Batuak): Edward Elgar.
- BURCH, K. (1998). *"Property" and the Making of the International System*. Boulder (Co.) eta Londres: Lynne Rienner Publishers.
- CARR, E.H. (1994). "Three Phases of Nationalism" in Hutchinson *et al* ed.
- CENCINI, A. (1995). *Monetary Theory: National and International*. Londres: Routledge.
- COBBAN, A. (1994). "The Rise of the Nation-State System" in Hutchinson *et al* ed.
- FOSSAS, E. eta REQUEJO, F. ed. (1999). *Asimetría federal y Estado plurinacional. El debate sobre la acomodación de la diversidad en Canadá, Bélgica y España*. Madril: Trotta.
- GALARZA, E. (1997). "Keynes contra el pensamiento único" in Iruñea: Suplemento de Ciencias Sociales de la revista Príncipe de Viana.
- , (1998). "De los tipos de interés a los tipos de cambio: la soberanía monetaria vasca en Europa y en el mundo" in Gómez Uranga *et al* ed.
- GÓMEZ URANGA *et al* ed. (1998). *Soberanía económica y globalización en Euskal Herria*. Bilbo: Manu Robles Arangiz Institutua.
- GRAHAM, Edward M. (1996). *Global Corporations and National Governments*. Washington D.C.: Institute for International Economics.
- HOWELLS, J. eta WOOD, M. (1993). *The Globalisation of Production and Technology*. Londres eta New York: Belhaven Press, (Europako Batzordearen-tzako txostena).
- HUTCHINSON, J. eta SMITH, A. D., ed. (1994). *Nationalism*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- IMMERFALL, S., ed. (1998). *Territoriality in the Globalizing Society*. Heidelberg: Springer-Verlag.

- KAPSTEIN, Ethel B. (1994). *Governing the Global Economy: International Finance and the State*. Cambridge Mass: Harvard University Press.
- KOGUT, Bruce, ed. (1993). *Country Competitiveness. Technology and the Organizing of Work*. Oxford: Oxford University Press.
- LEVY-LIVERMORE, Amnon, ed. (1998). *Handbook of the Globalization of the World Economy*. Cheltenham (BH) eta Northampton (AEB): Edward Elgar.
- MACIVER, D. N. (1982). "Conclusion. Ethnic Identity and the Modern State", in C. H. Williams, ed.
- MASATAKA, F. (1998). *The Transnational Activities of Small and Medium-Sized Enterprises*. Boston: Kluwer Academic Publishers.
- , (1997) "Small and Medium-sized Enterprises in Foreign Direct Investment" in Buckley *et al* ed.
- MELUCCI, A. (1996). *Challenging codes. Collective action in the information age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- OCDE (1994). *Échanges et investissements: les transplants*. Paris
- QUADRIO CURZIO, A., FORTIS, M. eta ZOBOLI, R., ed. (1995). *Innovation, Resources and Economic Growth*. Berlin: Springer-Verlag.
- ROSOW, S. J., INAYATULLAH, N. eta RUPERT, M. ed. (1994). *The Global Economy as Political Space*. Londres: Lynne Rienner Publishers.
- SACHWALD, F., ed. (1994). *European Integration and Competitiveness. Acquisitions and Alliances in Industry*. Aldershot: Edward Elgar.
- SCHMITT, B. (1984). *Inflation, chômage eta malformations du capital*. Albeuve eta Paris: Castella-Economica
- , (1984a). *La France souveraine de sa monnaie*. Albeuve eta Paris: Castella-Economica.
- , (1990). *L'écu et le souverainetés nationales en Europe*. Paris: Dunod.
- TINBERGEN, J. (1995). "International Order and Natural Resources" in Quadrio *et al*.
- TOBAR-ARBULU, J. (1998). *Marxer haratago*. Bilbo: UEU.
- (1999) *Moneta-Teoria berrirantz*. Bilbo: UEU.
- WILLIAMS, C. H. ed. (1982). *National Separatism*. Cardiff: University of Wales Press.

Baten faltan bi. Identitate formalak, herritartasuna eta naziogintza

*Aitzpea Leizaola**, Antropologia Saileko doktoregaia, UEUKidea

...han egin zuen kanpamentua On Afonso Henriquesek bere gizonekin, gure gizonekin, nazioaren aitalehenak, zeren hauen arbasoak, goizegi jaio izanaren kariaz, ezin izan baitziren portugaldarrak.

José Saramago, 1999, *Lisboako setioaren historia*¹

Eguneroko bizitzan hainbat egoera desberdinetan izaten gara nortasuna bermatu beharrean: banketxera joan, erosketak ordaindu edota edozein dokumentu ofizial eskuratzeko, ezinbestekoa zaigu geure nortasunaren berri ematea. Horretarako agiri jakin batzuk daude: nortasun-agiria, pasaportea, familia-liburua, jaiotza-agiria eta gidatzeko baimena, besteak beste. Guztiak, baleko edo onargarri izateko, orain arte bederen, estatu batek jaulkiak edota gutxienik onetsiak behar dute izan. Agiri hauek norbanakoaren berri zehatzak ematen dituzte: izen-abizenak, jaiotza-data, helbidea, eta dokumentuaren araberako beste zenbait: egoera zibila, gurasoen izenak, guraso izanez gero seme-alaben izenak, eta bai itxura fisikoari lotutakoak ere, gehientsu-netan argazki arautu baten bidez agertzen direnak. Horiez guztiez gain, beste datu baten berri ematen dute agiri guztiek: agiriaren jabearen eta estatuaren arteko loturaren berri. Agiriok jabearen nortasunaren edo, bederen, atal baten adierazle omen dira. Ez beti, baina.

Orain artean inolako bereizketarik egin ez bada ere, mota honetako agirietan aipatzen den nortasuna, *identitate* edo *nortasun formal*² izendapenez ezagutzea

*. Udako Euskal Unibertsitateko antropologia sailburua eta antropologia-arloko doktoregai Paris X-Nanterre Unibertsitatean. Gaur egun Oxford-eko Unibertsitatean *Basque Visiting Fellow*, Eusko Ikaskuntzaren dirulaguntzari esker, lurraldetasunaren irudikapenari buruzko ikerketa du eskuartean.

1. Jon Alonso-ren itzulpena. Portugesezko originalean *primeiros pais da nacionalidade* —“nazioaren aitalehenak”— aipatzen da.

2. Honekin ez dut esan nahi gainerakoak informalak edo ez-formalak direnik, aipagai dugun hau formalki araututako nortasuna dela baizik.

proposatzen dut (klase-, etnia- edota genero-identitateak erabiltzen diren moduan), nolabait bereiztearren. Norbanakoaz gaindiko erakunde batek —kasu honetan estatuz ari gara— aldeztu aurretik eta modu ofizial eta instituzionalizatuan norbanakoarekiko finkatutako loturaren adierazle den nortasuna litzateke beraz nortasun formala. Norbanakoaren atxikipen-sentimenduekin bat etor daitekeena edo ez, jarraian ikusi ahal izango dugun bezala. Lotura honek eguneroko jardueran izen desberdinak jaso izan ditu, sarritan sinonimo bailiren erabili ohi direnak: hiritartasuna, herri-tartasuna, naziotasuna eta nazionalitatea, besteak beste*. Ez dira baina beti elkarren baliokide. Hain zuzen ere, norbanakoaren eta egitura politiko jakin baten arteko loturaren inguruan jardutea izango da lan honen xedea. Horretarako nortasunaren eraikitze-prozesuak baino, nortasunaren adierazle diren elementu zenbait hartuko ditut kontuan, batik bat, agiri ofizialak eta haien inguruan sortutako eztabaidak eta proposamenak. Gai honetarako, Euskal Herria ikerketa-eremu ezin hobea dugu; batetik, gaur egun ezagutzen dugun egoera politiko eta administratiboa dela medio, bi estatu-egituratan banatua izateagatik, estatu bakoitzaren antzekotasun eta ñabardurak azaleratzen direlako; eta bestetik, azken mende luze honetan zehar gauzatzen ari den euskal nazio-gintzak adibide interesgarriak gorpuztu dituelako. Hiru izango dira, beraz, lan honen ardatz nagusiak: lehenik, terminologia-mailan, aipatutako hitzen inguruko hausnarketa, ondoren, gaur egun Euskal Herrian nortasuna bermatzen duten agirien inguruko eztabaida eta proposamen desberdinak, eta azkenik, gure herria zaitzen duen mugaldean aski zabaldua den nazionalitate bikoitzen azterketa laburra.

Norbanakoaren nortasun formala finkatzen duten irizpideen inguruan, orain arte egin den eztabaida, oparoa baino gehiago, ixila izan da gizarte-zientzen alorrean. Gaur egun identitatearen inguruko ikerketek antropologiaren ardatz nagusietako bat osatzen badute ere, “hiritartasuna” edota “naziotasuna” bezalako kontzeptuek apenas jaso duten oihartzunik orain arte, gai zabal bezain aberats honen inguruan egindako ikerketa ugarietan. Zenbaitek berriki salatu badu ere (Neveu, 1997; Stolcke, 1996; Leizaola, 1999), egoera hau ez da antropologiara soilik mugatzen, besteak beste, soziologia politikoan ere arreta txikia eskeini izan baitzaie horrako kontzeptu horiei. Zientzia politikoetan, oro har, Marshall-en hiritartasunari buruzko azterketa klasikoa albora ezina bada ere, sarritan kontzeptuari baino gehiago beraren aplikazioari erreparatu izan zaio. Estatuaren eta norbanakoaren arteko lotura-mota desberdinak, eta baita lotura horiek gainerako estatuakiko sorrarazten dituzten inplikazio/ondorioak jorratzen dituzten lan-sorta oparoak ditugu horren adibide³. Hauen artean kokatu behar dugu, Frantziako eta Alemaniako testuinguruetan hiritartasunak dituen kontzeptu eta aplikazio ezberdinak ikertu eta konparatzen dituen lan sakon eta interesgarria (Brubaker, 1992).

Ikerketa akademikoaren interes-falta salatzearekin batera, egoera horren zergatia azalduko luketen bi argudio aurreratzen ditu egile horrek: batetik, eta soziolo-

*. Terminologiari dagokionez, ikus 36. orrialdeko oin-oharra. Dena den, liburuan terminologia hori erabili den arren, artikuluko honetan, egileak idatzitako terminoak berak egindako forman utzi dira, kasu honetan eztabaidarako biderik egokiena, terminologia hori errespetatzea delakoan (*zuzentzailearen oharra*).

3. Norbanakoari dagokion lotura baldin bada ere, testuinguru internazionalen aldeztu aurretik arautu eta finkatutako erantzukizun eta betebeharrak batzuen menpe dago. Testuinguru bakoitzean hartzen duen esanahi zehatzaren adierazlerik garbiena, agian, *citoyenneté à la française* delakoa genuke.

gia politikoari dagokionez, gizarte nazional jakin bat aintzakotzat hartu izana. Kritika beste kontzeptu eta disziplina eremuetara zabal daiteke, ordea. Antzeko ibilbidea ezagutu dute berriki arte estatu kontzeptuak eta honen inguruan dauden beste hainbat kontzeptuk, zeren erabat aintzakotzat hartu edota ikerketatik at izan baitira —askotan aintzakotzat hartu izanagatik, hain zuzen ere—, antropologiaren eremuan batik bat disziplinaren bilakaera izanik egoera honen errudun. Alabaina, sozialki eta politikoki sortu eta garatutako kontzeptuen aurrean gaude (Leca 1991), eta, hortaz, beste edozein kontzeptu eta antolaketa-modu bezala, ikergai bilaka daitezke. Are gehiago, kontzeptu hauen kasuan, sortu zireneko kontestua kontuan harturik, Europako mendebaldea eta garaia medio, guztiz dokumenta daitezke horien sorrera eta bilakaera. Honek beste edozerk baino gehiago salatzen ditu interes-falta horren atzean egon daitezkeen arrazoiak. Bestetik, eta hauxe da Brubaker-en aburuz egoera ulertzeko bigarren argudioa, estatua egituraketa territorialtatzat jo izan da orain arte, partaidetza albo batera utzita erabat. Aldiz, estatu modernoak bi alor hauek uztartzean datza: lurralde-antolaketa eta norbanakoaren asoziazio edo partaidetza uztartzean (1992:22). Hortaz, bi kontzeptu horiek, lurraldetasunak eta partaidetzak, garrantzi berezia dute gaur egungo munduaren antolaketan. Oraingo honetan bigarrenaz eta honen adierazpenaz jardungo dugu.

PAPEREZKO IDENTITATEAK: PAPER HUTSA BAINO ZERBAIT GEHIAGO?

XIX. mendekoak dira gaur egun eguneroko bizitzarako ezinbestekoak ditugun norbanakoaren nortasuna bermatzen duten dokumentuak, orduan zabaldu eta arrunt bilakatu baitziren, nahiz eta zenbaitzuen kasuan lehenagotik ere bazeuden. Anderson-en arabera (1998:17) industria-aroaren eraginez zabaldu ziren, kapitalismoaren bermerako. Nazionalismoak bete-betean ziren garaian —Europar batez ere—, estatuaren eskumen bilakatu ziren bai jaiotza-agiria eta bai pasaporteak ere. Ordurako, Elizak hartua zuen bere gain aski aspaldidanik bere mende ziren “arimen” erregistroa, jaiotza, heriotza eta ezkontzen berri jasotzen zuten liburuak gordez. Laster asko baina, estatuaren eskumen eta betebeharrak bilakatu zen biztanlegoaren nondik norakoan berri sistematikoki jasotzea, eta informazio jakin bat emango zuten dokumentuak jaulki eta zabaltzea, eta, azkenik, horiek egitera derrigortzea: besteak beste, aipatutako jaiotza-agiria eta pasaporteak, nortasun-agiria, familia-liburua eta abar. Ordutik aurrera, eginkizun hori estatuaren esku egon da, dokumentuak estatuek bermatu dituztelarik, baita nazioarte-mailan onetsi ere, baliokide kontsideratuz.

Agiri hauen artean arreta berezia merezi dute nortasun formalaren berri ematen dutenak, hau da, estatuak onesten duen nazionalitatearen berri ematen dutenak; bereziki, nortasun-agiria eta pasaporteak dira horiek. Oso zabaldua izan arren, nortasun-agiria ez da inondik inora ere unibertsala, eta estatu askok ez dute antzekorik erabiltzen. Pasaportearen kasuan, nazioarte-mailan estatuek onartu eta zenbait kasutan balekotzat jotzen duten dokumentu bakarra izanik, estatu bakoitzak bere usadio eta konbentzioak mantendu arren, azkar asko ere du jakin baten arabera finkatutako dokumentua da. Jatorriz, bidaiatzeko bermea ematen zuen dokumentua zen; izan ere, toki batetik bestera joateko, Erdi Aroko jauntxo feudalen eta Elizaren lurraldearen gaineko kontrola ziurtatzen zuen zergaren ondorengo omen zen “iragabide-eskubide” delakoa ordaindu beharra baitzegoen oraindik ere XIX. mendean zehar. Beraz,

hasiera batean erresumaren baretik bidaitzeko ere beharrezkoa zen pasaporteak. Hortaz, pasaporteak bi funtzio betetzen zituen: batetik diru-iturria zen, bidaiatzeko zergak honen bidez jasotzen baitziren —kopurua desberdina izaten zen estatu baretiko eta estatuz kanpoko bidaien kasuan—, eta bestetik, jendea kontrolatzeko tresna. XIX. mendeko pasaporteak ez ziren —gaur egungoen antzera— pertsonaren nazionalitateari lotutakoak. Ordukoak bidaiaria zegoen lekuari lotutakoak ziren. Estatu batetik bestera joatean, pasaporte berria eskuratu beharra zegoen, tokian tokiko autoritateak jaulkitako eta bermatutako dokumentua, beraz⁴. Gaur egun ezagutzen dugun pasaporteak, ordea, norbanakoari lotua eta bidaitzeko eskumena ematen duen dokumentua izateaz gain, nazionalitatea bermatzen duen dokumentua da.

Nazionalitatea lehenik eta behin juridikoki definitzen den norbanakoaren eta estatu baten arteko lotura da; behinik behin, halaxe adierazi zuen Nazioarteko Justizia-Epaitegiak 1955an (Lete 1987:21). Estatuaren bilakaerarekin lotura estuak ditu, estatuak naziotasuna eraikitzearekin bat definitzen baitu nazionalitatea. Jatorria zuzenbide erromatarrean kokatzen den arren, frantses iraultzak finkatutako *hiritartasun* kontzeptuarekin nahastu eta identifikatzeko joera handia dago, hiritartasuna nazionalitatearekin parekatuz. Hiritartasuna egitura politiko jakin batek norbanako batekin bermatzen duen estatus juridiko-politiko dugu, norbanakoari betebeharrak eta eskubide jakin batzuk esleitzeko eta bermatzeko. Gaur egungo panorama politiko modernoan ezinbesteko ezaugarri unibertsala dela esan beharra dago (Brubaker, 1992:21), estatu modernoaren bilakaerarekin lotura estua duena, nazionalitatearekin gertatzen den antzera. Gehienetan estatuak norbanakoari automatikoki biak ematen dizkio, salbuespenak salbuespen⁵, bai nazionalitatea eta bai hiritartasuna ere. Zenbaitzutan, bat onartua izatea bestea eskuratzeko nahikoa izaten da, Alemanian jatorri alemana duten Ekialdeko etorkinekin gertatzen den bezala. Alemaniako naziotasuna *ius sanguinis*ean oinarritzen da, eta, hortaz, jatorri alemaniarra duela frogatu behar duen orok, hau da Alemaniako estatuak nazionalitate alemaniarra duela onartzen dion pertsona orok, automatikoki eskuratzeko du hiritartasuna, eta baita honek bermatzen dituen eskubide eta betebeharrak izateko aukera ere. Orain arte hiritartasuna eta estatuak elkarren ondoan joan izan dira. Estatuak gaitzako egitura eta erakundeak sortzearekin bat —Europar Batasuna da, agian, gertuen dugun honelako adibiderik garbiena—, lotura-mota hau berrikusteko omen dago, baldintza bereziki menpe gelditzen baita. Hala ere, egindako aldaketak gutxietsi gabe, eta ahaleginak egin omen diren arren, zail dirudi epe laburrean hiritartasun europarra orain arte estatuak lortu duten moduko atxikipen-sentimenduarekin lotzea (Shore eta Black, 1994).

Arestian aipatu dugun bezala, juridikoki definizioz desberdinak badira ere, sarritan elkarren sinonimo gisa erabili ohi dira, bai eguneroko jardueran, eta baita testu akademikoetan ere, frantses eta ingeles testuinguruetan gertatu ohi den bezala, estatu baten kide denaren kalitate legala adierazteko. Brubaker-ek berak ere, auziari beste ñabardura bat gehituz, “hiritartasun nazionala” aipatzen du hiritartasuna eta naziotasunaren arteko loturaz hitz egitean. Bere hitzetan, Frantzia, Ingalaterra

4. Behobiako mugan egin beharreko xehetasun eta joan etorri guztien berri ematen da 1846ean argitaratutako bidairi-gida batean (Aguirre, 1995:44).

5. Adibiderik ezagunena Sobiet Batasuneko antolaketa dugu, non bereizi egiten ziren sobiet-hiritartasuna eta errepublika bakoitzari zegokion nazionalitatea. Honek ez du esan nahi, baina, antolaketa politikoetik kanpo bestelako identitate formalik onartzen zenik, arautuak zirenez kanpo.

eta Ipar Amerikako tradizio politikoetan uztarketa semantiko hori naziotasunaren definizio politikoaren adierazlea da horietan estatua, nazioa eta herri burujabea gauza bera baitira (Brubaker, 1992:50). Argi dago, beraz, eta nabarmen ageri da nazio-estatu delakoen bilakaerari erreparatuz gero, estatua izan dela orain arte lotura juridiko honi atxikipen-sentimendua bermatzen interesatuena, naziotasuna, nazionalitatea eta hiritartasuna bateratuz eta elkarren pareko egin nahiz.

Historikoki, erromatar garaian pertsonen eta estatu-egituraren artean finkatu zen loturaren ondotik, Erdi Aroan feudalismoak ezarritako fideltasun pertsonalaren ideia sortu zen, basailutza-harremana alegia. Norbanakoaren eta estatu-egituraren arteko loturari konpromiso eta fideltasun-lotura gehitu zitzaion. Gerora, nazioaren ideia piztearekin batera atxikipen-sentimendua gehitu zitzaion. Nazionalitate kontzeptua, gaur egun ezagutzen dugun bezala, XIX. mendearen hastapenean finkatu zen, nazio-estatuak erabat finkatzearekin batera. Fenomeno berri samarra dugu, beraz. Frantziako kasuan, adibidez, kode zibilak 1804. urtera arte ez zuen nazionalitatea aipatu, eta ia mende bukaeraraino ez zen erabat arautu (1889koa da Frantziako lehen nazionalitate-kodea). Tronpatzerik ez zegoen, baina. Iraultza-garaitik *citoyenneté* kontzeptuak, ‘hiritartasunak’ alegia, bere hartan ez zuen bakarrik adierazten eskubide eta betebeharrei zegokien atala, frantziar estatutarekiko atxikimendu argi eta nabarmena ere baizik. Errepublikako hiritarrak ziren frantziarrak, eta horretan ez zegoen zalantzarik. Lotura juridikoa izateaz gain, oso goizetik bada, atxikipen-sentimenduak eransten edo egozten zaizkio hiritartasunari, norbanakoaren eta “nazioa”ren arteko identifikazioa bultzaraziz.

Antzeko konplexutasuna agertzen da euskarazko *herritartasunaren* inguruan. Azterketa luze eta sakonagoa mereziko lukeen arren, honen inguruko azaleko zenbait arlo besterik ez ditut ukituko hemen. Azken boladan inoiz baino gehiago erabiltzen den kontzeptua dirudi, batetik *euskal herritarra* Euskal Herriko biztanleria izendatzeko zabaldu den esamoldea delako (orain artean gehientsuenetan *euskalduna* erabili izan da; zenbaitetan, *baskoa*), eta bestetik politikagintzan agerpen nabarmena egin duelako. Gogora dezagun talde politiko jakin batek izenean bere egin duela ere: Euskal Herritarrok. Ondorengo atalean aipatuko diren agirietan ere erabili izan da, hiritartasuna eta nazionalitatearen pareko batzuetan —ikus Bai Euskal Herriari ekimenak kaleratutako sinadura-bilketarako dokumentua, adibidez— bai biak uztartzeko. Erabilerari erreparatzen badiogu, baina, eta horretarako *Euskalduna Egunkariaren* hemeroteka hartuko dugu irizpide gisa, hiritartasuna eta nazionalitatea hitzekin alderatuz, herritartasuna gutxien erabilia dena dugu oraindik⁶. Duen esanahi sinboliko potentzial handiagatik (“herria” delako kontzeptuak bere baitan laburbiltzen dituen esanahi ugari eta adierazkorrak kontuan hartuz), ordea, ez litzateke harritzekoa erabilera politiko eta herri-mailakoan orain artekoa baino zabalera handiagoa izatea epe laburrean, jendearengan atxikipen-sentimendua oso erraz pizten baitu.

6. Orientabide gisa, 2000-10-12arteko berrietan honako erabilera-kopuruak agertzen dira (zenbakiak berri-kopuruei dagozkien): hiritartasuna (750), nazionalitatea (145) eta herritartasuna (75). Edukiari dagozkionez, esanguratsua da aipatzea kopuruz guztiz nagusitzen direla inmigratioari dagozkien berriak, bai eta kirol-mundukoak ere —kirolarien nazionalitate-aldaketak aipatuz batez ere— gaur egun kirola eta naziotasunaren artean dagoen lotura estuaren seinale.

Atxikipen-sentimendua identitate-eragilea dela kontsideratu ohi da. Era hone-tan, norbanakoa nazionalitatea ematen dion nazioaren partaide sentiaraztea da esta-tuaren helburua; eta partaidetza horren adierazle, nortasun-agiri edo pasaporte jakin bat izango du. Prozesu honetan, bi alor bereiz ditzakegu: alor subjektiboa, norbana-koaren atxekipen-sentimendua kontuan hartuz, eta alor objektibo modura har deza-keguna, norbanakoak egitura politiko-juridiko batekin duen lotura, hots, lotura juri-dikoa. Hortaz, *naziotasuna* eta *nazionalitatea* bereizi beharra dago. *Naziotasuna*, nazio-nolakotasuna den heinean, nazio bateko kide edo partaide sentitzeko ahalme-na eta eskubidea izanik, *nazionalitatea* estatu batek bere hiritartzat jotzen dituen

Euskal Pasaporte (1989) eta Euskal Herritartasun-Agiria (1990). Gerra ondo-rengo lehen urratsak.

pertsonentzat arautzen duen izaera juridikoko nortasuna da. Naziotasuna norbanakoaren aukera da; nazionalitatea, aldiz, estatuak aldeztu aurretik askripzioz erabakitako eta araututako nortasuna da orokorrean, zenbait kasutan norbanakoak aukeratzeko posibilitatea badu ere, naturalizazio-kasuetan adibidez. Hizkuntza askotan ez dira desberdintzen bi kontzeptu horiek eta hitz bakar batez adierazten dira bi esanahiak: *nazionalitatea* (Neveu, 1997:83). Nazionalitatea eskuratu eta galdu egin daiteke; ez da berez emana, nahiz eta, oro har, estatuaren ikuspegitik zalantzan jar ez daitekeen komunitate “natural” zehatz baten adierazpen juridikoa izan, nazio-komunitatearena alegia (Leizaola, 1997). Gaur egun, eta era adierazgarrian, nazionalitatearen gaiarekin lotutako eztabaidarik entzutetsuenak migrazioen ingurukoak dira: nazioa osatzeko irizpide desberdinak daudela kontuan izanik, bertaratzen diren etorkinen eskakizunei nola erantzuten dioten estatuak, eta horrek nazioaren irudikatzean zer nolako ondorioak izan ditzakeen; hots, zein eragina izan dezakeen naziotasunean bertan, etorkinei ez bakarrik hiritartasuna, baizik eta nazionalitatea ere emateak⁷ (Stolcke, 1996 ; Brubaker, 1992). Ez dira, baina, eztabaida mamitsuak bakarrik. Nazionalitate-kontuak, jarraian ikusi ahal izango dugunez, estatuaren eta bere menpe dauden herri eta nazioen arteko liskar-iturri dira oraindik ere. Arestian aipatu dugun bezala, estatuaren bilakaeran, nazio-estatu izateko bidean berebiziko garrantzia dute bai gailentzen den naziotasunak eta baita honi dagokion eta une horretatik aurrera bere adierazle agerikoa izango den nazionalitateak ere. Naziotasuna onartuz gero, nazionalitate jakin bat esleituko zaio estatu horri, nazioartean bermatua izatean onetsia izango dena. Prozesu hori oraindik ere bilakaera horretarako borrokan diharduten hainbat nazioaren eredu da.

“GURE ETXEAN BERTAN ‘SANS PAPIERS’ HUTSAK GARA”⁸

Euskal Herrian, orain arte estatuak jaulkitako Espainiako *Documento Nacional de Identidad* (DNI) eta Frantziako *Carte d'identité* eta estatu hauei dagozkien pasaporte eta gainerako dokumentuez gain, hau da, agiri “ofizialez” gain, nortasuna bermatzeko agiriak sortzeko zenbait ekimen izan dira. Jatorri desberdina izan arren, guztiek dute helburu bera: euskal nortasunaren⁹ berri ematea, eta batez ere, balekotasun eta berme ofiziala ematea; azken finean, euskal nortasuna formalki aitortzea. Hego Euskal Herriko agiririk zaharrenak, Espainiar Errepublikaren garaian 1936ko gerra hasia zela orduko Eusko Jaurlaritzak sortutako pasaportea eta *Euzko Izat Agiria* ditugu. Garai hartan Jaurlaritzak bere gain hartu zituen —oso epe laburrerako baina— estatuari zegozkion eta orduko Errepublikaren eskumenpean zeuden beste hainbat

7. Brubaker-ek maisuki landu du atal hau, Frantziako eta Alemaniako prozesuak alderatuz. Lehenean naziotasuna —eta estatu-kidetasuna, hiritartasuna— era politikoan eratzen da, hau da norberak hautua eginez, eta bigarrean, aldiz, kulturen edo izaera etnikoan oinarrituz, hau da, jatorri alemaniarra frogatuz. Inmigrazioaren aurrean estatu bietan antzeko portaera badago ere, jarrerak eta neurriak oso desberdinak dira.

8. Luix Barinagarrementeria, Bai Euskal Herriari ekimeneko partaidea, *Euskaldunon Egunkaria*, 2000-06-11. *Sans papiers* hitza —‘paperik gabeak’ alegia—, Frantzian legez kanpoko inmigratio-egoeran dauden pertsonen hitzegiteko erabiltzen da.

9. Ez dugu hemen jardungo euskal nortasuna zertan datzan definitzen. Esku artean dugun gaia norbanakoaren atxikimenduen ingurukoa izaki, norberak bere burua euskal herritartzat jotzea izango da jorratutakoaren hari nagusia.

EUZKO - IZAT AGIRIA
CARNET DE CIDADANO VASCO
CARTE D'IDENTITE BASQUE
BASQUE CITIZEN CARD

Dona Maria Luisa de Goya y Mendiola
 nacida el 34 de Septiembre de 1909
 en San Sebastian (Guipuzcoa)
 profesión empleada estado soltera
 hijos —
 con — avec — enante —

N.º 3.034

izen berez idatzia,
 Firma del interesado:
Maria Luisa Goya

1909 Presidencia

EUKADIKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO
GOUVERNEMENT BASQUE
GOVERNMENT BASQUE

Le présent Card d'Identité sert à accorder la qualité de Citoyen Basque du titre I, conformément à l'article premier du Statut d'Autonomie du Pays Basque (Euzkadi).

Las autoridades competentes están puestas en consideración pertinentes al caso.

The present Card grants you with Basque citizenship as regards Art. I of Basque Authority Self Rule. The Competent authorities are warned to consider final opportunities.

Conforme al art.º 1 del Estatuto de Autonomía del País Vasco (Euzkadi), se extiende este documento de identidad y ciudadanía, rogando a las autoridades competentes le presenten las consideraciones pertinentes al caso.

Le présent Card d'Identité sert à accorder la qualité de Citoyen Basque du titre I, conformément à l'article premier du Statut d'Autonomie du Pays Basque (Euzkadi).

Las autoridades competentes están puestas en consideración pertinentes al caso.

The present Card grants you with Basque citizenship as regards Art. I of Basque Authority Self Rule. The Competent authorities are warned to consider final opportunities.

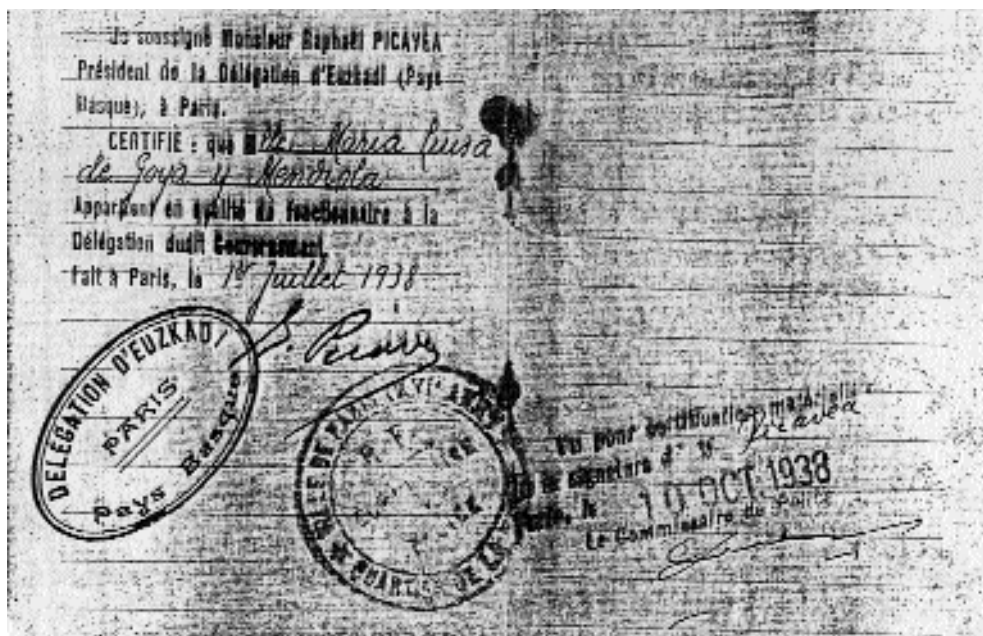
Barcelona, a quince de Junio de 1938

Procurador
 Presidente
INDAKARITZA:
Ja. Auletzu

Procurador
 Presidente
INDAKARITZA:
Mozvi

BOBERACION

Euzko Izat Agiria, Espainiako gerra-garaian 1938an jaulkia Katalunian, eta hilabete batzuk beranduago Frantziako autoritateek onetsia. Urte luzez erbestean, Euzko Jaurlaritzak egoitza Parisen ezarri zuen. Gaur egun, historiaren ironiak tarteko, Avenue Marceau-ko egoitza Espainiar Enbaxadaren Kultur Zerbitzuen egoitza da.

ardura. Deserrira ihesi joan zirenek erabili bazuten ere¹⁰, pasaporteak ez zuen luze iraun, ordea, eta gerra zela medio, orduko beste hainbat gauza bezala, frankistek berehala baliogabetu zuten, baita debekatu ere. Geroztik, bestelako saiakera batzuk ere izan dira.

Franco hil ostekoak dira ezagutzen diren lehen saioak. Hain zuzen ere, partikularrek eskuz egindako ale bakan batzuez gain (*Euskaldunon Egunkaria*, 1999-03-12), dokumentu baten zabalkundea helburu izan duten zenbait kanpaina aipa ditzakegu. 1989an Iruñean ezker abertzaleak ospatutako Aberri Egunean zabaldu zen berriz ere *Euskal Herriko pasaportea*, tamainaz eta itxuraz beste pasaporteen neurri eta egite bertsukoa, gorria, eta azalean Euskal Herriko mapa zuela, izar gorri batekin. Urtebete beranduago, eta berriz ere Aberri Egunean, *Euskal Herritartasun Agiria* kaleratu zen; itxuraz *Carte d'identité* frantsesaren ereduari jarraituz, hiru ataletan tolestean zen agiria. Agiri biak, bai pasaportea eta bai *Euskal Herritartasun Agiria*, ASK erakundeak jaulki zituen. Agiri horien zabalkundeak, erabilera-kanpaina osatua baino gehiago, dokumentuen balio sinbolikoa testimonialki azpimarratzea ez ote zuen pentsarazten du, zabaltze-egunaren hautuak agerian uzten duenez¹¹. Pasaportearen kasuan, badaude bidaiatzeko erabilia eta onetsia izan deneko frogak, zenbaitzuk urte hartako oporretan mugetan erakutsitako dokumentu bakarra izaki. Dokumentuaren balio sinbolikoaren lekuko, orduko *Egin* egunkariak haren berri jaso zuen.

10. Erabili zutenen artean, Ingalaterra aldean haurrentzat eratu ziren kanpamenduetan lanean izan zen Maria Dolores Goya andereñoa dugu. Alabaina, gerra zela eta, dokumentu haiek behar bezala zabaltzeko aukerarik ez zen izan —ez eta gerora erabiltzeko ere—.

11. Gerora eskuratzeko aukerarik ere izan zen. Bestelako adibiderik ere bada. Antzekoa da Irlandan Sinn Féin-ek zabaltzen duen pasaportearen kasua, Ipar Irlandako biztanleek Irlandako Errepublikako nazionalitatea nahiko erraz eskura dezaketela kontuan izanik. Katalunian ere mota honetako ekimenik bada aspaldidanik.

Duela hiru urte, 1997an hain zuzen ere, *Euskal Nortasun Agiria*, (ENA) ize-neko elkarte sortu zen, izen bereko agiria bultzatu eta beronen ofizialtasuna lortzeko helburuarekin. Elkarre honek euskal nortasuna era ofizialean bermatuko duten agiriak sortu eta bultzatzea du helburu: nortasun-agiria, familia-liburua eta pasaportea. Orain arte burututako ekimenen artean, ezagunena eta oihartzun zabalenak jaso duena, ENA lortzeko eskaerak bideratzea eta agiriak plazaratzea izan da ezbaierik gabe, nahiz eta bestelakorik ere burutu duten (ikus ENA taldearen webgunea). Ekimen honetako azken hiru urteko jardunaren emaitza ikusgarriena, 2000. urteko abuztura bitartean banatutako 10.000 agiriak dira. Agiri honek helburu testimoniala baino gehiago, helburu erabat pragmatikoa du: norbanakoaren identifikaziorako erabilgarri izatea, hots, orain arte bestelako identifikazio-agiriekin bete duten funtzioa betetzea, eta baita euskal nortasuna formalki bermatzea ere. Hau dela eta, behin eta berririo azpimarratzen da agiria erabiltzearen garrantzia, bai maiztasunaren aldetik, eta baita erabile-kopuruaren aldetik ere, erabileraren poderioz gizarteratua eta bermatua izan dadin. Elkarteko kideen esanetan, datu zehatzak eskuratzea zaila bada ere, “egunero 400 bat bider inguru erakusten da dokumentu hau” (Alaña, 2000). Horien artean, esanguratsuenak, dudarik gabe, hiritartasunari dagokion eskubide gorentzat jotzen den bozkatze-garaian ere jada ENA erabili izana izatea da, azken hauteskunde europarretan gertatu den bezala (*Euskaldunon Egunkaria*, 2000-06-13). Onarpen bidean, orain arte zortzi udalek agiria ontzat eman dute ofizialki identifikatzeko prozeduretan. Berriki, euskara eta ENAren erabilera tarteko auzitaratutako kasuan, epaiak agiria balekotzat jo du pertsonak identifikatzeko.

Beraz, azken aldian nortasun formalaren eta honen bermearen inguruko eztabaida sortu da. ENA ekimena sortzearekin batera, eta ordura arte dokumentazio-eskatzerakoan erreferentzia eta testuingurua beti unerik gozoez ez bide zirelako, hasiera batean agiriaren behararen inguruko eztabaida sortu zen. Ekimen honek orain arte jaso duen erantzun zabalak, ordea, argi utzi du gizarte-mailan izan duen onarpena. Haatik, ENAren inguruan sortutako eztabaidak desobedientzia zibilaren ildora garamatza. Batetik, orain arteko *DNI* eta *Carté d'identité*ren ordez dokumentu ofizial gisa erabiltzeko aukera ematen duelako. Bestetik, dokumentu ofizialaren inguruko eztabaida sortzeko bidea ematen duelako.

ENA taldea sortu zen garai bertsuan eratu zen Autodeterminazioaren Biltzarra (ABK) taldea. 1997tik aurrera desobedientzia zibilaren inguruan hainbat ekimen bultzatu ditu Euskal Errepublika sortzeko asmoz, autodeterminazioaren bidez, besteak beste, estatuen dokumentu ofizialei uko eginez. ENA taldeak DNIAk gobernu zibiletara itzultzea proposatzearekin bat, ABK taldeak beste urrats bat eman du, eta hartara, espainiar eta frantses nazionalitatei uko egiteko deialdia luzatu du, Nazio Batuen Erakundeak 1948an onartutako Giza Eskubideen Aitorpen Unibertsalaren 15. artikulua¹² oinarri harturik. Ekimen honi jarraikiz eta beren buruak “burujabetzaren aldeko desobediente” aldarrikatuz, hainbat pertsonak uko egin diote nazionalitate espainiar edo frantsesari, beren agiriak Nazio Batuen Erakundera igoeriz (*Gara*, 2000-03-30).

12. Nazio Batuen Erakundeko (NBE) Biltzar Orokorra, 1948ko abenduaren 10ekoa: “1. Pertsona orok nazionalitate bat izateko eskubidea du”.

Orain arte egindakoez gain, ordea, ENA taldearen iritziz, euskal nortasuna formalki bermatzen duen dokumentuaren ardura (definizioa, jaulkipena eta zabalpena, besteak beste) eta “*ofizialtasuna lortzeko, Euskal Herri osoa eremutzat duen instituzio batek Euskal Nortasun Agiria bere gain hartzea ezinbestekoa da*”. Beste batzuen artean, eskaera honi irtenbide bat eman nahian, 2000ko ekainean “Bai Euskal Herriari” ekimena aurkeztu zen, Euskal Herriko Herritarren Eskubideen eta Eskubide Politikoen Aldeko Herri Ekimena. Eskubide zibil eta politikoen aldarrikapenean oinarriturik, eta nazioarteko dokumentu esanguratsuak lekuko harturik (NBERen aipatutako 15. artikulua kasu) “*Euskal Herriartasunaren Nazio-Agiria*” sortzeko, ekimen honek sinadura-bilketa erraldoia bultzatu du aurtengo uda partean, nortasun-agiri horren kudeaketa eta jaulkipena Euskal Herri osoaren mailako erakunde nazionala den Udalbiltzari dagokiola esanez, eta “*euskal herritar gisa agertu nahi dugunon errolda osatzea*” ere aldarrikatuz.

Ekimen hauek guztiak agerian uzten dute nortasun formalak norbanakoaren identitatearen elementu gisa duen garrantzia, onartu eta bertan adierazten den identitatearekin bat egiteko, edo arbuizatzeko. Era berean, eta hasieran aipatu dugun bezala, estatuari dagokion eskumen bat beren gain hartuz, ekimen hauek estatuaren legitimatea zalantzan jartzeaz gain, borondate politiko baten adierazle gisa agertzen dira. Brubaker-ek hiritartasuna eskuratzeko bi moduetako bat aztertzerakoan finki adierazi duen moduan, askripzioa —hau da, estatuak jaiotzez pertsonaren hiritartasuna finkatzea— teoria politiko liberalen ardatz nagusia den partaidetza politikoa norbanakoaren oniritzian oinarriturik beharko lukeen ideiarekin bat etortzea oso da zaila. Orain arte, bada, haxe izan da ezbairik gabe ekimen hauen guztien ardatz nagusietako bat: norberak bere kabuz, inolako betebeharririk gabe, eskatutako dokumentu eta atxikimendu pertsonala. Estatuaren eskumena zalantzan jartzeaz gain, nor-

[illegible]

Bai Euskal Herriari ekimenak bultzatuta, Udalbiltzari euskal herritartasuna adierazten duen agiria sortzeko eskariaren aldeko sinadura bilketarako dokumentua (2000). Ekimen honek bildutako sinadura-kopuruak (jada 100.000, lerro hauek idazterakoan), bai eta Euskal Nortasun Agiria elkarteak kaleratutako agiriek (10.000tik gora) agerian uzten dute gai honen inguruko ardura eta erantzuna gizarte-mailan, bai eta estatuak mota honetako ekimenen aurrean duen jarrera, berriki ikusi ahal izan denez, ekimenak legez desagerrarazi ezean, bultzatzaileak kriminalizatuz.

banakoaren atxikipen-sentimendua eta estatuarekiko loturak beti bat ez datozela frogatzen dute ekimen horiek. ENAko kideek adierazi duten bezala, “*argi dago estatuetarako gai garrantzitsu bihurtu dela*”. Espainiar estatuaren praktikak berehalakoan zigortu du, aipatu nortasun-agiria eskatzea delitutzat joaz (*Euskaldunon Egunkaria*, 2000-09-17). Hain zuzen, eta estatuaz harago Europar Batasunaren moduko egiturak abian badira ere, azken finean hiritartasuna “*subiranotasun nazionalaren eremu ukiezina*” baita (Brubaker 1992:3). Lerro hauek idazten ari garen bitartean, iraila eta urria bitartean desobedientzia baketsuan dihardutenen artean burutu berri diren atxiloketek eta horien inguruko adierazpenek nabarmen erakusten dute zein mailataraino diren garrantzizko, izan ere, Garzon epaileran autuaren arabera, “*judanik martxan dagoen estatu paralelo baten aurrean*” baikeundeke (*El Pais* 2000-10-08).

“FRANTSES-ESPAINOLAK “ALA” ESPAINOL-FRANTSESAK”¹³? MUGALDEKO EUSKAL HERRITARRAK

Nazio-estatuaren eta, oro har, estatu ororen identitate-oinarri denez, nazionalitatea lortzeko, galtzeko edota berreskuratzeko baldintzak finkatzen ditu estatuak, bere irizpide propioen arabera, eta hiritartasunari lotuak diren betebeharrak eta eskubideak zehazten ditu. Zuzenbide erromatarrean jatorria duten bi irizpide nagusi bereizten dira kasu gehienetan: batetik, *ius soli*, lurrari atxikirikoa, hau da, nazionalitatea estatuaren eremuan jaio izanagatik lortzen denean; eta bestetik, *ius sanguinis*, filiaziozkoa, arbasoen jatorriari kontu egiten diona. Estatu guztiek irizpide bera erabiltzen ez dutenez, irizpide hauetako bakoitzaren arabera, posible gerta daiteke estatu batean baino gehiagotan nazionalitatea lortzea. Nazionalitate anitza deritzogu orduan. Nazionalitate anitzak arazoak sortu ditu nazionalitatearen ezarpenaren hasieratik, atxikipen-sentimenduak lotura juridikoak baino garrantzi handiagoa duelakoan, herritarrei fideltasuna eta atxikimendua eskatzen baitizkio estatuak. Atxikimendua anitza izanez gero, besteren baten bermetan estatuaren interesen aurkako jokabideak eta ekintzak gerta daitezkeela-eta, nazioarteko zuzenbidea nazionalitate anitza arautzen eta, ahal den neurrian, desagerrarazten saiatu da.

Mugaldean, hau da Euskal Herria bi estaturen artean banatzen den eremuan, aipatutako nazionalitate bikoitzen kasu ugari aurki ditzakegu. Kopuru zehatzak ematea oso zaila baldin bada ere, batik bat kasu gehienetan bi nazionalitateak atxiki edota beste bat eskatzea norberaren erabakia delako, kasuaren arabera, nahiko ohikoak dira Lapurdi eta Nafarroa banatzen dituen mugaldeen. Garai batean egoera politikoa zela medio, eta ondoren arrazoi ekonomikoak tarteko, askoz arruntagoa da jatorriz nazionalitate espainiarra izaki frantsesa ere eskuratzeko prozedura egin duten pertsonekin topo egitea, mugaren bi aldeetan. Honi *frantses egitea* deritzote (Leizaola, 1999). Esamoldeak eta erabilerak argi uzten du baina, desberdinatasunik

13. Izendapen hauek fikziozkoak dira nik dakidala; orain arte ez dut inoren ahotan horrelakorik entzun. Alabaina, sarritan batez ere erdarazko testuetan, honen antzekoak diren izendapenak aurki ditzakegu, identitate konplexu baten adierazle baino gehiago (zenbaitetan hala dira, W. Douglass antropologo estatubatuarrek aipatzen dituen *marratxodun-euskaldunen* kasuan bezala) banaketa administratiboa errespetatu nahi duten deituren kasuan: vasco-español, basque-français, Basque-Spanish etab. Tamalez, gehienetan gai honen inguruan hausnarketa urria egiten da.

badagoela mugaldeko biztanleentzat, euskaraz ari direnean behinik behin nabarmen gelditzen dena, *frantses izan* eta *frantses egin* esamoldeen artean. Lehenengoaren kasuan, eta pentsamolde abertzaleak honetan eraginik izan badezake ere, abertzale ez direnek ere egin ohi dute bereizketa. Hain zuzen, argi asko bereizten da nor diren *frantsak* edo *frantximentak*, batik bat Iparraldean: oro har, Ipar Euskal Herriitik iparrerragoko jendeak, edota bertan bizi arren, izaeraz frantsestzat dutenak beren burua. Hegoaldean, aldiz, desberdintasun hau mantentzen bada ere, sarritan Iparraldeko euskal herritarrak izendatzeko erabili ohi da.

Nazionalitate eta, noski, hiritartasun bikoitza duten pertsona hauetako askok erabat modu instrumentalean erabiltzen dituzte, ahalik eta etekinik handiena lortzeko asmoz. Zenbait kasutan, hiritartasun bikoitzaren itzalean hauteskunde europarretan bi aldiz bozkatu duenik ere bada. Bestalde, abantaila ekonomikoak eskuratzeko, gizarte-laguntzaren alorrean Frantses estatuan Espainiarrean baino aukera zabala goa izaki, edota osasungintzari dagokionez gizarte-segurantza frantsesaren menpe izateko, bi nazionalitateak izatea onuragarri suertatzen da. Are gehiago garai batean, XX. mendeko historia lazgarria kontuan harturik, gerrak mugaren alde bietara baina ezaldi berean, suertatu baitziren bata bestearen ondotik, hasi jadanik XIX. mendeko karlistadekin, eta Algeriako gerra arte, bi Mundu-Gerrak eta Espainiakoa tartean izaki. Orduan nazionalitate bikoitza izatea bizirik irauteko pasaporte suerta zitekeen, armetara deitua izatean, ondoko estatuko nazionalitatearen aitzakitan, herritik mugitu gabe gerra ez egiteko aukera ematen baitzuen.

AMAIERA GISA

Legeak uzten dituen zirrikituak inoiz ez dira alferrik galduak izaten. Hala erakusten digu behin eta berriro nazionalitate bikoitza duten pertsonen jarduerak, bai Euskal Herrian, eta bai, beste testuinguru batzuetan, inmigrazioaren inguruko ikerketa-lanek ere azaltzen dutenez. Instrumentalizazioa, ordea, ez da beti begi onez ikusten. Ezta estatua nolabait kolokan jartzen duten ekimenak ere. Arestian, estatuaren eskumenari muzin eginez, nortasun formal propioa adierazteko tresna eta baliabideak zertan diren ikusi ahal izan dugu. Paper hutsak baino zerbait gehiago dira, bai beren nortasuna adierazteko erabili eta aldarrikatu nahi dutenentzat, eta bai estatua-rentzat ere. Alta, eta azken atalak honela erakusten du, balio sinbolikoaz gain, erabilera praktikoa ere sustatu eta bideratzeko tresna gisa ulertu eta erabiltzen dira. Frantziar azken hamarkada honetan burutu den nazionalitatearen erreformaren inguruan —batez ere magrebiar jatorrizko populazio eta inmigrazioari begira, nahiz eta beste jatorriko etorkinengan eragin zuzena duen—, nazionalitate frantsesa izateko eskubidea murrizteko eskatuz, eskuineko erreakzio sutsu batek honako hau zioen: “*la carte d’identité n’est pas la carte orange*” (nortasun-agiria ez da metroan ibiltzeko txartela)¹⁴. Eta arrazoi zuen. Askoz urrunago joateko txartela baita, oraindik ere estatuz osatutako munduan.

14. Frantses eskubiak diskurtso bereziki bortitza erabili du frantes nazionalitatearen inguruko instrumentalizazioa salatu eta batez ere “deskralizazioa” eragozteko. Aipamena liburu honetatik hartu dugu: LE GALLOU eta JALKH, 1987, *Etre français cela se mérite*, Paris, Albatros. Lanaren izenburua bere hartan da esankorra (*Frantses izatea merezimendua da*). Inmigrazioaren inguruko azalpen gehiagorako, ikus Stolcke eta Brubaker.

BIBLIOGRAFIA

- AGUIRRE, R. (1995). *El turismo en el País Vasco. Vida e historia*, Donostia, Txertoa.
- ALANA, P. eta beste, (2000). “ENA, naziogintzan urrats sendoa”, *Gara*, 2000-08-07.
- ANDERSON, B. (1998). “Exodo”, *Inguruak. Soziologia eta Zientzia Politikoaren Euskal Aldizkaria*, 21:7-24.
- , (1983). *Imagined communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Londres, Verso.
- BRUBAKER, R. (1992). *Citizenship and nationhood in France and Germany*, Cambridge Mass., Harvard University Press.
- El País*, 2000-10-08, “Encarcelados cinco de los detenidos por la trama de desobediencia civil de ETA”.
- Euskaldunon Egunkaria*, 2000-09-17, “Euskal nortasun agiria eskatzea delitu bihurtua”.
- Euskaldunon Egunkaria*, 2000-06-11, “Bai Euskal Herriari herri ekimena. Euskal herritartasuna aldarrikatuko du Bai Euskal Herriari ekimenak, desobedientzia bidez”.
- Euskaldunon Egunkaria*, 1999-03-12, “Euskal izaeraren seinale, Euskal Nortasuna Elkartek, hala eskatzen duten guztiei, euskal izaeraren berri ematen duen nortasun agiria egiten die”.
- Gara*, 2000-03-30, “Autodeterminazioaren Biltzarrak extiende su campaña de desobediencia”.
- LECA, J. (1991). “Citoyenneté et individualisme” in P. BIRNBAUM et J. LECA (arg.), *Sur l'individualisme*, Paris, Presses de la FNSP.
- LEIZAOLA, A. (1999). “Hacerse francés. Nacionalidad y ciudadanía en el área fronteriza en Euskal Herria”, in J. J. PUJADAS, E. MARTÍN DÍAZ, J. PAIS DE BRITO (koord.), *Globalización, fronteras culturales y políticas y ciudadanía*, Santiago de Compostela, FAAEE-AGA, 111-117 orr.
- , (1997). “Identitatearen mugetan. Nazionalitate bikoitza mugaldean”, *Ankulegi. Antropologia Aldizkaria*, 1: 56-65.
- LETE DEL RIO, J.M. (1987). *La nueva regulación de la nacionalidad*, Madrid, Civitas.
- MARSHALL, T. H. (1977). *Class, citizenship and social development*, Chicago, University of Chicago Press.
- NEVEU, C. (1997). “Anthropologie de la citoyenneté”, in M. ABÉLÈS & H.P. JEUDY (ed.), *Anthropologie du politique*, Paris, Armand Colin, 69-90. orr.
- SHORE C., BLACK, A. (1994). “Citizens, Europe and the Construction of European Identity”, V. A. GODDARD, J. R. LLOBERA eta C. SHORE (edk), *The Anthropology of Europe. Identity and Boundaries in Conflict*, Oxford, Berg, 275-298. orr.
- STOLCKE, V. (1996). “Europe: nouvelles frontières, nouvelles rhétoriques de l'exclusion”, in D. FABRE (zuz.), *L'Europe entre cultures et nations*, Paris, MSH, 227-255. orr.

Zenbait webgune interesgarri:

www.baieuskalherriari.org

www.geocities.com/enataldea

www.Euskalnet.net/abkgune

Herritarren eta estatuaren arteko erlazioa: zer gertatzen da gutxiengo-egoeran dauden taldeekin?

*J. F. Valencia, L. Reizabal, L. Gil de Montes, M. Larrañaga,
EHUko irakasleak,
M. Barret, University of Surrey*

GUTXIENGO-EGOERAN DAUDEN TALDEAK ETA HORIEN AINGURAPEN HISTORIKO FORMALA

Gaur egun gutxiengo-egoeran dauden herrien “arazoak”, ezagutzen ditugun moduan, jatorri berrikoak dira historikoki. Esate baterako, Durkheim-ek (1925) nazio-estatu batek bere barnean bizi ziren komunitate eta herrialdeen leialtasunak erakartzeko bete behar ziren ezaugarriak azpimarratu zituen. “Arazo” horiek nazio-estatuaren sorreratik datoz; izan ere, Europan oraintsu arte, gutxiengo erlijiosoak bakarrik hartzen ziren gutxiengo gisa.

XIX. mendetik datorren nazio-estatu, gaur egun normaltzat eta “naturaltzat” hartzen den egoera politiko “betiraunkorra”-ren eraikuntza soziala da. Beraz, egoera “naturalaren” ideologia den aldetik, estatua eraikuntza moderno da, zeren eta, industria-aro modernoaren sorrera arte, autoritate zentralizatuak arazo handiak baitzituen bere boterea eta autoritatea distantzia luzeetan jartzeko, eta muga politikoak zaluak baitziren. Azken garaiotan eratu diren muga politikoen definizio zurrurenarekin eta gobernu zentralizatuaren etorrerarekin, gutxiengo-egoeran dauden herriak “arazo” politiko bihurtu dira, gaur egun ezagutzen ditugun eran behintzat.

Gainera, gutxiengo-egoeran dauden herriak nazio-estatuaren barnean arazotsu bihurtzeaz gain, erabakigaitzak diruditen arazo bihurtu dira. Honen ondorioz, gutxiengoek beren nazio-estatuaren aldeko borrokari ekin diote, XX. mendearen hasierako estatuekin erkatuz gero eta txikiagoak izanik, era horretan, bizi diren nazio-estatu zabalagoen aurrean beren giza eskubideak defendatzeko. Kurduak, Palestinarrek, Irlandarrek eta Euskaldunek —adibide batzu jartzearen— ilustratzen dute puntu hori.

XIX. mendearen bukaerako nazio-estatuaren garapenak bultzatu zuen, joan zen mendean eta bereziki mende honen hasieran, gero eta gehiagokoa den irizpide etniko eta hizkuntzazkoetan oinarrituriko “gutxiengo nazionalen” agerpena. Ordura arte, ezaugarri etniko edota hizkuntzazkoak garrantzi txikikoak ziren estatuaren barnean (Chaliand 1989).

Honelako naziotasun modernoaren lehen agerraldiak Iraultza Amerikarra (1776an) eta Iraultza Frantziarra (1789an) izan ziren. Bi gertakizun horiek agertu zireneko munduan, Ingalaterraz aparte, pertsona edo talde guztiak printze edo despoten borondatearen pean bizi ziren. Horregatik, Independentziaren Aldarrikapen Amerikarrak eta Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsalen dokumentuak berritasun zirraragarriak gertatu ziren.

Independentziaren Aldarrikapen Amerikarrak ondoko bi elementuak aldarrikatu zituen: batetik, gizakien eskubide inalienableak, eta bestetik, herri batek beste batekiko dituen lotura politikoak hausteko eskubidea.

Bestalde, herritarren Giza Eskubideen Aldarrikapenak giza eskubideen nozioa plazaratu zuen 1789an. Iraultzaile frantziarren ekimenean, giza eskubideen sistema herri-subiranotasunaren printzipioan oinarritu zen. Haren arabera, printzipio honetan oinarrituriko gobernuak bakarrik ahalbidera dezake eskubide indibidualen eta subiranotasun nazionalaren garapena. Zentzu honetan, hala Philadelphia-ko Aldarrikapenak (1776an) nola 1793ko Frantziar Konstituzioak babestu egin zuten herriek altxatzeko eta matxinatzeke zuten eskubidea, azken hauentzat “eskubideetarik sakratuena eta betebeharren arteko nahitaezkoena” zelarik.

Hala ere, iraultza amerikarraren eta frantziarraren printzipioek islatu zuten munduaren ikuspegiaren aurka gauzatu zen nazio-estatuaren kontzeptua. Estatuaren eredu hau demokratikotzat hartua izan zen, zeren herri-subiranotasunaren printzipioan oinarritu baitzen. Baina, eredu honek jatorrizko arazo bat zuen: naziotasun-ideologia erasokor bihurtzen zenean, besteen (ahulen, eskuarki) naziotasuna errefusatu, baztertu eta diabolizatu egiten zen.

Nazio-estatuaren eredu hori gradualki bermatu zen mundu zabalean, eta Inperio Espainol edo Portugesak Ameriketara, Otomanoak edota Austriar-Hungariarrak Europan edota, Bigarren Mundu-Gerraren osteko Kolonialismoek aukera eman zuten estatu askoren sorrerarako, nazioak bailiren (esate baterako, gaur egun diren 192 estatuetatik hogeita hamahiru (33) beste estatuetako parte ziren mende honen hasieran, eta ehun eta hamabi (112) estatu kolonialen menpean bizi ziren; ikus Valencia 2000). Zentzu honetan, demokrazia eta kontsentsuan oinarriturik ere, gehien imitatu izan zen Nazio-Estatuaren ereduaren alorra, ez da izan herri-subiranotasunaren eredu, Estatuaren eraikuntzarena baizik, askotan, Estatu horiek heterogeneoak izanik ere, Nazioa ahazturik.

Lehen Mundu-Gerraren osteak herri europarren autodeterminazioa eta nazionalitatearen arazoa agerraraztea ere ekarri zuen. Esate baterako, Hansburgotarren Inperioaren desagertzearekin, Europako erdiguneko mapa osoa aldatu zen, nazio-estatu berrien agerpena ekarritik. Hala ere, gutxiengo-egoeran zeuden herrien arazo

askok bere hartan jarraitu zuten, horietariko batzuk Bigarren Mundu-Gerraren sorrera-aitzakia eta beste batzuk gerra horren biktima izan zirelarik.

II. Mundu-Gerraren ostean, Nazio Batuen Karta izenpetu zen 1945ean San Frantziskon, bertan gizakien eta herrien eskubideak agertu eta onartu zirelarik. Hain zuzen ere, 55. artikulua “eskubide berdinen eta herrien autodeterminazioaren errespetua” eta “giza eskubideak, funtsezko askatasuna eta denentzako errespetu unibertsala, arraza, sexu, hizkuntza edo erlijioagatiko bereizkuntzarik gabe” aldarrikatzen ditu.

Hain zuzen ere, Herrien eskubideak bitan aipatzen dira Nazio Batuen Kartan: 1. artikuluan, antolakuntzaren helburuak proposatzean, eta 55. artikuluan.

1948ko abenduaren 10ean Nazio Batuen Erakundearen Batzar Orokorrak Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsala onartu zuen, eta gero 1966an ondoko bi proposapen hauek onartu ziren : *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* eta *International Covenant on Civil and Political Rights*.

Hala ere, Guilhaudis-ek dioenez (1976), artikulua hauek lehen begiradan bakarririk berrekoizten dute Deklarazio Amerikarrak eta Frantziarrak diotena. Hain zuzen ere, kolonialismoaren aurkako borrokak eta ohiko nazioarteko praxiak nahasi egin dituzte elkarren arteko bi eskubide desberdin hauek: estatu gabeko herrien autodeterminazio-eskubidea eta estatuetan dauden herrien autodeterminazio-eskubidea.

Berez, azken urteotan, bai NBEren jarduerak, eta baita nazioarteko praxiak ere azpimarratu izan dituztenak, ez dira izan estatuek eraikitzeke herrien eskubideak, estatua eraiki izan duten autodeterminazio-eskubideak baizik. Azken finean, bi eskubideen gatazka eman izan da: batetik, giza eskubideak, zeinak gizabanakoen eskubideak babesten dituzten, eta bestetik, estatuen eskubideak, zeinek beren “jurisdikzio domestikoan” dagoen edozeren soberania erregulatzen dituzten. Ondorioz, gutxiengoek ez dituzte beren eskubide efektiboak babesturik ikusten nazioarteko legean. Berez, bere 50 urteko ibilbidean, Nazioarteko Justizia-Korteak ez du gutxiengoaren arazo bat bera ere ikusi, eta Giza Eskubideen Korte Europarrak, hau ere 50eko urriaren 4an sortua, ez du gutxiengoei buruzko aurrikuspen-araudirik.

Mundu garaikide honetan, gutxiengoaren azterketak ondoko bi arazoak planteiatzen ditu: alde batetik, giza eskubideei dagokienez, talde horiekiko diskriminazioa eta opresioa, talde etniko batekiko taldekidetzagatik. Bestetik, estatu-mailari dagokionez, eta bereziki integrazio nazionala lortu ez duten estatuei dagokienez, sezesioaren eta askatasunaren aldeko mobilizazioak.

Zer da, bada, gutxiengo-egoeran dagoen taldea? Erantzuna erraza ez bada ere, printzipioz nolabaiteko akordioa egon daiteke talde batek *biziberritzeko duen borondate kolektiboa* dela esatean: hau da, nolabaiteko esfortzu kolektiboa, aldez aurreko arbasoen eta etorkizuneko aspirazioen arteko jarraipena adierazten duena (Weinreich 1986).

Berez, beren burua desberdin (hizkuntza, erlijio, etnia, eta abar tartean direla) ikusten duten taldeak soilik inplikatzeko dira beren ezaugarri funtsezkoak babesten, estatu bateko herritar gisa integratuak egon zein egon ez.

Deschenez-i (1989) jarraituz, haxe da gutxiengo-egoeran dagoen taldea: “estatu bateko herritar-taldea, estatuan kopuru aldetik gutxiengoa dena eta agintean ez dagoena, ezaugarri linguistiko, etniko edo erlijioso desberdina duen populazioaren gehiengotik bereiziz, eta biziberritzeko borondate kolektiboarekin taldekideen elkarren artean loturik egonik, gehiengoarekin *de facto* eta *de jure* berdintasuna nahi duena”. Gutxiengoan dagoen taldea, beraz, ez da taldekide-kopuru urria soilik, estatus- eta botere-urritasuna dituen ere baizik.

Honelako formulazioa herri askoren egoera deskribatzeko egokia da, nahiz eta bi arazo larri gainditu behar dituen: batetik, gutxiengoaren ezaugarri bereziak errekonozituak eta bermatuak izan behar dira (hau da, identitatea eta kultura-eskubideak kontuan izan behar dira) eta bestetik, gehiengoaren gehiegikeria posiblearen aurrean talde horien babesa lortu behar da.

Beraz, aurreko honek beharko luke nazioarteko nolabaiteko lege-babesa, lehenago edo beranduago etorriko dena. Baina estatuen praxia hori ez dela-eta, gutxiengoaren aldeko borroka ezin da bereizi demokraziaren aldeko borrokatik, giza eskubideen aldeko borroka izanik.

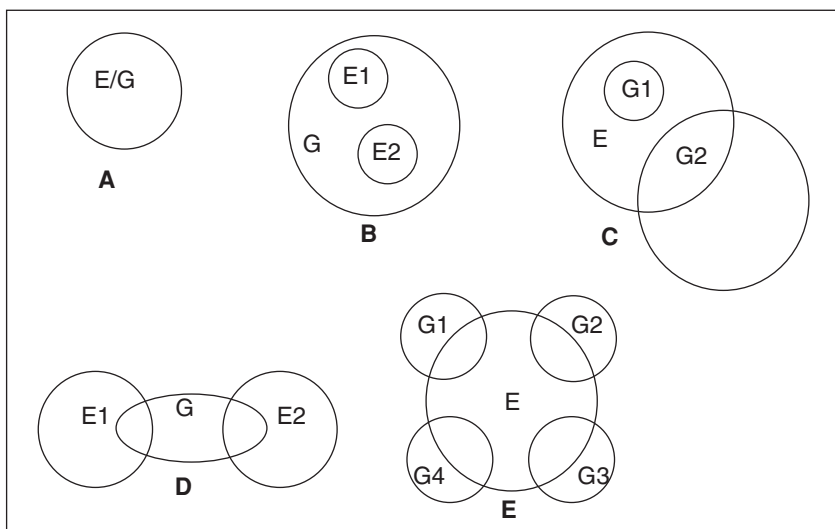
GUTXIENGO-EGOERAN DAGOEN TALDEAREN ETA GIZARTE ZABALAGOAREN ARTEKO IDENTITATE-ERLAZIOAK

Esan daiteke, gizabanakoen eta beren estatuen arteko erlazioa nahikoa erraza izango litzatekeela, barnean soilik gizabanakoen eta estatuen beharrak izango balira. Hala ere, eta nazio-estatuaren ideologiaren eraikuntza historikoarekin ikusi dugunez, askotan partaide garrantzitsu bat aurkitzen dugu, gizabanakoen eta taldeen identitate sozialean funtsezko kokapena lortzeko lehian. Partaide hori, estatu-ideologiarako “gonbitik gabeko bazkaltiarra”, gutxiengo-egoeran dagoen talde etnikoa izaten da askotan, eta aktore sozialak sortu, eta historia, balioak, ohiturak, hizkuntza eta abar jasotzen ditu (Gudykunst 1991; Levine & Campbell 1972). Estatuak bezala, zenbaitetan, gutxiengo-egoeran dauden taldeak indartsuak izan daitezke, eta baliabide baliotsuak kontrolatzeaz aparte, partaide diren gizabanakoei leialtasunak eska diezazkiekete. Hala ere —estatuetatik bereiziz, hauen mugak aldatu egiten baitira eta herritarrek utz baititzakete—, herriak kultura jakinetan jaiotzen dira eta uztea zailagoa izaten da.

Gutxiengo-egoeran dauden taldeen eta estatuen arteko erlazioa, mundu zabalean, lankidetzarako izaten da zenbaitetan; baina leiaztua eta etsaigo-erakoa bestetan. Gainera, Williams-i (1994) jarraikiz, ondasun ekonomiko eta politikoen aldeko lehia, garrantzitsua bada ere, gatazka gogorrenak ondasun kolektibo sinbolikoen aldeko lehietan ematen direla esan daiteke, hauen barnean, identitate-autoafirmazio politikoak daudelarik. Era berean, estatuak aktore nagusienak dira gutxiengoaren identitatearen sortze-, areagotze- edota urritze-saioetan. Estatuak beraz,

mobilizazio edo kontramobilizazio sozialaren gune garrantzitsuak dira identitatearen autoafirmaziorako, eta baita baliabideen bilakuntzarako gatazka eta lehiaren guneak ere. Gainera, mundu-mailan, era batera edo bestera kulturkidetzarekin lotuta dauden gatazkak, uste dugun baino maizagoak dira; eta askotan, suntsikorrak (Brogan 1990). Esate baterako, II. Mundu-Gerratik gatazka etniko garrantzitsua jasan izan duten herriak, munduan daudenetarikoa erdiak dira. Era berean, ordutik hona gertatu diren gerretan hildakoen %80 estatuen barneko gatazketan gertatu dira (Russett & Starr 1989). Beraz, gutxiengoaren identitatearen eta identitate kolektiboaren arteko erlazioa garrantzitsua da herritarren ongizaterako.

Bestalde, zenbait autorek (Worchel & Coutant 1997) berriki planteiatu izan dutenez, gutxiengo-egoeran dagoen taldearen eta estatuaren arteko eredu desberdin garrantzitsuenak ondoko bostak dira (Ikus 1. irudia):

1. irudia: Talde etnikoen eta estatuaren arteko erlazio posibleak (Worschel *et al*, 1995).
E = Estatu; G = Gutxiengo-egoeran dagoen taldea

Lehen eredua estatuaren eta kultur taldearen mugak berberak direnean gertatuko litzateke (1A irudia; esate baterako, Japonia); kasu honetan estatua kultura bereko herritarrez dago osatuta. Bigarren eredua, kultur taldearen mugak estatutik kanpo daudenean gertatuko litzateke (1B irudia; e.b., Alemania, Korea). Hirugarren erlazioa, estatua kultur talde desberdinen kokagunea denean agertuko litzateke, baina talde horietarikoa batzuk bakarrik egonik estatuaren muga barnean (1C irudia; e.b., Zelanda Berria, Maorí & Pakhearen taldeekin). Laugarren konfigurazioak estatu baten muga barneko konzentrazio handia islatzen du, baina kopuru aldetik ez dira nagusiak, eta beste estatuetan ere agertzen dira (1D irudia; e.b., Kurdoak Iraken, Turkian eta Iranen). Azkenik, talde etniko desberdinez osaturiko estatua agertuko litzateke, haiek estatuaren muga barnean daudelarik. (1E irudia; e.b., Kanada, Suitza). Era honetan, gutxiengo-egoeran dagoen taldearen eta estatuaren arteko erlazioak gatazka-maila desberdinetakoak izan daitezke, eredu desberdinen

eta erlazio-kategoria prototipikoen taldeen arteko erlazio-banaketa desberdinen arabera. Esate baterako, gutxiengo-egoeran dagoen taldearen eta estatuaren arteko mugak berberak direnean, elkarren arteko gatazka minimora hel daiteke, elkarren arteko interes komuna dagoelako, estatuaren interdependentzia eta subiranotasuna direla-eta. Estatua beste talde etnikoz maneiatuta dagoenean, edo gutxiengo-egoeran dagoen taldea estatu desberdinetan barreiatuta dagoenean, aldiz, gatazka-aukera handiagoa izango da.

Gainera, estatuak herritarren integraziorako politikai buruz gauzatzen dituzten “ideologia” desberdinez ere hitzegin dute zenbait autorek. Honela, esate baterako, Driedger-ek (1989; ikus Bourhis *et al*, 1997) bost ideologia prototipikoak azaltzen ditu, *continuum* baten arabera banaturik; buru batean delako “ideologia pluralista” edo “anitzta” kokatzen da eta beste buruan “ideologia etnizista”.

Ideologia anitzta	Ideologia herritarra	Ideologia asimilazionista	Ideologia errepublikarra	Ideologia etnizista
----------------------	-------------------------	------------------------------	-----------------------------	------------------------

2. Irudia: Integrazioranzko Norabide Ideologikoen *continuum*a (Bourhis *et al* 1994)

Ideologia pluralistak edo *anitzak* estatu baten desberdintasun etnokulturalaren balioa azpimarratzen du; honetariko adibide bat, Kanada izango litzateke. Ideologia honen aurkakoek baieztatu dute, estatuaren izaera herrialde bateratu gisa justifikatzeko beharrezkoa den nazio-kultura oinarritzkoa eta egonkorra izatea leherertzeko gai dela. *Ideologia herritarra* gutxiengo etnokulturaletan parte hartze gabeziak ezaugarritzen da; Britainia Handia honen adibidea izango litzateke. *Beretze ideologia* edo *Ideologia asimilazionista*, arestian ikusi izan dugun moduan, agerikoena izan zen estatu-nazio sorreran XIX. mendean eta XX. mendearen hasieran. Ideologia honen aldaera bat *Ideologia errepublikarra* izango litzateke, hemen, giza-banako guztien berdintasunagatik halako politika publikoa onartzen baita, zeinen arabera gehiengo menperatzaileak dituen ezaugarriez bestelakoak diren desberdintasun etnokulturalak desagerrarazten baitira. Frantzia izango litzateke honelako ideologiaren adibide klasikoa (Hammer 1985), eta Espainiaren ohiko praxi politikoa ere hemen koka daiteke. Azkenik, *Ideologia etnizista* agertuko litzateke, zeinak, beretze ideologiaren printzipioak onartzeaz gain, jarrera hori herritarren odol-definizioarekin areagotuko lukeen. Honen adibidea Alemania izango litzateke. Hala ere, Estatuak *continuum*ean zehar duten kokapena ez da finkoa, zeren denborarekin, gutxiengoen banaketaren, taldeen arteko erlazioaren, eta horrelakoen arabera aldatzen baita.

Bestalde, Berry-k eta bere kolaboratzaileek (Schmookler 1984; 1986; Berry 1980; 1984; 1990; 1997) gutxiengo-egoeran dauden taldeen identitatearen eta estatuaren arteko erlazioak lotzeko eredu teorikoa garatu dute: Gizarte Anitzetan dauden Kultur Erlazioen Eredua.

Eredua honen arabera, gizarte anitzetan —estatu espainoleko bezalakotan, adibidez— gizabanako baten kultur identitateari eustearen eta gizarte zabalagoarekiko (hau da, estatuarekiko) ukipen-nahiaren arteko erlazioek identitate-erlazioen lau

eredu sortzen dituzte. Eredu honek identitate-sailkapen laukoitza sortzen du, gizarte anitzetan taldeek norbere taldearekiko identifikazioaren eta gizarte zabalagoarekiko ukipen-nahiaren arteko interakzioaren arabera jardun dezaketelako. Lau identitate-eredu horien ezaugarri bereizgarriak honako hauek dira:

i) *Beretzea edo asimilazioa*, norbere identitatea desagertuz eta gizarte zabala-goaren identitatea onartuz.

ii) *Integrazioa*, norbere kultur taldeko identitateari eutsiz eta gizarte zabalagoaren parte izateko nahia azalduz.

iii) *Bereizte, separazio* edo *independentzia*, norbere kultur taldeko identitatea-ri eutsiz gizarte zabalagoaren kide nahi izan gabe; hau da, gizarte zabalagotik berei- ziz, izate independentea izateko nahia azalduz.

iv) *Dekulturazioa* edo *estres akulturatiboa*, norbere ohiko taldearekiko eta gizarte zabalagoarekiko ukipen kultural eta psikologikoaren galera onartuz.

Beraz, eredu osoa honelaxe laburbil liteke:

Gizarte zabalagoarekiko ukipen- nahia	Norbere taldearekiko Identifikazioa		
		Bai	Ez
	Bai	Integrazioa	Asimilazioa
	Ez	Independentzia	Dekulturazioa

3. Irudia: Kultur erlazioen eredua gizarte anizkoitzetan (Berry 1997).

Lau identifikazio-eredu horiek, hala ere, ez dira elkarren artean loturarik gabe agertzen. Adibidez, taldearteko mailan, talde bateko kide gehienek asimilazioa nahi badute, gizabanakoa bere taldekidetza gabe gelditu daiteke, beste aukerak esanahi gabe gelditzen baitira; edota norbere taldeko kide batzuek bereizketa edo independentzia hautatzen badute, gizarte zabalagoaren ideologia menerratzailerak (hau da, ideologia asimilazionista) zalantzan jarria izango da. Azken testuinguru honetan izango da nazioen (adibidez Ipar Irlanda (Crains 1979) edo Euskal Herria (Valencia & Villarreal 1992; 1993; Valencia 1996; 1999)) eta estatuen arteko gatazka emango deneko kasua. Gainera testuinguru honetan garrantzi berezia hartzen duite lau identifikazio-eredu horiek, zeren norbere taldearekiko leialtasunak gizarte zabalarekiko edo estatuarekiko leialtasuna bazter baitezake, azken leialtasun biak elkarren aurka baitaude.

*GUTXIENGO-EGOERAN DAUDEN TALDEEN IDENTITATEA ETA
TALDEARTEKO GATAZKA*

Talde sozialek dituzten uste-sistemek (jarrerak, estereotipoak, irudiak, etab) bi funtzio betetzen dituzte funtsean: errealitate sozialari esanahia ematea eta errealitatea berreraikitzea batetik, eta norbere identitatearen defentsa egitea bestetik. Tafel-ek

(1981) planteatu duenez, taldearteko testuinguruan, talde sozialek diskurtsoak lantzeko joera dute, bai gizartean dituzten kokapenak bermatzeko, eta baita taldearteko estatus-aldaketarako urgentziazko ekintza kolektiboa bultzatzeko ere. Beraz, uste-sistemek norbere talde-defentsarako funtzio berezia betetzen dute. Taldeen uste-sistema partekatuak desberdinak izango dira, hortaz, elkarren artean mantentzen dituzten kokapenen arabera. Esate baterako, Irudikapen Sozialen alorrean Moscovici (1961) konturatu zenez, Irudikapen Sozial desberdinak talde desberdinetan ainguratzen dira, kokapen politiko, erlijioso eta bestelakoen arabera. Era berean, auriritzi eta estereotipoen funtzioen inguruko ikasketek (Snyder & Miene 1994) norabide bereko agerikotasuna ekartzen dute.

Tajfel eta bere lankideen arabera (Tajfel 1982; Tajfel & Turner, 1986), Identitate Sozialaren Teoriaren oinarria ondokoa da: gure identitate sozialaren zatirik handiena gure partaidetza-taldeetan errotzen da, eta identitate sozial positiboa desiratzeko joera dugu, eta motibaturik aurkitzen gara talde positiboen kideak izateko. Era honetan, gutxiengo-egoeran dagoen talde baten identitatea bi eratakoa izan daiteke, gehiengo-egoeran dagoen taldearen identitatearen aurrean: Tajfel-en (1978) araberrako identitate ziurra edo identitate ez-ziurra. Gainera, taldearteko egoeretan, gutxiengo-egoeran dagoen taldeko kide batek, lau estrategia erabil ditzake. Lehenengoa mobilitate indibiduala izan daiteke, estrategia indibiduala alegia, zeinaren arabera gizabanakoak talde nagusiaren taldekidetzat jasotzen duen, bere taldekidetzako identitatea utzirik. Bigarrena, norbere identitateko ezaugarrien birdefinizioa, zeinaren arabera negatiboki definituak diren norbere ezaugarriak positiboki definitzen dituen (esate baterako, “beltza polita da”). Hirugarrena, sorkuntza sozialeko estrategia izan daiteke, zeinaren arabera norbere identitatearen ezaugarri negatibotarako tasun positiboak “sotzen” dituen (esate baterako, “euskarak mundu-mailan hitzun gutxi ditu, baina Europako zaharrena baita”). Laugarrena, eta interesgarriena hemen, mobilizazio soziala izango da, talde-estrategia kolektiboa, zeinaren arabera, gutxiengo-egoeran dagoen taldeak mobilizazio-ekintza kolektiboari ekingo dion, talde nagusiarekin duen harreman desorekatua aldatzeko. Estrategia hori eman dadin —aurreko biekin batera ematen baita—, gutxiengo-egoeran dagoen taldeak bi prozesu hauteman beharko ditu: *status quo*aren ilejimititatea eta inestabilitatea (Ikus Valencia 1991). Orduan izango da posible, gutxiengo-egoeran dagoen taldeak gehiengoan dagoen taldearekiko identitate ziurra sortzea, eta, gehiengoan dagoen taldeari abantaila ateratzeko, edozein gauza egitea (Moscovici & Paicheler, 1978). Gainera, gutxiengo-egoeran dagoen taldearen eta estatuaren arteko erlazio horretan, taldearteko eraketak futsezko zeregina betetzen du (Tajfel, 1978). Zenbait testuingurutan erkaketa estatuaren alde ematen da, norbere talde-identitate agerikoa ez denean. Bestetan, aldiz, erkaketa norbere taldearen alde ematen da, honetan estatuarekiko identifikazioarekiko bereizketa ematen delarik (Huici, *et al* 1997).

Hemen, gure lana ez da zentratu, gutxiengo-egoeran dauden taldeek gehiengoan daudenekin harremanetan jartzen direnean ekoizten dituzten prozesu guztiak aztertzen. Ondoren agertuko ditugun bi ikerketa enpirikoekin, aurreko bi prozesuak ilustratzen saiatuko gara bakarrik. Hain zuzen ere, lehen ikerketan, gertakizun historikoek gutxiengo-egoeran dauden taldeak talde-identitatea sendotzeko estrategia desberdinetara nola eramaten dituzten aztertzen saiatuko gara: batzuk estatuarekin

identifikatzen dira eta beste batzuk estatutik bereizten dira, honela, taldeen kokapen horiek beren talde-identitatearen autoestimarako funtsezko funtzioak betetzen dituztelarik. Bigarrenean, aldiz, Berry-ren identifikazio-estrategiak ikusten saiatuko gara, horren ondorioz azalduz ezen berezko hizkuntza duten gutxiengo-egoeran dauden taldeek identitate-estrategiatarako funtsezko tokia beteko dutela gatazka-egoeretan, hain zuzen ere, norbere eta beste taldearekiko identifikazio eta estereotipoetan.

GUTXIENGO-EGOERAN DAGOEN TALDEAREN ETA ESTATUAREN IDENTITATEEN ARTEKO GATAZKEI BURUZKO BI IKERKETA ENPIRIKO

1. Ikerketa: Estatuaren eta gutxiengo-egoeran dauden taldeen identitateak

Arestian esan dugun moduan, prozesu historiko sozialek eraman dituzte gutxiengo-egoeran dauden taldeak, batzuek estatuarekin identifikatzera —horrela asimilazio estrategia erabilirik, beren talde-autoestima areagotzeko— eta beste batzuek, aldiz, estatuarekiko identifikazioaren aurrean beren taldeko identitatea areagotzera, —horrela bereizte estrategia erabilirik, beren talde-autoestima areagotzeko—.

Metodologia

Subjektuak. Europar Herrialde desberdinetako Haur eta Nerabeen Identitate Nazionalaren jabetzaren inguruko ikerketa zabalago batean oinarriturik, hemen agertzen diren datuak Estatu Espainiarreko hiru testuinguru kulturalakoak dira: Andaluziakoak, Kataluniakoak eta Euskal Herrikoak.

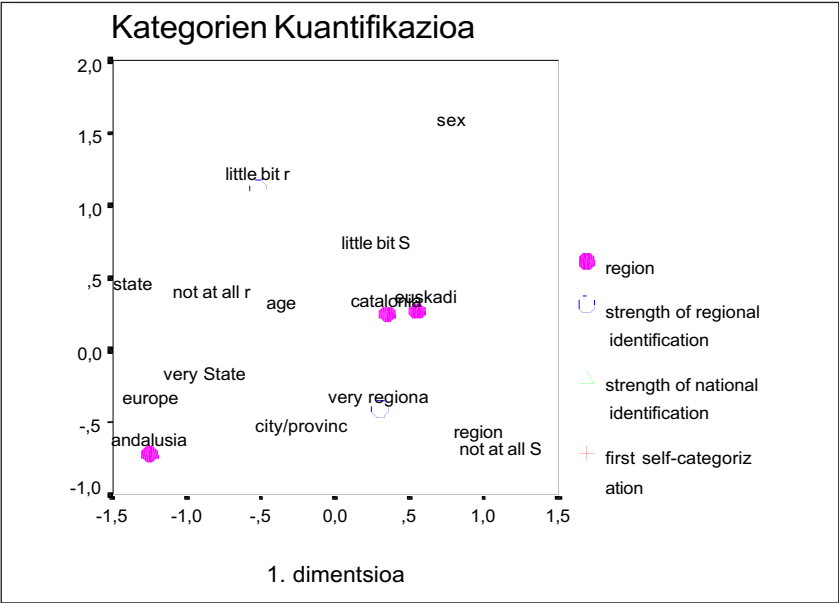
460 subjektu Kataluniakoak ziren, 238 Andaluziakoak eta 210 subjektu Euskal Herrikoak. Generoari dagokionez %48 mutil eta %52 neska, eta adinari dagokionez %19,5 sei urtekoak, %26,3 bederatzi urtekoak, %28,1 hamabi urtekoak, eta %26,2 hamabost urtekoak.

Aldagaiak:

- i) Autokategorizazioa. Haurrei, sexu, adin, eta taldekidetzaren desberdinak (bere Taldekoa, Estatukoa, Europarra, etab) adierazten zituzten irudiak aukeratzea eskatu zitzaion. Beren buruak ondoen deskribatzen zituzten irudiak ordenatzea eskatu zitzaion, garrantzi handienekotik txikienera. Honetarako erabili genuen aldagaia, Lehen Aukera izan zen, hau da, aukeratu zuten lehen irudia.
- ii) Identifikazioak. Haurrei, beren buruak Euskaldun-Katalan-Andaluz eta Espainiar gisa (Oso, Zerbait edo Ezer ez) identifikatzeko eskatu zitzaion.

Emitzak

Subjektuen taldekidetzaren, autokategorizazioa eta identifikazioak nola erlazio-natzen ziren ikusteko, lehenengo Korrespondentzia-Analisia egin genuen, ondoko irudian ageri den emaitza lortuz.

4. Irudia. Lehen bi dimentsioen gurutzaketa eta kategorien eta herrialdeen kokapena

Grafikoak adierazten duenez, lehen dimentsioak honako ezaugarri hauek antolatzen ditu: ezkerreko buruan, estatuarekiko identifikazioa (*very state*) eta batere herrialdekoea ez izatea (*not at all regional*), eta eskuineko buruan erregioarekiko identifikazioa (*region*) eta batere estatukoea ez izatea (*no at all State*). Gainera, hiru testuinguru kulturalen kategokiak, dimentsio horretan toki desberdinetan kokatzen dira: Katalunia eta Euskal Herria eskuinean —hau da, oso talde-identifikazio handiaren eta estatu-identifikazio txikiaren ondoan—, eta Andaluzia ezkerraldean —oso talde-identifikazio txikiaren eta estatu-identifikazio handiaren ondoan—.

Gainera, gutxiengo-egoeran dauden taldeen eta estatuaren identitateek nolako erlazioa zuten ikusteko, koerlazio-analisia egin genuen hiru herrialdeetan, emaitza ondoko taulan agertzen delarik:

	Andaluzia	Katalunia	Euskal Herria
Gutxiengo-egoeran dauden taldeen eta estatuaren arteko identifikazioak (** = 0.000ko signifika-tibitatea)	0.42**	-0.20**	-0.38**

Ikus dezakegunez, gutxiengo-egoeran dauden taldeekiko identifikazioak eta estatuarekiko identifikazioak koerlazio positiboa dute elkarren artean Andaluzian, eta negatiboa Katalunian eta Euskal Herrian. Lehenengo kasuan identitate harmo-niatsuak dira eta, nolabait esateko, “erkaketa-identitatea” baxua da, bigarren eta hirugarren kasuetan, aldiz, identitate gatazkatsuak gertatzen dira, “erkaketa-identi-tatea” maila altukoa delarik.

2. Ikerketa: Nazio-identitate gatazkatsuak eta hizkuntzaren erabilpena kokapen-estrategia gisa

Hasieran esan dugun moduan, hizkuntza funtsezko elementua izan daiteke gutxiengo taldearen definiziorako. Gainera, gutxiengo-egoeran dauden talde batzuek beren identitate sozialeko dimentsio agerikoen gisa aukeratzen dute hizkuntza, bai kultur alorrean (Fishman 1977) eta baita alor politikoan ere (Ros *et al* 2000).

Hala ere, integrazioa *versus* desberdintze-sistema gisa, eta taldearteko gatazka-testuingurutan, hizkuntzaren erabilpenaren ikerketa ahaztua izan da askotan Psikologia Sozialean. Eskuarki, hizkuntzaren erabilpen modura ulertu izan da “identitate etniko”aren adierazpen-sistema. Baina, ikuspegi honek hiru arazo nagusi ditu: 1) Hizkuntza identitate finko, eta “berez hor dagoen” egoeraren adierazpen zuzen gisa hartu izan da. 2) Hizkuntza identifikazio-prozesuaren kontzeptzio soil gisa hartu izan da, taldearteko gatazka “etnikoak” ezaugarritzen dituzten faktore psikosozialak kontuan izan gabe. 3) Hiztunaren kokapenari, hizkuntzaren eta hizkuntza zirkulatzen duen baldintza sozialen ikuspegi indibidualista eman izan zaio. Gure ustez, maila indibidualean gauzatzeaz aparte, maila historiko, kolektibo eta errekurtsiboan ulertu behar da hizkuntzaren rola, horrela bakarrik uler baitaitezke hizkuntzak taldekidetzetarako betetzen dituen funtzio sinbolikoak.

Ikerketa honetarako, elementu sinboliko gisa hizkuntzak funtsezko rola betetzen dituen bi herrialde hartu ditugu: Katalunia eta Euskal Herria. Izan ere, kasu bi hauetan, gutxiengoaren identifikaziorako, hizkuntzaren agerikotasunak estatuarekiko desberdintze-prozesura baitarama. Areago, testuinguru bi hauek konplexuagoak dira, emigrazioko talde-historiekin gurutzatzen baitira.

Hain zuzen ere, ikerketa honen helburua honako puntu hau aztertzea da: gutxiengoen identifikazio-estrategiei dagokienez, etxeko hizkuntzaren erabilpenak gurasoen jatorriarekin nola interaktuatzen duen aztertzea.

Arestian ikusi dugun Berry-ren ereduaren arabera, hizkuntzaren erabilpena eta gurasoen jatorria kontuan izanik, ondoko identifikazio-estrategiak postula daitezke: asimilaziozko, integraziozko eta bereizketa edo separaziozko identifikazio-estrategiak. Estrategia hauek, gutxiengo-egoeran dagoen taldearen barnean gauzatzen dira, kultur taldearen eta estatuaren arteko leialtasun-eskakizunak direla-eta.

	Etxeko Hizkuntza-Erabilpena		
	Estatuko Hizkuntza	Elebiduna	Taldeko Hizkuntza
Bertoko jatorriko gurasoak	Asimilaziozko identifikazio-estrategia	Integraziozko identifikazio-estrategia	Separaziozko identifikazio-estrategia
Estatuko jatorriko gurasoak	Asimilaziozko identifikazio-estrategia	Integraziozko identifikazio-estrategia	Separaziozko identifikazio-estrategia

1. taula: Proposatutako identifikazio-estrategiak etxeko hizkuntzaren eta gurasoen jatorriaren arabera.

Ondorioz taldearteko testuinguruko desberdintzerako edo integratzerako identifikazio-estrategien ondorio garrantzitsuak hipotetiza daitezke: beretzea, baztertzea edo kasurik ez egitea.

Metodoa

Subjektuak. Aurreko ikerketan bezala eta Europar Herrialde desberdineko Haur eta Nerabeen Identitate Nazionalaren jabetzearen inguruko ikerketa zabalago batean oinarriturik, hemen aurkezten diren datuak Estatu Espainiarreko testuinguru kulturalakoak dira: Katalunia eta Euskal Herrikoak.

Kataluniako 460 subjektu aukeratu ziren eta Euskal Herriko 210 subjektu. Generoari dagokionez, %48 mutil eta %52 neska; eta adinari dagokionez, gazteen arteko %19,5 sei urtekoak ziren, %26,3 bederatzi urtekoak, %28,1 hamabi urtekoak, eta %26,2 hamabost urtekoak.

Aldagaiak:

- i) Autokategorizazioa eta Identifikazioak: aurreko ikerketan bezala.
- ii) Estereotipoak: Haurrek, egokien deskribatzen zituzten sei dimentsioko adjektibo positibo eta negatiboen artean (zikina, garbia, lagunkoia, hase-rrekoia, argia, leloa, alferra, langilea, alaia, kopetiluna, onesta, desonesta) ezaugarritu behar zituzten beren lurraldeko eta Espainiako biztanleak. Horrez gain, biztanle horiek noraino zituzten gustuko eta noraino ez (5 puntutan) esan behar zuten.
- iii) Informazioa: Subjektuei beren herrialdeari eta estatuari buruzko informazioa (bandera, hiriburua, hizkuntza, etab) eskatu zitzaaien.
- iv) Azkenik, subjektuek beren adinari, sexuari, etxean erabiliriko hizkuntzari eta gurasoen jatorriari buruzko galderei erantzun behar izan zieten.

Emaitzak

Lehenengo eta behin, etxeko hizkuntza eta gurasoen jatorria subjektuen identifikazio-estrategia desberdinekin noraino erlazionatzen ziren aztertzeko, klusterren analisi interaktiboa burutu zen, autokategorizazio eta identitateak erabilirik, honela subjektu-talde desberdinen kokapena ateratzeko.

<i>Final Cluster Centers.</i>				
<i>Cluster</i>	Estatu- -identitatea	Herrialde- -identitatea	Estatu- -autokategorizazioa	Herrialde- -autokategorizazioa
Asimilazioa	2,6000	1,8700	1,3300	1,1200
Bereiztea	1,6130	2,9164	1,0124	1,6037
Integrazioa	2,4167	2,6225	1,0931	1,3235
<i>Cluster</i>	<i>unweighted Cases</i>			
Asimilazioa	100,0			
Bereiztea	323,0			
Integrazioa	204,0			

2. taula. Autokategorizazioen eta identitateen hiru taldeen batezbestekoak, klusterren analisi iteraktiboaren arabera.

Analisiak hiru talde garbi atera zituen. Lehen taldeak asimilaziorako identifikazio-estrategia islatzen zuen: puntuazio altuak estatu-identifikazioan eta espainiar autokategorizazioan lortuz, eta puntuazio baxuak herrialde-identifikazioan eta autokategorizazioan. Bigarren taldeak bereizterako identifikazio-estrategia islatzen zuen: puntuazio altuak herrialde-identifikazioan eta kategorizazioan, eta baxuak estatu-identifikazioan eta autokategorizazioan. Hirugarren taldeak, azkenik, integraziorako identifikazio-estrategia islatzen zuen, puntuazio ertain-altuak adierazirik bai herrialde-identifikazioan eta kategorizazioan, eta baita estatu-identifikazioan eta autokategorizazioan ere.

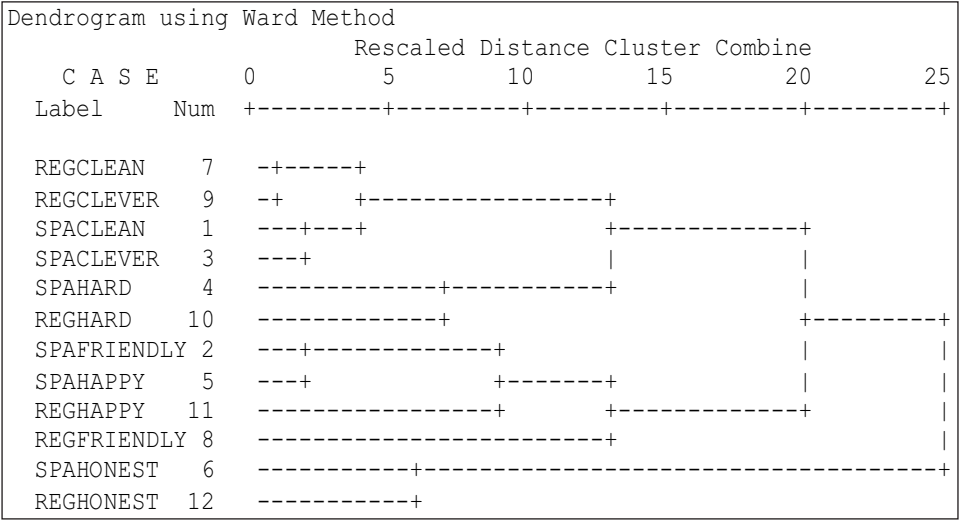
Ondoren analisi diskriminantea burutu zen, etxean erabiliriko hizkuntza eta gurasoen jatorria eta identifikazio-estrategien hiru taldeen arteko erlazioa ikusteko.

<i>Pooled within-groups correlations between discriminating variables and canonical discriminant functions (Variables ordered by size of correlation within function)</i>		
	Func 1	Func 2
Etxeko Hizkuntza	0,97384*	0,22722
Gurasoen Jatorria	-0,64159	0,76704*
<i>Canonical discriminant functions evaluated at group means (group centroids)</i>		
Group	Func 1	Func 2
EAsimilazioa	-0,9496	-0,09785
EBereiztea	0,54761	-0,02947
EIntegrazioa	-0,12513	0,09686

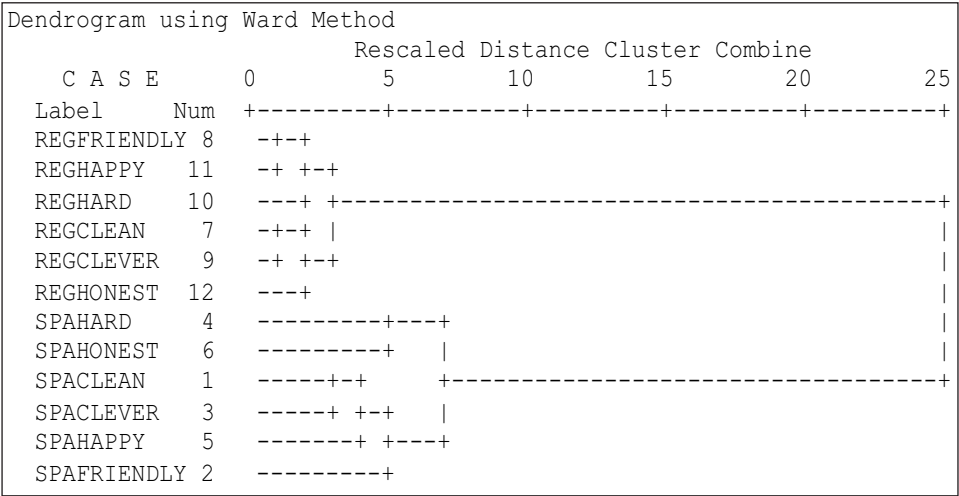
3. taula. Hiru taldeen funtzio diskriminanteak eta batezbestekoak etxeko hizkuntzaren eta gurasoen jatorriaren arabera definiturik.

Analisiak bi funtzio sorrarazi zituen. Lehen funtzioak baieztu egin zuen etxe-ko hizkuntza: negatiboki erlazionatua asimilaziorako identifikazio-estrategiarekin, eta oposaturik separaziorako identifikazio-estrategiarekin. Bigarren funtzioak opo-satu egin zituen asimilaziorako eta integraziorako identifikazio-estrategiak. Honen arabera esan daiteke, etxean erabiliriko hizkuntza oso lotuta dagoela asimilazio eta separaziorako estrategiekin, eta gurasoen jatorria ez dagoela lotuta separaziorako identifikazio-estrategiarekin, asimilazio eta integraziorako estrategiarekin baizik.

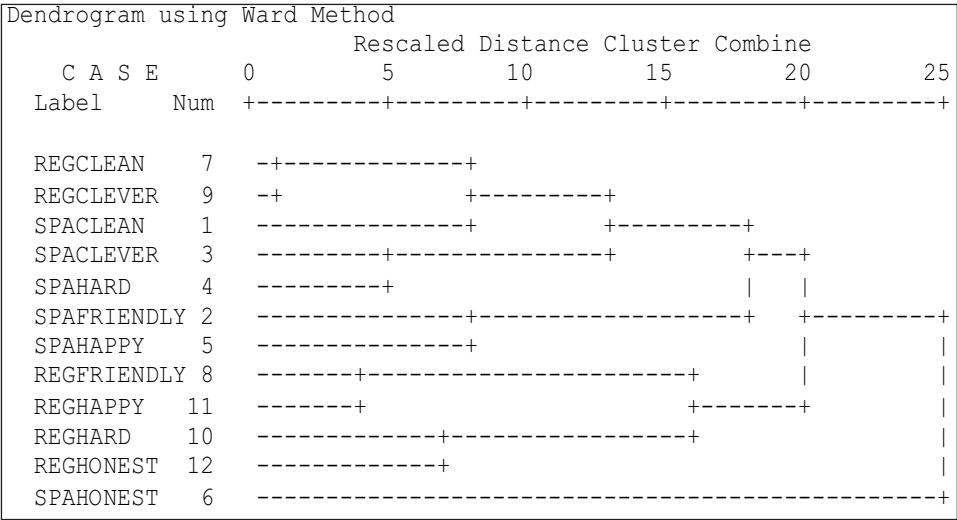
Gainera, identifikazio-estrategiaren hiru kidezekin estereotipoen antolakuntza nola ematen zen ikusteko, hiru kluster-analisi egin ziren (Ward metodoarekin), nor-bere taldearekiko eta estatuarekiko estereotipoak berdin edo desberdin antolatzen zituzten ikusteko.

5. irudia: Kluster-analisi hierarkikoa: Asimilazio-estrategia darabilen taldea.

6. irudia: Kluster-analisi hierarkikoa: Bereizte-estrategia darabilen taldea.

7. irudia: Kluster-analisi hierarkikoa: Integrazio-estrategia darabilen taldea.

Analisiak adierazi zuenez, herrialde eta estatuko estereotipoen antolakuntza-printzipioak desberdinak ziren hiru identifikazio-estrategia desberdinetako taldeentzat. Asimilazio-taldeak sorturiko klusterraren estereotipoak hiru dimentsiotan antolatu ziren: gaitasuna, gustukoa izatea eta onestasuna. Separazio-taldeak bi antolakuntza-printzipio zituen: herrialdeko eta estatuko estereotipoak. Integrazio-taldeak, aldiz, kluster konplexuagoa eman zuen: dimentsio batzuetan herrialdeko eta estatuko estereotipoak elkartuak ziren (1: argia eta garbia) eta besteak bereiziak ziren elkarren artean (2: lagunkoia eta alaia estatukoa; 3: lagunkoia eta alaia herrialdekoa; 4: onesta eta langilea herrialdekoa; 5: onesta estatukoa).

Azkenik, identifikazioko hiru taldeak eta estereotipoak nahiz informazioaren arteko erlazioak ikusteko, Anova motako analisi desberdinak egin ziren, hiru taldeak aldagai aske gisa, eta gutxiengo-egoerako taldearekiko eta estatuarekiko estereotipoak eta informazioa menpeko aldagai gisa hartuz. Hala ere, hori egin baino lehenago, norbere gutxiengo-egoerako taldearekiko eta estatuarekiko estereotipoak faktore-ekoizle modura analizatu ziren. Norbere gutxiengo-egoerako taldearekiko eta estatuarekiko estereotipoek bina faktore ekoitzi zituzten. Talde bietan afektuzko dimentsioak saturatzen zuen faktore bat (lagunkoia eta alaia), eta gaitasun-dimentsioak beste faktorea (garbia, argia, langilea, eta onesta). Informazio-kategoriek faktore bana ekoitzi zuten: herrialde eta estatuko informazioak. Beraz, aurreko faktore-analisirako estrategian oinarrituz, estereotipoen konputu berriak egin ziren: Norbere gutxiengo-egoerako taldearekiko eta estatuarekiko afektuzko eta gaitasunezko estereotipoak batetik, eta herrialdeko eta estatuko informazioa bestetik.

	Asimilazio- -taldea	Separazio- -taldea	Integrazioa- -taldea	S	1/2	1/3	2/3
Norbere taldeko gaitasun-estereotipoak	10,06	12,85	12,27	0,00	*	*	
Norbere taldeko afektu-estereotipoak	10,30	13,44	12,45	0,00	*	*	*
Beste taldeko gaitasun-estereotipoak	11,26	7,96	11,21	0,00	*		*
Beste taldeko afektu-estereotipoak	11,75	8,51	11,71	0,00	*		*
Herrialdeko informazioa	1,70	2,11	1,99	0,01	*		
Estatuko informazioa	5,03	5,86	5,63	0,06	*		

4. taula. Hiru taldeen batezbestekoak eta signifikatibitateak, norbere taldearen eta estatuaren estereotipoen gogokotasuna, gaitasuna eta informazioa.

Estatistikoki, analisiak desberdintasun nabariak agertu zituen asimilazio- eta separazio-taldeen artean, bai gutxiengo-egoerako taldearen eta estatuaren estereotipoekiko, bai eta herrialdeko informazioarekiko ere. Hain zuzen, *asimilazio*-taldeak estereotipo negatiboagoak zituen norbere taldearekiko, eta positiboagoak estatuarekiko. Gainera, herrialdeko informazioarekiko ere puntuazio baxuagoak agertzen zituen. *Separazio*-taldeak alderantzizko puntuazio-patroia agertu zuen: estereotipo positiboagoak norbere gutxiengo-egoerako taldearekiko, eta negatiboagoak estatuarekiko. Gainera, informazio handiagoa adierazi zuen. Azkenik, *integrazio*-taldea eta *asimilazio*-taldea elkarren artean bereizten dira, norbere gutxiengo-egoerako taldeko estereotipoetan —lehenengoak handiagoak baititu— eta baita separazio-taldearekin ere, estatuarekiko estereotipoetan —zertxobait negatiboagoak dira— batik bat.

Ondorioak

Ikusi dugunez, gutxiengo-egoeran dagoen taldearen eskubideen historia gurtzatua izan da. Batetik, *estatu-ideologiaz*, *nazioa* askotan “gonbitik gabeko bazkal-tiarra” delarik. Bestetik, gutxiengo-egoeran dagoen taldeari buruzko ikerketa funtsezkoa da, mundu-mailan sortu dituen “demokrazia-gabezia”-ren erakustaldiagatik. “Gonbidatu ez gonbitatu” hori, hala ere, estatuaren ideologia desberdinetan zehar ari izaten da (Bourish *et al* 1997), eta bere identifikazioen eta estatuarekiko identifikazioen arteko erlazioetatik, lau identifikazio-estrategia erabil ditzake: asimilazioa, integrazioa, separazioa eta dekulturazioa (Berry 1987).

Gainera, eta lehen ikerketan ikusi dugun moduan, prozesu historikoek eraman dute, gutxiengo-egoeran dauden taldeen eta estatuaren arteko identifikazioa estatuarekiko “integratiboa” edota “gatazkatsua” izatera.

Gure bigarren ikerketa Berry-ren ereduaren eraldaketan oinarritu da, non gurasoen jatorriaren eta etxeko hizkuntzen arteko erlazioan ainguratzen diren hiru identifikazio-estrategiak gerta daitezkeen gutxiengo-egoeran dagoen taldean: asimilazio, integrazio eta separaziorako estrategiak. Bigarren ikerketak frogatu duenez, tal-

dearteko harreman gatazkatsuko testuinguruetan, hiru autodefinizio-esanahiak partekatuta daude gurasoen jatorriarekin, etxean erabiliriko hizkuntzarekin lotuta batik bat. Gainera hiru esanahi horiek haurrak kokatzen direneko asimilazio, integrazio eta separaziorako estrategietan oinarritzen dira. Beraz, gizarte zabalagoak beste taldeekiko erabiltzen dituen estrategiak, psikosozialki ere ainguratzen dira gutxiengo-egoeran dagoen taldearen kideen kokapenetan.

Gainera, asimilaziorako estrategien onartzeak norbere gutxiengo-egoerako taldea errefusatzera, estatuarekiko estereotipoak eta identitatea areagotzera eta herrialdeko informazio urria izatera darama. Separaziorako estrategia onartzeak, bere aldetik, norbere gutxiengo-egoerako taldeko estereotipoak eta identitatea areagotzera eta estatuarekiko estereotipoak eta identitatea errefusatzera darama, informazio-maila altuagoa gertatzen delarik. Integraziorako strategiaren onarpenak, aldiz, bai norbere gutxiengo-egoerako taldea eta baita estatuarekiko identifikazio eta estereotipoak areagotzera darama.

Beraz, identifikazio-estrategia hauek kokapen interesgarrietara daramatzate herritarrek (Elejabarrieta 1994), aktore sozial gazteak taldearteko gatazkatan, beren taldekideak eta estatuarekiko identifikazioek eskatzen dituzten leialtasunen aurrean kokatzera eramanez. Gainera, azken hau agerikoagoa da, gure ikerketaren lagina haur eta nerabeez osatuta zegoela kontuan izanik, zeren, azken finean, belaunaldien arteko sozialkuntzaren funtzioa horien bitartez ematen baita.

ESKERRAK

Hemen aurkezten den lana egin ahal izateko, ondoko bi diru-laguntzak eman ditu Euskal Herriko Unibertsitateak: (B. Z. UPV 227.231-Ha030/98) eta INTAS (B. Z. OPEN-97-1363). Azken hau ondoko unibertsitateetara emana izan zen: Surrey, Dundee, Girona, eta Malaga-ko unibertsitateetara. Halaber, erakunde hauek eskertu nahi ditugu: Russian Academy of Sciences, Kharkov State University, Georgian Institute of Psychology, eta Azerbaijan Pedagogical Institute for Russian Language and Literature. Gainera, espreski eskertu nahi ditugu ikerketaren diseinuan parte hartu izan zuten pertsona hauek: Mark Bennett, Ignasi Vila, Almudena Gimenez, Tatiana Riazanova, Valentina Pavlenko, Giorgi Kipiani eta Rauf Karakazov.

BIBLIOGRAFIA

- BERRY, J. (1984). "Cultural relations in plural societies: alternative to segregation", in N. MILLER & M. BREWER (ed.), *Groups in contact: the psychology of desegregation*. Orlando: Academic Press. 11-27.
- BERRY, J. (1997). "Immigration, acculturation and adaptation", in *Applied Psychology: An International Review*. 46:5-34.
- BOURHIS, R.; MOIESE, C.; PERREAULT, S; SENEAL, S. (1997). "Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach", in *International-Journal-of-Psychology*. Vol 32(6): 369-386.
- CHALIAND, G. (1989). "Minority Peoples in the age of Nation-States", in G. CHALIAND (ed.) *Minority Peoples in the age of Nation-States*. London: Pluto. 1-11.

- DURKHEIM, E. (1925). *L'Education Morale*. Paris: Alcan.
- ELEJABARRIETA, F. (1994). "Social positioning: a way to link social identity and social representations", in *Social Science Information*, 33, 241-253.
- FISHMAN, J. (1967). "Bilingualism with and without diglossia, diglossia with and without bilingualism", in *Journal of Social Issues*. 23(2), 29-38.
- FISHMAN, J. (1972). *The sociology of language*. Rowley, MA: Newbury House
- FISHMAN, J. (1977). "Language and Ethnicity", in GILES, H. (ed.) *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. N.Y: Academic Press.
- GUILHAUDIS, J-F. (1976). *Le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes*. Paris: PUF.
- GUDYKUNTS, W. *et al* (1990). "Ethnic Identity, Language and Communication Breakdowns", in *Handbook of language and social psychology*. GILES, H. & Robinson, W. (ed.). N.Y: Wyley & Sons.
- MOSCOVICI, S. (1961/1976). *La Psychanalyse, son image, son public*, (2nd Edition). Paris: PUF.
- MOSCOVICI, S. (1978). *Social influence and social change*. London: Academic Press.
- ROS, M; HUICI, C. & GOMEZ, A. (2000). "Comparative Identity, Category Salience and Intergroup Relations", in CAPOZZA, D. & BROWN, R. (ed.), *Social Identity Processes*. London: Sage. P. 96-116.
- TAJFEL, H. (1969). "Cognitive aspects of prejudice", in *Journal of Social Issues*. 25: 79-97.
- TAJFEL, H. (1978). *Differentiation between social groups*. London.: Academic Press.
- TAJFEL, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- VALENCIA, J. F. (1991). *Las imágenes de Europa en los europeos*. Psikol. Sozial Saila. 5.
- , (1996). "Movimientos Colectivos y Prejuicio", in MORALES, F. & JUBERO, S. (ed.) *Del prejuicio al racismo: Perspectivas Psicosociales*. Cuenca: Estudios.61-79.
- , (1999). "Conflictual national identities and Linguistic strategies as positioning tools in Children and Adolescents". *European Association of Experimental Social Psychology Meeting-ean aurkezturiko komunikazioa*. Oxford: United Kingdom.
- VALENCIA, J. & VILLARREAL, M. (1992). "El conflicto politico en Euskadi: un enfoque psicosocial de la participación politica no institucional", in *Psicología Política*. 5, 7-26.
- , (1993). "Identidades nacionales frente a la Unión Europea", in J. APALATEGI, & X. PALACIOS: *Poder y democracia*. Gasteiz: ICEM. 57-73.
- WEINREICH, P. (1986). "The operationalisation of identity theory in racial and ethnic relations", in J. REX & D. MASON (ed.), *Theories of Race and Thnic Relations*. Cambridge:CUP.
- WORCHEL, S & COUTANT, D. (1997). "The tangled web of loyalty: nationalism, patriotism and ethnocentrism", in D. BAR-TAL *et al* (ed.), *Patriotism in the lives of individuals and nations*. Chicago: Nelson-Hay Pub. 190-210.

Gizabanakoaren eta gizartearen askatasunaz

Fito Rodriguez, EHuko irakaslea, UEUkidea

Franco hil ondoren ezarritako demokraziak, bere mendebaldeko testuinguruko gainerakoen antzera bestalde, ez du espainiarren nazioaz kanpo beste inongo herri-
ren askatasunik onartzen; eta gizabanakoa bakarrik hartu zuen oinarritzko eskubi-
deen jabe modura, zuzenbide osoa hastapen horren arabera egokituz¹.

Horrela, kolektiboak izan daitezkeen aldarrikapenak ez dira kontuan hartu eta
injustiziazko egoera gatazkatsua lehertu da behin baino gehiagotan².

Askatasunari buruzko irakurketa existentzialak, ordea, norbanakoaren eta giza
taldearen arteko ustezko kontraesanak aztertzeke balio duelakoan nago. Baita, era
berean, autodeterminazioan oinarrituko den askatasun politikoa garatzeko ere.
Hurrengo lerroak hau guztia argitzeko baliagarri izan daitezkeen idatzi ditut. Hasieran
J. P. Sartre-k askatasunaz uste zuena hartu dut hizpide. Ondoren, berriz, herri-aska-
tasuna erdiesteko politikagintzan zer-nolako aldaketak gauzatu beharko liratekeen
azaltzen saiatu naiz. Hori guztia, jakina, gai hauen inguruan funtsezkoak diren
ezbaien bila aritzen joateko. Goazen, bada, Sartre-k askatasunari buruz eginiko
gogoetak azaltzera.

ZUTIK zeritzan aldizkariaren 61. zenbakian (*Askatasuna ala hil* goiburu
argiaz horniturik), ETA V.ak J. P. Sartre-k 1971n kaleratutako *Le procès de Burgos*
liburuari atxikiriko aintzinsolasa argitaratu zuen euskaraz (Txillardegi-k ederki itzu-
lita). Bertan, *euskal kultura indarrez ezabatu nahi izateari Kultur genozidioa* deitu
zion hitz lauz aurten hogeitazko urte direla zendutako pentsalariak. Gaur egun, aipamen
haiek egin zirela ia hogeita hamar urte luze pasa ondoren, Sartre-ren mezuak ez du
batere baliorik galdu. Aitzitik, Espainiako Historiaren Errege-Akademiak euskal
hezkontza horren erraz eta merke gutxien duen sasoi hauetan, J. P. Sartre-k berak
sakondutako askatasunaren irakurketari berregiteak, gaurko Euskal Herria ulertu

1. RODRIGUEZ, F (1990) "La Construcción de la Subjetividad Occidental y las dificultades para
desarrollar los derechos Humanos Colectivos en las Sociedades Capitalistas Avanzadas", in *Derechos
humanos individuales. Derechos de los estados. Derechos de los pueblos*. Herria 2000-Eliza. Bilbo.
309-319. orr.

2. ALBITE, P (1999) "Cambio Social e identidades colectivas. Debates y problemas para un na-
cionalismo en construcción", in *Sociedad vasca y construcción nacional*. Gakoa. Donostia. 15-55. orr.

ahal izateko honezkero ohikoa ez dugun baina, era berean, premiazkoa zaigun ikusmira berreskuratzen lagunduko digu. Hona hemen.

Sartre-rekin batera (1945) *Les Temps Modernes* kultur aldizkariaren sortzailea izan zen Merleu-Ponty-k —Bataille-k edota Camusek bezala— askatasuna, berez, gizabanakoari bakarrik dagokiola uste zuen; J. P. Sartre-k uste zuen, berriz, etorkizuna kolektiboki eraikitzeak bakarrik egiten gaituela aske.

Izaeraren oinarria existentzia dela dioen hastapenetik abiatzeagatik hain zuzen, gogamena bizitzaren ondorioa dela uste zuen. Haatik, engaiamendutik sorturiko pentsamendua, askatasuna baldintza dezakeenaren aurreko jaurkitzean ekoizten dena dugu, bere aburuz.

Areago, aurrekoa errepikatuzera kondenaturik dauden gainerako bizidunak ez bezala, erantzukizuna edukitzeko gaitasuna duen neurrian da jendarte bere buruaren jabe (P. Bruckner. *La tentation de l'innocence*. Grasset.1995). Mota guztietako ukazioak dira, haren iritziz, norberaren zein erkidegoaren balizko egitasmoen etsaiak eta, beraz, askatasunaren arerio zuzenak.

Nahiz eta ideia honen aurka beti jo izan duen Bernard-Henry Lévi-k (*Le siècle de Sartre*, Grasset, 2000), edo, berriki, merkatu mundializatuko egoera honetara egokitutako Michel Antoine Burnier-ek (*L'adieu à Sartre*, Gallimard, 2000) J. P. Sartre-ren irudia birmoldatu nahi izan duten azken honen mezua desitxuratuz, pentsalari existentzialistaren ardatza honetan datza, alegia, bai gizabanakoek eta bai gizataldeek ere erdiets dezaketen gizatasunaren muina etorkizuna sortzeko ahalmenean aurkitzen dela adieraztean; askatasunean, beraz (*L'être et le néant*, 1943). Agian, hauxe zela kausa, J. Derrida-k Sartre filosofoaren irakurgaiak debekatu behar zirela deliberatu eta idatzi zuen.

Ez da egon behar kontraesanik, beraz, norberaren eta gizartearen libertateen artean (*L'existencialisme est un humanisme*; 1946an). Mendebaldeko hizkuntza gehienetan ez bezala, euskaraz *gure* etxea edo *gure* ama esaten dugu, aditzen lehenengo pertsona erabiltzean pluralaren eta singularren adierak batuz. Ildo berekoa dugu Sartre, *erdian* egon den pentsalaria (Gilles Deleuze-k zioenez, behintzat).

Literaturan zein antzerkigintzan, unibertsitatean nahiz kale-zuloko tabernetan, prentsan edo manifestazioetako mitinetan ere, J. P. Sartre beti aurkitu dugu erdian. Grezia zaharreko filosofoak bezala, agoran hizlari; Berpizkundeko humanisten gisan, poligrafo nekaezin; Kapitalismoaren hasierako militanteen antzera, elkartasun kolektiboen gogoetagile; Kolonialismo berantiarren salatzaile; 68ko Maiatzean irudimena aldarrikatzen eta ikasleriarekin batera ozenki oihukatuz, ukazio guztien kontrako borrokan, polemista, profesore eta profeta.

Sokrates baten gisan, ezbaian. Platon-en eskolakoek egindakoaren arrastoari segituz, antzerkia idazten. Gizabanakoaren nahiz gizartearen askatasuna bereizi nahi izan zuten ilustratuen aurrean, tinko bezain gogor, estaturik gabeko kultura kolonizatuen eskubideak aldarrikatzen beti (*Les Temps Modernes* aldizkariako bi ale Euskal Herriari buruz kaleratu zituen, 1972an eta 1976an).

Aron-ekiko adiskidetzak ez zuen asko iraun, baina Hyppolite-ren nahiz Can-guilhem-en itzala nabarmentzen da beraren filosofian. Hala ere, Husserl-en fenomenologiaren bidez, gaur egungo moderniaosteko pentsamenduaren karia irekitzen lagundu zuela esan genezake. Gizarte-konpromisoa, pertsonala den neurrian, bizi-penarekin loturik dago, eta ez denetarako baliagarri suertatzen diren ustezko teoria orokorrekin. Aitzitik, geroago Foucault-ek eta Lyotard-ek garaturiko giza antropologiak Sartre-ren gogamenean du abiapuntua. Hori bai, pertsona eta jendearteko etena inoiz ere onartu gabe.

Era berean, agintearen sedukzioaz kanpo bizitzen irakatsi zigun (1945ean ez zuen hartu nahi izan Frantziako Ohorezko Legioa, ezta 1963an Literatura arloko Nobel Saria ere) inolako menpekotasunik ez onartzeagatik (*Situations*, Gallimard, 1972) eta bere gogamen askeari eusteagatik, batik bat.

Gaur egun, berriz, askatasun pertsonalaren eta kolektiboaren arteko etendura zabaldu da. Moderniaosteko gizarte honetan, zilegizkoa izaten da Gobernu Kanpoko Erakunde baten alde aritzea, inolako konpromiso politikorik gabe; edo, alderantziz ere, politikan guztiz erreakzionarioa izatea, eta rol pertsonalen eremu hertsian, *iraultzailea*.

Sartre-ren begiradapean (bere jarraitzailea zen A. Memmi-k zioen bezala) kolonizatuen ikusmira ezin da ordezkatu; eta Euskal Herria kolonia zapaldua dugu, kulturalki ikusita batez ere.

Horregatik, indarrez gauzatu nahi den kultur ezabatzearen aurrean, izaera desberdinduaren ukaziori jaurkitzen, kanpotik baldintzaturiko gizabanakoen zein herrien existentzia askatzen joateko, mota guztietako bideak zilegi bezain etiko dira, baita erresistentzia armatua bera ere.

Horixe zioen, idazten eta aldarrikatzen zuen begi okerreko filosofoak... Eta, ene ustez behintzat, munduari zuzen begiratzen irakasteko, irakasle handia izan zen.

Kolektiboen eremura joanik, eta esparru hartan koka daitezkeen nazio-aldarrikapenak kontuan ez harteagatik hain zuzen, injustiziazko egoera gatazkatsuak lehertu izan dira behin baino gehiagotan, aipatutako arazo horiek estatuak behar bezala bideratzen jakin ez duelako.

Askatasunari buruzko pentsamendu filosofikoak, ordea, norbanakoaren eta giza taldearen arteko ustezko kontraesanak aztertzeke balio du; eta, era berean, baita autodeterminazioan oinarrituko den askatasun politikoa garatzeko ere. Beraz, ikuspegi horretatik herri-askatasuna erdiesteko politikagintzan zer-nolako aldaketak gauzatu beharko liratekeen azaltzen saiatu naiz hurrengo lerroetan.

Hastapen rousseautarrean funtsaturiko demokraziek ez dute norbanakoaz gain inolako beste legimitaterik onartu; eta, ondorioz, gizarteak trinkotzeko makinak diren estatuak hasierako zilegitasun horretan kudeatu ohi dute beren indar-ahalmena (bortxa). Horrela, nitasunaren ideologia areagotuz (hedonismotik jarrera apolineora doana, Descartes-engandik Robinson-engana...), niaren teknologiaz baliatu

dira (hirigintza, soiltasuna, hezkuntza...) ³ zuzenbide erromatarra oinarri izanik (jabe go pribatua, legezko nortasunak, etab.) estatu-demokrazia eraikitzeko, non esku-bide kolektikoak baztertuta geratzen diren (erkidego etniko-tradizionalak, langile-ria, ekologia...) eta giza eskubideak gizakiren zuzenbidearen arabera soilik ulerra-razten diren ⁴.

Gizarteak antolatzeko bide honetan, euskaldunonak bezalako estaturik gabeko hizkuntzak, kulturak, herriak eta nazioak, gizarte-tresna eraginkorrik gabe suertatzen dira beren iraupenerako. Areago, askatasuna geroa eraikitzeko ahalmen modura ulertuz gero, aipaturiko giza taldeak menpekoak izatera kondenaturik ditugu betiko ⁵.

Gure kasuan, bada, mehatxu garrantzitsuena ez datorkigu Espainiako Historiaren Errege-Akademiatik geure iraganaz aritzeko datorkigun zentsuratik, geure hizkuntza, kultura, herri eta nazioaren etorkizunaz aritu ahal izateko kanpoko debekua ezartzeko erakusten duten ahalmenetik bertatik baizik.

Hau guztia, noski, politikoki menderaturik gaudelako ari da gertatzen. Izan ere, ezin gara euskaldun gisa bizi (frantses-euskaldun edo 'euskainol' edo auskalo zer demontre izan behar dugu betiere...) eta are gutxiago euskaldun soilik iraun, ez gaur egungo munduan, ezta datorrenean ere, estatu batek ematen duen bermeaz baliatzeko aukerarik gabe behintzat.

Arazoa, ordea, ez da gurea bakarrik, autodeterminazio-eskubidea gauzatzerik ez duten nazio guztiena baizik, eta bide batez, gaur egungo politikagintza osoarena, zeren gizabanakoaren eta gizartearen eskubideen uztarketa onartzeko gaitasun nahikorik ez baitu ⁶.

Nazio Batuen Erakundeak (*Estatu Batuak* beharko luke esan, bertan nazioak ez baitira boterearen jabeak, estatuak baizik) autodeterminazioaren herri-eskubidea bere hastapenetan onartzen badu ere (Oinarrizko Kartaren lehenengo artikuluauren bigarren paragrafotik eta, bereziki, 55. eta 73.b eta 76.b artikuluetan), kolonizaturik izan diren herrien alde soilik azaldu ohi da (1514, 2625 eta 3328. ebazpenetan, adibidez). Beraz, edo eskubidea ez zaio herri guztiei aitortzen, edo kolonizatuak izan diren herriak bakarrik omen dira benetako herri, nazioarteko zuzenbidearen iturria den NBE delakoaren ikuspuntuaren arabera ⁷.

Arazoa, jakina, ahalmenean, agintean edota botere politikoan kokatu beharra dago. Izan ere, Frantziako 1958ko konstituzioaren 2. artikulua hexagona "zatiezina" dela aldarrikatzen du. Hogei urte beranduagoko Espainiako konstituzioak, bere bigarren artikuluan hau ere, "zatiezintasunaren hastapena" aldarrikatzen du argi eta garbi, batere logikarik ez duen (ez arruntik, ez eta juridikorik ere) "nazioa"ren (espainola) eta menpekoak diren bigarren mailako "nazionalitateen" arteko bereizketa kontzeptuala ondorioztatzeko.

3. RODRIGUEZ, F (1999) *Construir o destruir naciones*. Besatari. Bilbo.

4. GIORDAN, H (1982) "Democratie culturel et droit a la difference", in *La Documentation française*.

5. ARGEMI, A (1985) "La autodeterminación de Euskadi es posible por vía legal y/o democrática?", in *Autodeterminación de los pueblos*. Herria-Eliza 2000. Bilbo.

6. HERAUD, G (1946) *L'ordre juridique et le pouvoir originaire*. Sirey. Paris.

7. GROS, H. (1979) *El derecho a la libre determinación*. Naciones Unidas. New York.

Nonbait, bigarren mailako nazionalitate horiei ezin zaie autodeterminazio-eskubide politikoa onartu, subiranotasuna espainiar herriari soilik baitagokio. Alta, estatutik gabeko nazio horiek ezin dira beren buruaren jabe izan legez. Ezin dituzte beren gerorako egitasmoak askatasunaz kudeatu bakarrik, eta espainiar tutela-pean jarraitzeko tenorea onartu beharra daukate betiere. Hiru hitzetan adierazita, *askatasuna ukatzen zaie*.

Zein dugu, ordea, askeak izateko irtenbide bakarra? Dударik gabe, gaur egun, bai espainiar legeak baita nazioarteko egoerak ere debekatzen diguten autodeterminaziorako herri-eskubidea gauzatzea.

Berau abian jartzen ez den bitartean, gainerako estatutik gabeko hizkuntza, kultura, herri eta nazioen antzera, euskaldunok ere beti menpekoak izango gara eta ezin izango dugu ez eguneroko bizitza ez eta etorkizunik ere behar bezala kudeatu, gauzatu, biziberritu...

Gaurko egoera aski iluna izanda ere, gerorik ez dugu askatasunik gabeko etorkizun beltzean, zeren askatasuna gure pertsona- nahiz herri-izaerak aske izan ahal izatean baitatza.

Herri modura ikusirik, hau da, kultura jakina eta izaera bereizia oinarritzko gizataldetik eraiki dituen herri modura, ez gara behar bezain aske.

Nazio gisa ez digute geure buruaren jabe izaten uzten⁸. Izan ere, magrebiarren egoera Parisen arazo etnikoa bada, Argeliako borroka anticolonialista gatazka nazionala izan zen, herri jakin batek lurraldearen burujabetasuna aldarrikatu zuenetik. Era berean, Espainian ijitoekiko arazo etniko-kulturalak egon daitezke; baina euskaldunekin, berriz, gatazka nazionala dago, eta ez besterik.

Horregatik, mendebaldeko estatuetako demokrazia ordezkatzailak traizionaturiko gizataldeen (eta nazioen) askatasuna bermatzeko, autodeterminazio-eskubidea zuzenbide bihurtzerik beste biderik ez dago.

Hitza herriari emateak autodeterminazioa gauzatzea esan nahi du. Horretarako, ene aburuz, lurraldetasunari atxiki behar zaio inolako partiziorik onartu gabe, zeren, existentzialistek esango luketen antzera, autodeterminaziorako erreferendum plebiszitarioa galduta ere, garaipena nazio txikiarena bailitzateke, estatuek (Quebec-en bezala) subiranotasunaren oinarri legalaren eraldatzea onartu beharko bailukete *de facto*, eta ondorioz, Historiak ebatsitako herri-askatasuna —askatasun nazionalak— ez bailirateke gehiago mendebaldeko demokrazien esku soilik geratuko⁹.

Beraz, etorkizuna eraikitzeak askatuko gaitu.

8. GUIHAUDIS, (1976) *Le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes*; Bruylant. Brusela.

9. SMITH, A. D. (1981) *The Ethnical revival*. Cambridge University Press. Cambridge.

Norvegiaren nazio-askapena, autodeterminazio-kasu bat XX. mendeko European

Txillardeggi, EHUKo irakaslea, UEUKidea

(Udako ikastaroan emandako hitzaldiaren laburpena)

Problema geografikoki kokatzeko, joan den mendearen bukaerako mapa politiko bat paratu nuen arbelaren gainean:

Atlas de Géographie, Grosselin-Delamarché-Paris, 1869. urtekoa. Bertan Norvegia eta Suedia elkarturik ageri dira, eta larrosa kolorez tindaturik.

Errepublikak Baltikoak, Suomi eta Polonioa Errusiaren barruan daude, kolore horixka berean; Irlanda, Britainia Nagusiaren barruan; Erroma inguruan, Estatu pontifikalak kolore morez; Moldavia-Bulgaria-Rumelia-Albania-Serbia-Bosnia, Turkiaren barruan; Europa erdian, nagusi, Austria-Hungaria inperio erraldoia.

Helburu bakar bat maparen erakusketan: Europako mugak ez dira aldakaitzak izan.

Europako giroa gogoraraztekoan, hona hemen xehetasun gogoangarri batzuk.

Norvegiak bere nazio-askapena lortu zuen urtean (1905), atentatu famatu bat egin zen Parisen. Loubet Presidentea eta Alfonso XIII.a, espainiar errege gaztea, zihoazen karrosa, eraso izan zen; baina bi buruzagiak zaurigabe gertatu ziren.

Aste haietan, era berean, eta Euskal Herrian zegoen giro politikoaren ezaugarri, Tolosako mitina (ekainaren 18an) izan zen. Mitinburu, Tirso Olazabal irundarra, Karlos VII.aren konfiantza-gizona izandakoa (mitinaren inguruko egunetan, beraren semea erregegai ofizial modura agertzen zen, Don Jaime de Borbon alegia). Mitineko hizlari nagusiak: Tirso Olazabal bera, jakina; Victor Pradera; gero Franco-k Gorteetako Presidente izendatuko zuen Esteban Bilbao; eta euskal munduan, Euskaltzaindian bereziki, funtsezko pilare izango zen Julio de Urquijo jauna, Tirso Olazabal-en suhia.

Mitinaren amaieran bi telegrama bidali ziren:

1. Vaticano-ra bata, karlista-jaimisten fidelotasun kristaua agertzeko.
2. Venezia-ra bestea, Karlos VII.ak famatu bihurtu zuen errege-jauregira.

Hots, giro horretan mamitu zen Norvegia-ren Burujabetza.

NORVEGIAREN ASKAPENEAN, HIRU URRATS NAGUSI

1. Hizkuntza-askapena

Hizkuntzaren alorrean kokatuz gero, Norvegiak bere gaintasuna lortzeko, Danimarkatik bereiztea zen helburua. Ez Suediatik, nahiz politikoki 1905an Stockholm-en menpean egon, eta ez Kopenhage-ren menpe.

Azalpena historikoa da. Norvegia 417 urtez egon zen Danimarkaren menpean (1397-1814), eta, kulturaren aldetik, eragin nagusia Danimarkatik zetorkion, ez Suediatik (Suediaren menpean 1814-1905 tartean egon zen 91 urtez, eta autonomia handiz).

Hizkuntza-askapenaren profeta Henrik Wegeland izan zen (1808-1845). Berak esan ohi zuenez, “Norvegiak ez dauka zertan izan Danimarkaren kultur-kolonia”.

Norvegiera eta daniera hizkuntza jatorrikide hurbilak izanik, benetako diglosia sortu zen. Norvegiako Administrazioa eta kultur mundua danieraz burutzen ziren; eta herri txikietan eta eskualde urrunetan norvegierazko dialektoak erabiltzen ziren. Hizkera errespetagarria, puntuzkoek eta hiriburukoek (Kopenhagen-goek bereziki) erabiltzen zutena, “*Riksmal*” izenekoak zen, hots, batua, idatzia. Hizkera arrunta, berriz, herritik herrira aldakor agertzen zena, “*Landsmal*” izenekoak zen. Dikotomia oso adierazgarria da : “Estatua”ren mintzaira, batetik; “Herria”rena, bestetik.

Ez da gaurko gure gaia norvegieraren normalizazioaren gorabeherak aztertzea. Ivar Aasen izan zen “norvegiera batua”ren apailatzailea (1813-1896).

Norvegiera batua, hala ere, ez zen inoiz erabat nagusitu. Hirietan, batez ere, daniera gelditu da nagusi (orain, “*Bokmål*” izenaz ofizialki bataiatua; “liburuaren hizkera”); eta herri txikietan, oro har, “norvegiera berria”, “*Nynorsk*”, Aasen-en proiektuaren arabera.

Norvegia Askatuan, ondorioz, bi hizkuntza ofizial daude, oso elkarren antzekoak. Baina biga, ez bat. Goiburu honen arabera: “Idatz *bokmål*; mintza *nynorsk*”.

2. Burujabetza politikoa

Politikaren alorrean aurrerago iritsi dira norvegiarrak; alor honetan, etsaia ez da Danimarka izan, Suedia baizik.

XIX. mende osoan barrena, Suediaren atal izan zen Norvegia; baina autonomia zabalaz beti.

Eta hizkuntzaren alorrean H. Wegeland eta Aasen-Knudsen bikotea aipatu behar diren bezala (eta danierak eta norvegierak elkar-ulerkuntza ematen duten hizkuntza ahaideak direla ahortzi gabe), politikaren alorrean beste bi izen gogorarazi behar dira bereziki: Steen ezkertiar abertzalearena batetik, 1902. urtera arte postu erabakiorretan jokatu, eta P. Christian Michelsen ontzigilea bestetik (Bergen 1857/Fjösanger 1925), Norvegia Askatuaren aita.

Danieraz eta norvegieraz mintzatuz gertatzen den elkar-ulerkuntzaren maila neurtu ahal izateko, xehetasun bakar hau: Ipargar Kontseiluaren bilkuretan nork bere nazio-hizkuntza erabili ohi du, besteek ulertu bederen egiten diotelako segurantzaz.

Horregatik, ipargar estatu horietan “elebitasuna” ez da batere zabaldua: elkar-ulertzeko, bederen, norvegiar batek ez du suediera “ikasi” behar.

Xehetasun horiek kontuan hartzea beharrezkoa da Norvegiako hizkuntza-ara-
zoak konprenitzeko.

Norvegiak eta Suediak, bestalde, “Erresuma Batuak” izenaz, elkarturik kurritu zuten XIX. mendeko kondaira. Baina elkarturik joan arren, Suedia izan zen biko-
tearen ardatza (baita demografikoki ere). Hala ere, 1884an norvegiar jatorriko klase berri bat iritsi zen agintera. Eta honek norvegiar-joerak azkartu zituen.

Puntu honetara iritsita, Suediako erregetzaren kondaira egin behar da oso laburki bederen bada ere.

Napoléon Bonaparte famatuaren mariskala izan zen Jean Baptiste Bernadotte biarnesa. Paue-n 1763an jaioa, Austerlitz-en eta beste bataila batzuetan parte hartu zuen. 1806an Lübeck-en preso harrapaturik, adiskidetasun handia egin zuen Berner kondearekin (suediar militarra hau).

Gerra amaiturik, eta suediar koroa erregegairik gabe zegoela, 1810ean erregetzarako proposatu zuten biarnotar mariskala. Baita hautatua izan ere. Erabat suediar-
turik, Frantziaren etsaiekin egin zuen bat; eta Napoléon-en porrota gertatzean, Parisen sartu zen armada “askatzaileekin” (1813).

Ororen buru, Suediako errege izendatu zuten, “Karlos XIV.a” izenaz. 1815eko abuztuaren 6ko “*Rigsakt*” delako suediar konstituzioa, Bernadotte Mariskalaren bultzadari zor zaio. Horretara, Stockholm-eko lege nagusiak 1844. urtera arte Errege egon zen biarnotar militarri dagozkio.

Hots, 1905. urtean, Norvegiak bere nazio-askatasuna lortu zuen garaian, Oskar II.a izenekoa zen Suediako Errege, Bernadotte Mariskalaren biloba hain zuten.

Une hartan 80 urte zituen Oskar II.a erregeak (1825ko otsailaren 21ean Stockholm-en jaio baitzen). Osasunez dexente ahuldua, horrek ere bere eragina izan zuen Norvegiako kinkaldian.

Gertakarien ondorioz Oskar II.a hogeita hamahiru urtez egon zen “Erresuma Batuetako” errege (Suedian eta Norvegian, beraz): 1872tik 1905. urtera arte. Baina 1905/1907 urteetan Suediako errege izan zen bakarrik; 1905ean Norvegiak Askatasuna lortu zuelako.

Gogora ditzagun laburki gertakari nagusiak: 1885ean hasi ziren tirabirak. Norvegiarrek bi helburu zeuzkaten: 1) kanpo-harremanak zuzenean eraman nahi zituzten Christiania-tik (1925ean “Oslo” izenaz bataiatua); 2) arazo kontsularrak zuzenean eraman nahi zituzten, Stockholm-etik pasatu gabe. Interes ekonomikoak zaintzen zituzten, beraz, gordin-gordinki.

1891n norvegiar kontsulatu-sare horren beharra helburu nagusi bihurtu zen; batzuetan ordezkaritza diplomatikoen beharra bera bezain hertsiki.

1903ko urtarrilaren 21ean bere gailur larria iritsi zuen krisiak, eta Suediak onartu egin zuen Norvegiaren eskabidea. Ordutik aurrera, bi kontsulatu-sare desberdin izango ziren: bata Suediak zuzendua, eta bestea Norvegiaren agindupean.

Dena dela, Suediar gobernua beldurrez ibili zen proposamena Stockholm-eko Parlamentuan aurkezteko.

Azkenean, 1904ko azaroan, Norvegiak berea Christiania-n aurkeztu eta 6 hila-betetara, beldurrak egia bihurtu ziren: Suediako Parlamentuak atzera bota zuen kontsulatu paraleloen proiektua.

Norvegiar abertzaleek, Michelsen-en gidaritzapean, “aski” esatea erabaki zuten 1905eko martxoaren 15ean.

Horretara, “*Storthing*”ean (Parlamentuan, alegia) agiri hau irakurri zuen Michelsen-ek: “Guk, norvegiarrok, eskubidea dugu, Historiak eta Konstituzioak baietsia, geure nazio-biziera propioa egiteko”. Hitz horiek entzutean, norvegiar diputatuak oro jaiki, eta bururaino joatea erabaki zuten. Xehetasunetan sartzea alfer-lana litzateke.

Oskar II.ak ez zuen Stockholm-en errezibitu nahi izan Norvegia-ko Parlamen-tuak (“*Storthing*” delakoak) bidalitako Batzordea. Baina, bai Batzorde hori bai Kontsulatu-Sare berezia abiatzeko erabakiak, “ahobatez” erabaki zituen norvegiar aginteak.

Impasse osoa, beraz. “*Il nous est difficile, à nous autres Norvégiens, de nous imaginer que le représentant du pouvoir royal en Norvège puisse refuser sa sanction à une loi réclamée aujourd'hui d'une manière aussi unanime par le peuple norvégien; et qui, depuis 1892, a toujours été victorieuse aux élections avec une puissance de plus en plus grande*”.

Eta ondorioa ateratzen: “*Le pouvoir royal s'étant placé lui-même hors de fonction, le Storthing doit prier l'ancien ministère —Michelsen gobernuburu— de continuer à fonctionner et d'exécuter les actes gouvernementaux comme si le pouvoir royal était présent*”.

Christiania-ko norvegiar gobernuak dimisioa aurkeztu zuen bere osoan, agintea “*Storthing*”ak hartu zuelarik. Honek Suediarekiko Batasuna deuseztatu zuen, eta Norvegiako Tronoa “hutsik” zegoela aldarrikatu. Bertatik beste errege bat bilatzen hasi zen. 1905eko ekainaren 7a zen. Erabaki larri horiek ahobatez hartu zituen Christiania-ko Parlamentuak. Suediak zer egingo? Armada bidali zuen Christiania aldera, eta gerra piztuko ote zen beldurra hedatu zen. Stockholm-ek, azkenean, “negoiazioak” irekitzea erabaki zuen. Baina 3 baldintza hauek jarri zituen:

- 1) Berehala “plebiszito” bat antolatzea Norvegian.
- 2) Norvegia-Suedia mugako gazteluak eta gotorlekuak erraustea.
- 3) Elkarrekiko konponezinak gertatuz gero, indar militarra ez erabiltzea, baina arazoa 10 urtez Haga-ko Tribunalaren eskuetan jartzea.

Eta 1905eko abuztuaren 13an herri-plebiszitoa antolatzea erabaki zen. Galdera bakarra: Suedia-Norvegia-ren Batasuna desagitearen alde zaude ala “Erresuma Batuak” aurrerakoan ere elkarturik jarraitzearen alde zaude?

Emaitzek ez zuten zalantza izpirik utzi: 368.211 boto berezketaren alde eta 184 boto baturik jarraitzearen alde.

Hori ikusita, Suediak Norvegia Askatua onartzea erabaki zuen. Errege bat ere aurkitu zuten: Britainia Nagusiko Edward VII.aren suhia (Maud alabarekin ezkondua); eta “Haakon VII” deituraz izendatu zuten 1905eko azaroaren 18an. Artean (urriaren 27an) Oskar II.ak errenuntzia adierazi zuen espreski Norvegiaren gaineko asmoei zegokienez.

Haakon errege berriak trantsizio guztia gidatu zuen, heriotzaren ondorioz 1957ko irailaren 21an Olaf V.a semeari erregetza utzi arte.

3. *Buru-jabetza ekonomikoa*

Jadanik esana dugunez, Norvegiak garrantzi handia eman zion hasieratik buru-jabetza ekonomikoari.

Norvegiar kontsulatu-sare propioa izan zen 20 urtez (eta Norvegia Askatua sortu arte) oztopo-harri nagusia.

Borroka harmaturako prest?

Norvegiak ez zuen uste Suedia “konkistatzaile” modura jokatzera sekula iritsiko zenik. Baina harra barruan izan zuen. Gauza ezaguna da, adibidez, “*Storthing*”ak berak, 1905. urtearen inguruan, diru-laguntza gaitzak eman zizkiela tiro-elkarteei. Eta helburua argiro azaldu zuen Euskal Herriko prentsak:

“concedió crecidas subvenciones a las Sociedades de tiro; para que adiestraran a los ciudadanos en el manejo de las armas de fuego y las pusieran en condiciones de poder luchar por la independencia” (Paristik idatzitako kronikan, 1905eko ekainaren 13an, Donostia-ko “La Voz de Guipúzcoa”n irakurgarri).

“La Norvège n'a pas hésité à rompre l'Union, parce que son armée est prête à toutes les éventualités” (Hamburger Nachrichten).

Baina Suediak ez zuen indarra erabili. Eta, 1905az geroztik, Norvegia Erresuma Askatua da, eta Suediarekin harreman onetan bizi da.

BIBLIOGRAFIA APUR BAT

Bereketaren kondaira labur baina zehatza nahi izanez gero:

BENOIST, C., “La Sécession de la Norvège” in *La Revue des Deux Mondes*, 1905- (850/874).

Liburutan bilatu nahi izanez gero:

MIDGAARD, J., (1974). *Histoire de la Norvège*. Oslo: Tanum.

La Norvège: Expos. Paris 1900. Ouvrage officiel (Dareste): Impr. Centrale, Christiania.

GJERSET, K., (1932). *History of the Norwegian People* (2 lib.) New York.

JEANNIN P., (1965). *Hist. pays scandinaves*. Paris.

Sailean argitaratu diren beste liburu batzuk

Arrazoia eta nahikundea

Mitxel Gorosabel eta beste
1992an argitaratua
ISBN: 84-86967-29-5

Narziso berriaz gogoetak

Juana Atxabal
1992an argitaratua
ISBN: 84-86967-45-7

Emakumea: sexua ala generoa?

Jexux Arrizabalaga eta Arantxa Carbonell
1993an argitaratua
ISBN: 84-86967-52-X

Rol sexualak eta eredu sozialak

Itziar Arruti eta beste
1994an argitaratua
ISBN: 84-86967-60-0

Biolentzia estatu-arrazoiaren diskurtsoan

Filosofia Saila
1997an argitaratua
ISBN: 84-86967-83-X